

OSLOMET

ARBEIDSFORSKNINGSINSTITUTTET AFI

Vekterbransjens samfunnsbidrag i Norge

Bengt Andersen og Frøja Storm-Mathisen

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

ARBEIDSFORSKNINGSINSTITUTTETS RAPPORTSERIE

THE WORK RESEARCH INSTITUTE'S REPORT SERIES

AFI-rapport nummer: 2023:16

Vekterbransjens samfunnsbidrag i Norge

Forfattere: Bengt Andersen og Frøja Storm-Mathisen

Prosjekt: Sikkerhetsbransjens samfunnsbidrag

Prosjektleder: Bengt Andersen

Oppdragsgiver: Norsk Arbeidsmandsforbund og NHO Service og Handel

Publiseringsdato: Juni

Antall sider: 95

Forsidefoto/illustrasjon: Lise Åserud/NTB

Emneord: Sikkerhetsbransjen, vektere, samfunnsbidrag, trygghet, politiet, privatisering, beredskap

Resymé: Vekter- eller sikkerhetsbransjen blir en stadig mer og mer synlig sektor og aktør i det norske samfunnet. I denne rapporten ser vi nærmere på om sikkerhetsbransjens samfunnsbidrag er kjent, anerkjent og ikke minst «utnyttet». Vi stiller oss også spørsmålene om det er noen utfordringer knyttet til sikkerhetsbransjens stadig større samfunnsrolle. Rapporten er basert på intervjuer og dokumentanalyser og avsluttes med noen anbefalinger.

ISBN 978-82-7609-467-1

ISSN 2703-836X

© Arbeidsforskningsinstituttet AFI, OsloMet – storbyuniversitetet, 2023

© Work Research Institute (AFI), OsloMet – Oslo Metropolitan University, 2023

© Forfatter(e)/Author(s)

Arbeidsforskningsinstituttet AFI
OsloMet – Storbyuniversitetet
Pb. 4 St. Olavs plass
0130 OSLO

Work Research Institute (AFI)
OsloMet – Oslo Metropolitan University
P.O.Box 4 St. Olavs plass
N-0130 OSLO

Telefon: +47 93 29 80 30

E-post: postmottak-afi@oslomet.no

Nettadresse: oslomet.no/om/afi

Publikasjonen kan lastes ned gratis fra [arkivet](#)

Publications are available for free download from the [archive](#)

Forord

Vekter- eller sikkerhetsbransjen blir en stadig mer og mer synlig sektor og aktør i det norske samfunnet. I norske byer kan det se ut som vektere er de uniformerte personene man møter som gående i det offentlige rom, som handlende på kjøpesentre, som besøkende på museer, som bruker eller ansatt på Nav, som reisende med t-bane og til og med som beboer i visse sameier og borettslag. Der man tidligere møtte en vaktmester eller i Oslo, en uniformert Sporveien-ansatt på mange t-banestasjoner, eller politiet gående rundt, er slike arenaer i stor grad uniformstomme bortsett fra da de stedene der vektere er innleid. Det er også vektere man møter i sikkerhetskontrollen på en flyplass som Gardemoen. Ramler du om med et illebefinnende enten her, på flyplassen, eller ute i det offentlige rom, vil det ofte være nettopp en vekter som kommer til. Videre er det en rekke store firmaer og offentlige organer/etater som har leid inn vektere for å forebygge uønskede hendelser som tyverier og andre truende handlinger. At den private sikkerhetsbransjen således gir viktige samfunnsbidrag, synes også å være anerkjent av statens «forebyggings- og sikkerhetsetat», *politiet*. For politiet ved Politidirektoratet har inngått en intensjonsavtale med den private sikkerhetsbransjen der formålet er oppgitt å være følgende: «Formålet med avtalen er å sikre at partene samhandler for å forebygge og forhindre kriminalitet, samt opprettholde sikkerhet, ro og orden. Dette vil også gjelde ved ekstraordinære hendelser og kriser.» Likevel kan man spørre seg om sikkerhetsbransjens samfunnsbidrag er både kjent, anerkjent og ikke minst «utnyttet» slik den sitert intensjonsavtalen legger opp til. I denne rapporten ser vi nærmere på slike problemstillinger på oppdrag fra arbeidstakerorganisasjonen Norsk Arbeidsmandsforbund og arbeidsgiverorganisasjonen NHO Service og Handel. Prosjektet vårt har vært gjennomført i siste halvdel av 2022 og første halvdel av 2023. Forskere på prosjektet har vært Frøja Storm-Mathisen og Bengt Andersen.

Vi vil takke alle de vektere og deres ledere, stortingspolitikere, sikkerhetsbransjens kunder og representanter fra politiet som har tatt seg tid til å stille opp til intervjuer. Vi vil også takke de vekterne og deres arbeidsgivere for å ha tatt oss med som forskere ut «i felt». Uten at alle dere hadde sagt «ja», så ville ikke dette prosjektet latt seg gjennomføre. Forfatterne vil også takke Terje Mikkelsen, forbundssekretær i Norsk Arbeidsmandsforbund og Arne Stadheim, bransjedirektør for Sikkerhet og Beredskap i NHO Service og Handel for å ha gitt oss muligheten til å gjennomføre det som for oss har vært et meget interessant prosjekt om en bransje vi visste lite om fra før. Vi vil også takke Terje og Arne for alle innspill, kommentarer og bistand underveis.

En takk går også til forsker og kollega ved AFI Christin Thea Wathne for all bistand. Professor Helene Oppen Ingebrigtsen Gundhus ved UiO skal også ha takk for gode innspill i en innledende fase. Takk også til AFI-forsker og professor ved Politihøgskolen Dag Ellingsen som har kvalitetssikret rapporten samt Espen Haakstad, Katrine Aakrann Ziesler og Nina Alnes Haslie for ferdigstilling av rapporten. Bengt Andersen vil også rette en spesiell stor takk til sosiolog Frøja Storm-Mathisen for hennes viktige bidrag til denne rapporten.

Arbeidsforskningsinstituttet, juni 2023

Bengt Andersen (prosjektleder)

Innhold

Forord	3
Sammendrag	5
1 Innledning	8
1.1 Rapportens oppbygning	12
2 Data og metode	13
2.1 Utvalg og rekruttering	13
2.2 Datainnsamling	14
2.3 Forskningsetikk	18
2.4 Analyse	18
3 Hva er en vekter?	20
3.1 Hva er egentlig en vekter? Tegn på manglende kunnskap	23
3.2 Politi og vektere	27
3.3 Livreddende vektere	29
3.4 Oppsummert: Hva en vekter er og hva hun gjør	30
4 Vekterutdanning: Kompetanseløft og utfordringer	31
5 Førstelinje mot publikum	39
5.1 Vold og trusler	40
5.2 Psykiske belastninger og inntrykkshåndtering	41
6 Trygghetsskapende aktør	45
6.1 Et samfunnsbidrag i praksis: Ro og orden i byen	48
6.2 Et samfunnsbidrag i praksis: Service og sikkerhet på flyplassen	50
7 Forebyggende aktør	53
7.1 Diskusjoner om juridisk beskyttelse	56
7.2 En polisiær virksomhet utenfor politiet	60
8 Samarbeid mellom sikkerhetsbransjen og politiet	63
8.1 Manglende implementering av avtalene	69
8.2 Samvirke og ulik rolleforståelse	73
9 Sikkerhetsbransjens ressurser og total beredskap	77
9.1 Sikkerhet og beredskap handler om samvirke	78
10 Kan sikkerhetsbransjens gi et økt samfunnsbidrag?	81
10.1 Forslag til tiltak	82
Referanser	86

Sammendrag

Denne rapporten har et overordnet spørsmål: Hvordan vurderer storsamfunnet vektersektorens verdi og betydning for samfunnet? Rapporten bygger på et forskningsprosjekt gjennomført gjennom intervjuer, fokusgruppeintervjuer, feltarbeid og dokumentstudier.

En bransje i vekst

Den norske, private sikkerhetsbransjen har vært gjennom en stor vekst i nyere tid. Mens det i 1980-årene var omtrent 2 500 vektere, mot ca. 5 000 politifolk, var tallene for 2015 11 000 vektere mot 9 600 politifolk. Som disse tallene viser, har antallet vektere gått fra å utgjøre halvparten av politiutdannede på 1980-tallet til i dag å utgjøre betraktelig flere antall ansatte sammenlignet med politiet.

Overtar politiets oppgaver

Ikke bare har antall vektere økt, men sikkerhetsbransjen synes også å overta flere av politiets ordens- og kontrolloppgaver, som kan sies å følge et mønster vi blant annet kan se i Sverige. Vi finner ikke at dette er en politisk villet eller bevisst strategi, men har ikke undersøkt vekterfirmaenes eventuelle vekststrategier. Forskere i Sverige har dog vist hvordan bransjen der har bygget seg bevisst opp og søkt politisk legitimitet.

Eneste uniform i gata

Uansett, om du i Norge ser en person i uniform, så er det ofte en vokter du som borger møter i en travel byggate, på et kjøpesenter, på vei inn på Ullevål stadion, på offentlig transport som tog og t-bane eller på en flyplass – og ikke en politikvinne. Det er også vektere som er ansatt som trygghetsskapere på flere norske Nav-kontorer – her er det ikke snakk om at vektere har tatt politiets plass, men vi ser uansett at vektere er en etterspurt ressurs i et samfunn flere synes å oppfatte som mer utrygt eller der sikkerhet etterspørres i stadig økende grad.

Større etterspørsel etter sikkerhetstjenester

Generelt sett har mange samfunnsaktører blitt mer opptatt av risiko og politiet har uttalt at de må samarbeide med sikkerhetsbransjen for å møte befolkningens etterspørsel etter mer sikkerhet. I 2018 undertegnet derfor Politidirektoratet og Næringslivets Hovedorganisasjon i Norge en avtale om at politiet og sikkerhetsbransjen skal samarbeide tettere om å forebygge kriminalitet og opprettholde ro og orden. Samarbeidet er ment å innebære alt fra informasjonsutveksling i hverdagen til felles øvelser, krise- og beredskapsarbeid. Norge er med dette det første landet i Europa som formaliserer et slikt samarbeid. Selv om forskning tidligere har vist at politiets daglige arbeid, både i Norge og i andre land, i mindre grad har vært preget av kriminalitetsrelaterte kontrolloppgaver, ser det nå ut som dette kan være i endring. Etter Nærpolitireformen som ble vedtatt i 2015, har politiets kjerneoppgaver blitt redefinert til oppgaver som direkte bidrar til å forebygge og bekjempe kriminalitet og ivareta borgernes trygghet og sikkerhet. Politiet er det eneste organ som har myndighet og forutsetninger for å utføre disse oppgavene. Likevel er det grunn til å se nærmere på konsekvensene av at politiet skal konsentrere seg om den alvorlige kriminaliteten og hvorvidt samarbeidet mellom politiet og sikkerhetsbransjen har blitt iverksatt slik Intensjonsavtalen tilsier. Hvilke erfaringer har vektere med eventuelt å ta over deler av politiets samfunnsoppdrag? Ja, hva kan det eventuelle samfunnsbidraget til sikkerhetsbransjen sies å være i dag?

Ja, vekterbransjen bidrar

Gjennom dokumentstudier, kvalitative intervjuer, fokusgruppeintervjuer og feltarbeid med representanter fra ulike deler av samfunnet, samt ved å lene oss på foreliggende forskning, hevder vi i denne rapporten at den private sikkerhetsbransjen har konkrete samfunnsbidrag. Og mye tyder på at sikkerhetsbransjen kan bidra inn i samfunnets totalberedskap. Rapporten diskuterer vekteres arbeid og utfordringene de møter på jobb, den diskuterer juridiske og politiske problemstillinger, setter manglende implementering av Intensjonsavtalen i fokus og konkretiserer sikkerhetsbransjen som en viktig ressurs.

Vektene avlaster og bidrar

Hovedoppgaven til en vokter er å sørge for trygghet, sikkerhet og forebygge uønskede hendelser som ulykker og kriminalitet. Felles for alle vektertjenester er at de utføres på oppdrag for en kunde, en kunde som kan være enten en privat aktør eller en offentlig som Nav. Likevel, også utenfor kontraktens rammer, bidrar vekterne med «tjenester». Basert på en analyse av intervjuer og dokumenter, mener vi å se noe av det som kan sies å være sikkerhetsbransjens samfunnsbidrag. Herunder at vektere avlaster og bistår nødetatene. Eksempler er å begrense skader etter brann eller ytterligere personskade ved pågående voldshendelser.

Utsatt for vold, trusler og overvåkning

Det at vektere involverer seg gjør at de er spesielt utsatt for vold og trusler. Mange vektere kjenner på at de «må» handle selv i farlige situasjoner – og her er det særlig publikums forventninger de kjenner på. Om vi lever i et risikosamfunn, lever vi også i et «overvåkningssamfunn» der også borgerne med sine smarttelefoner kan filme og kringkaste hva vektere gjør og ikke gjør. Dette igjen, er også en kilde til uro for vekterne – ikke bare i psykisk forstand, men en faglig uro. Det man kan forventes å gjøre, har man ikke som vokter alltid en hjemmel for å gjøre. Knyttet til dette, er dessuten vekternes opplevelse av å bli lite verdsatt for de mange ulike oppgavene de gjør.

Observere, kontrollere og rapportere

Den betalte vekterjobben kan enten være stasjonær eller patruljerende. En stasjonær vektertjeneste vil si at en vokter arbeider for en bestemt kunde og har ansvaret for sikkerheten der. Det kan for eksempel være gjennom adgangskontroll, kontrollrunder, overvåkning av tekniske anlegg eller resepsjonstjeneste. På noen steder, slik som kjøpesentre, flyplasser og kollektivtransportholdeplasser, kan vekteren også bistå og veilede ansatte og publikum, slik at området gjøres trygt og sikkert for alle som ferdes der. Vektene kan også virke inn som ordensvakter på vegne av kunden på slike steder. Patruljerende tjenester foregår mellom flere kunder. Det kan for eksempel være mobiltjeneste på kveld og nattetid der vekteren kjører mellom kundene og utfører kontrolltjenester. I tillegg kan vektere jobbe med trafikk, verditransport eller i pengesentraler, og for eksempel som vakt ved utesteder. Vektene skal i hovedsak forebygge uønskede hendelser og håndtere konfliktsituasjoner. Private vekterselskaper melder derfor ofte hendelser videre til offentlige instanser som politietaten, brannvesen og helsevesenet. Dette oppsummeres gjerne med at vektere skal observere, kontrollere og rapportere.

Mangler verktøy til å gjøre jobben

I hvilken grad vektere har et klart mandat og om de blir anerkjent for arbeidet de gjør, er spørsmål vi stilte oss underveis. Fra politisk hold var det ulike oppfatninger og vurderinger. Vi registrerte både solid skepsis til selve bransjen og dens mulige samfunnsbidrag til langt mer positiv vurdering av hva vektere gjør og bidrar med. Videre så vi at enkelte stortingspolitikere hadde en

oppfatning om at vektere kan handle på måter som går utenfor en vektors formelle mandat. En relevant observasjon var at de stortingspolitikere vi snakket med, hadde begrenset innsikt i hvorfor vektere ikke faller inn under straffelovens § 286. *Vold mot særskilt utsatte yrkesgrupper* eller under § 265. *Særskilt vern for enkelte yrkesgrupper*. De vekterne vi snakket med hadde et ønske om å få dette særskilte vernet, noe som må ses i sammenheng med at de er en utsatt yrkesgruppe. Om vi inkluderer et slikt vern som et mulig «verktøy» man har med seg på jobb, et verktøy som kan gi deg økt trygghet, så var det også slik at flere vektere opplevde at de manglet flere verktøy for å gjøre jobben slik de ble forventet å gjøre.

Forsvinner vekterne -forsvinner sikkerheten

Ved å spørre informantene om hva som kunne bli konsekvensene om sikkerhetsbransjen ble borte over natten, var et mål å frembringe spontane refleksjoner som kunne være forskningsmessige interessante å diskutere. Sagt på en annen måte kan det å stille slike kontrafaktiske spørsmål være en fruktbar akademisk øvelse som kan gi interessant informasjon. Både blant enkelte politikere og representanter fra politiet, ble det sagt at de samfunnsmessige konsekvensene ville være store om bransjen ble borte over natten. Særlig trakk man da frem de negative konsekvensene dette kunne ha for handelsstanden med en stor økning i tyverier. Det er her også verdt å påpeke at det kunne lammet flytrafikken og sikkerheten ved store industrianlegg der det i dag er vektere som står for sikkerhets- og kontrollarbeidet.

Politi og vektere har forskjellige interesser

Også blant politiinformantene var det ulike vurderinger av sikkerhetsbransjen. Samtidig som vektere ble ansett som viktig i den norske totalberedskapen, at vektere i hverdagen kunne være politiets «øyne» og varslere samt at politiet ikke hadde ressurser til å gjøre alt sikringsarbeidet vekterne står for, så ble det også sagt at man i politiet ikke ser det som nødvendig å øve med vektere og at vektere kunne handle utenfor de formelle fullmakter de har. Basert på tidligere forskning, kan en mulig samhandlingsbarriere antas å være at mens politiet representerer myndighetene og skal «vokte» det offentlige interesser, så er et vekterfirma et privat selskap som primært skal (be)tjene kundene og firmaets interesser

Vekterbransjen: trygghet for de rike?

Et spørsmål som tvinger seg frem, kan sies å være et sosialt rettferdighetsspørsmål: I hvilken grad er sikkerhetsbransjen et tegn på at noen grupper kan kjøpe seg økt trygghet, mens andre ikke har samme mulighet? Vi finner at det ikke bare er private selskaper som kjøper vektertjenester, men også borrettslag/sameier og offentlige etater. Det gjelder likevel langt fra alle borrettslag/sameier og offentlige kontorer. Videre kan man se for seg at bevilgningene til politiet – en offentlig myndighet som skal være for alle uavhengig av betalingsevne – «holdes nede» fordi vekterbransjen har vokst og er på plass på en rekke arenaer. Blant våre stortingspolitikereinformanter, så var dette et tema som kom opp. Særlig fra enkelte på den politiske venstresiden, ønsket man seg ikke primært en vektertjeneste, men heller en økt satsing på politiet om dette var nødvendig. Andre politikere, også fra den politiske høyresiden, mente at det i hvert fall var grenser for hva slags oppgaver den private sikkerhetsbransjen skulle ha ansvar for/jobbe med. Et konkret eksempel, var grensekontroll. Dette er en oppgave for politiet og andre offentlige myndigheter. Ja, så å si samtlige informanter mente at det var grenser for hva slags oppgaver vekterfirmaene skulle utføre. Vekterne vi snakket med var opptatt av dette og flere trakk en klar grense mellom hva de selv gjorde og hva som er og burde være politioppgaver. Også flere kunder tok opp dette, og pekte blant annet på den kvalitative forskjellen på henholdsvis vekter- og politiutdanningen. Vi står her i en interessant overordnet debatt om 1) Er den private sikkerhetsbransjen i det hele tatt noe som det norske samfunnet er tjent med og om svaret er «ja,

i en viss grad» så: 2) Hvor går grensene for hva sikkerhetsbransjen kan eller burde bidra med? I rapporten er vi inne på slike diskusjoner. Likevel, slik vi ser det, er dette i stor grad politiske spørsmål som krever politiske utredninger og svar.

En mer faglig begrensning, er at vi i dette prosjektet ikke har hatt mulighet til å blant annet studere kvaliteten på den norske vekterutdanningen eller hvordan publikums konkrete erfaringer er med det å møte en vekter. Når det sagt, har vi analysert flere avisartikler om vektere og deres møter med publikum. Vi har heller ikke studert befolkningens tillit til sikkerhetsbransjen. Ei har vi hatt mulighet til å vurdere for eksempel de økonomiske konsekvensene om politiet skulle tatt over mange av oppgavene vektere gjør i dag. Måtte man da for eksempel nedprioritert andre sektorer (som samferdselsprosjekter) om politiet skulle fått langt mer romslige budsjetter? Eller kan man løse det ved å øke skattene, i så fall hvor mye og hva slags skatter? Eller, man kunne kanskje politisk bestemt seg for å begrense mulighetene vekterbransjen har for å selge visse tjenester, som vakthold på Nav-kontorer og kjøpesentre. Videre kunne man sett for seg et «løyvesystem» der man begrenset hvor mange firmaer som kunne bedrive vektervirksomhet og hvor mange ansatte de enkelte selskapene kunne ha.

Slike problemstillinger har vi ikke «svar på», men det er etter vår mening interessant å diskutere videre.

Anbefalinger

Rapporten avsluttes med noen anbefalinger vi mener kan styrke sikkerhetsbransjens muligheter til å bli anerkjent og som kan bedre samfunnets nytte av sektoren. Våre anbefalinger er som følger: 1) Vektere bør bli ansett som en utsatt yrkesgruppe; 2) Gjennomgang av lovverket for å bygge ned unødvendige hindringer; 3) Sikkerhetsbransjen bør få en formell anerkjennelse for sitt samfunnsbidrag; 4) Sikkerhetsbransjen bør integreres mer i samfunnets sikkerhetsarbeid; 5) Evaluering av samarbeidet mellom politiet og sikkerhetsbransjen; 6) Styrke vekterutdanningen.

1 Innledning

Denne rapporten bygger på et forskningsprosjekt der formålet har vært å undersøke i hvilken grad den private sikkerhetsbransjen kan sies å gi et positivt samfunnsbidrag. Det har vi gjort ved å gjennomføre intervjuer, fokusgruppeintervjuer, feltarbeid og dokumentstudier. Et overordnet spørsmål, er hvordan storsamfunnet vurderer vektersektorens verdi og betydning for samfunnet. Man kan for eksempel spørre seg hva konsekvensene hadde vært om bransjen ble borte i morgen? Bakgrunnen for å stille et slikt spørsmål er tredelt. Viktigst er at dette er et oppdragsprosjekt der oppdragsgiverne ønsket å få belyst temaet «sikkerhetsbransjens samfunnsbidrag» og da mer konkret om for eksempel stortingspolitikere anerkjenner bransjens betydning, og om politiet er avhengig av vekterbransjen for at politiet skal få utført sine primæroppgaver. Videre har vi i tidligere prosjekter observert hvordan politiet selv har rapportert at de gjennom noen år har blitt mindre synlig i det offentlige rom. Selv om vi da konsentrerte oss om Oslo, kan disse funnene ses i lys av en studie basert på spørreundersøkelser blant politiansatte i Norge: «Når vi sammenligner tallene fra 2018 med tall fra 2013 finner vi at politiet har mindre kontakt [med publikum] i dag sammenlignet med for fem år siden» (Wathne et al., 2019, s. 22). Til slutt har vi lent oss på norske studier, rapporter og oppgaver samt internasjonal forskning herunder studier fra Sverige. Gitt at det norske og svenske samfunnet har mye til felles, er det særlig interessant at man fra Sverige har dokumentert at den private sikkerhetsbransjen har vokst og at kundegruppene inkluderer individuelle husholdninger (som for eksempel er tilknyttet en alarmsentral), private bedrifter og offentlig sektor (Hansen Löffstrand, 2021a). Hansen Löffstrand viser til at «som i andre deler av Europa, uttrykker svenske offentlige etater en misnøye med tilbudet det offentlige politiet kan gi» (Hansen Löffstrand, 2021a, s. 2, vår oversettelse). I Norge ser vi også at en offentlig etat som Nav leier inn vektertjenester og at dette kan henge sammen med at en ser at politiet ikke kan gi de ansatte, og brukerne, den tryggheten som etterspørres. Som en Nav-leder vi intervjuet i hvert fall så det, har ikke politiet mulighet til å prioritere «oss» dermed ble vektertjenestene sett på som en nødvendighet. Denne lederen ønsket ikke å ha en mening om dette var riktig, politisk sett, så vedkommende ville kun si «jeg bare registrerer at vi har en vektertjeneste og jeg ønsker å bruke den i en akutfase. Deretter er det politiets rolle å ta over, strafferettsforfølge og rydde opp.»

Den private sikkerhetsbransjen ble av Nøkleberg opplyst å bestå av 192 firmaer i 2021 – en nedgang fra 243 i 2011. Det året, i 2011, omsatte bransjen for nesten 9 milliarder kroner. Vekterbransjen er dermed sentral i å tilby sikkerhetstjenester i det norske samfunnet. Myndighetsrepresentanter har også uttrykt seg positivt til bransjen og blant annet poengtert at vektere utgjør et nyttig supplement til politiet (Nøkleberg, 2022b, s. 146-147). Som vi også beskriver i denne rapporten, er det ikke alltid slikt at den private sikkerhetsbransjen og politiet utfyller hverandre eller at samarbeidet flyter godt. Alle som har reist via Gardemoen, hovedflyplassen i Norge, har nok lagt merke til at det både er vektere og politi her. Disse to aktørene er tenkt å samarbeide om sikkerhets- og kontrollarbeidet. Nøkleberg (2022b, s. 152) finner at samarbeidet kan støte på en del barrierer. Som en representant for et privat vekterfirma forklarte forskeren:

Det hjelper ikke at vi kjenner til hverandres ekspertise og ressurser [...] Jeg tror problemet er knyttet til at vi representerer andre interesser, siden vi er fra privat sektor [...] Dette kan skape store frustrasjoner når forsøker å få til samarbeidsrelasjoner Nøkleberg, 2022b, s. 152-153, vår oversettelse).

Når så Nøkleberg (2022b, s. 153) intervjuet politiet om dette samarbeidet, så var vedkommende inne på det samme og la til at det var enklere å samarbeide med andre offentlige instanser som Toll da de hadde et offentlig oppdrag til felles.

En annen måte å forholde seg til dette feltet på – den private sikkerhetsbransjen generelt og grensene opp mot politiets virksomhet mer spesielt – kan derfor være å stille mer åpne spørsmål. Blant annet kunne vi diskutert *hvilke samfunnsmessige konsekvenser ser vi av sikkerhetsbransjens vekst?* Med underspørsmål som: «Hva er de politiske betingelsene for sikkerhetsbransjens vekst? «I hvilken grad har Stortinget regulert sektoren og dens virkeområder?» «I hvilken grad er det sikkerhetsbransjen som har styrt spillet og satt agendaen for egen vekst og virksomhet?» (se Andersen et al., 2021; se også Hansen Løfstrand, 2021b, s. 901) «Hva vil det si for det norske demokratiet om sikkerhetsbransjen tar over politioppgaver?» «Hvordan vil det påvirke et tillitsbasert samfunn som det norske om politiets maktmonopol svekkes?» (se også Hansen Løfstrand, 2021b, s. 900). I forrige avsnitt klargjorde vi at denne rapporten er basert på et forskningsprosjekt der oppdragsgiverne ønsket å få belyst noen særskilte tematikker. Sånn sett kan våre problemstillinger sies å være politisk eller verdimessig forankret. Videre kunne vi hatt en annen politisk eller verdimessig innramming for vår forskning. Det overordnede spørsmålet kunne for eksempel vært: *I hvilken grad vil en privatisering av ordensmakten svekke statens maktmonopol?* Med underspørsmål som «Hvem tjener på og hvem bærer eventuelt byrden av at trygghet kan kjøpes for penger?» Da er vi inne på det vi kan omtale som sosiale rettferdighetsspørsmål. Hvordan man da tolker sine funn, kan påvirkes av hvordan man ser samfunnet og dets innretning – se for eksempel Loader og Walkers forståelse av trygghet/sikkerhet som «et fyldig, offentlig gode» (sitert i Nøkleberg, 2016, s. 58, vår oversettelse), et gode som skal være like tilgjengelig for alle. En annet, og kanskje mindre ladet hovedproblemstilling kunne vært: *I hvilken grad er man i dagens Norge avhengig av sikkerhetsbransjen og hvor burde grensene trekkes mellom private og offentlige forebyggere eller kontrollaktører?*¹ Både en norsk studie (Snertingdal, 2005, s. 88) og en svensk (Hansen Løfstrand, 2021a) har hevdet at vektere i deres arbeidshverdag kan overskride de hjemler eller lover som foreligger. I vår rapport har vinklet diskusjonen i en annen retning, men særlig i kapittel 7 og 8 drøfter vi også spørsmål som dette.

Vi håper også vår rapport kan være interessant for de som er interessert i det som omtales «pluralisert policing» (Gundhus & Larsson, 2014, s. 285). Dette er et begrep som er ment å fange fordelingen og tilstedeværelsen av polisier virksomhet mellom og blant ulike aktører (se også Hansen Løfstrand, 2021b). At den private sikkerhetsbransjen ser ut til å ha fått en langt mer synlig rolle i det norske samfunnet, også som kontrollerende aktør på (halv-) offentlige arenaer (som jernbanestasjoner, kjøpesentre og privateide byrom) mens mange mener politiet er blitt mindre synlige, kan tyde på at polisier virksomhet også er (ubevisst eller bevisst) fordelt mellom private og offentlige aktører i Norge. I Norge er det etter det vi kjenner til, få forskere som har tatt opp dette teamet, noe Nøkleberg (2022b, s. 139) nylig slo fast.

Det å stille de spørsmålene som ble skissert i første avsnitt i dette innledningskapitlet til dagens politikere, kunder av vektertjenester, ledere i politiet, vektere selv og andre relevante aktører, kan bidra til å kaste et lys over hva det er vekterne og sikkerhetsfirmaene faktisk gjør og bidrar med i dagens norske samfunn. De vi har intervjuet gir i hvert fall sine vurderinger av hva vekterbransjen

¹ I en gjennomgang av Snertingdals vekterstudie fra 2005, sies det at vekternes ledere «vil at vekterne skal opptre nøytralt og ikke aggressivt, men samtidig heller ikke for passivt. Altså ha både en serviceinnstilling overfor kundene, men [sic] også en kontrollinnstilling». S. 9 her: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/21634/1/73062.pdf>

er, hvilke oppgaver den løser, burde løse og eventuelt ikke burde løse. Videre løfter vi altså frem informantenes meninger om vekterbransjens mulige samfunnsmessige betydning samt om vekterbransjens vilkår og arbeidsoppgaver burde endres.

I et intervju med en stortingspolitiker, stilte vi spørsmålet «hva er en vekter?» Vedkommende svarte følgende:

Jeg tenker jo at vekterbransjen er veldig mangfoldig. Altså hvis du går tilbake til det gamle begrepet, så var jo det en som gikk og holdt ro og orden. Men i vår tid, så er jo det mye vakthold, kontroll, kontrollfunksjon og, ja, overvåking er ikke det rette ordet – men å holde en i alle fall en slags oppsikt, da (politiker A).

Politikeren fanget i dette korte utsagnet opp mye – og i dette avsnittet trekker vi videre på vekterstudien til Wathne med flere (Wathne et al., 2023). Som antydnet av politikeren, strekker vekterordningen seg langt tilbake i tid. Bransjen kan spores til Magnus Lagabøtes bylov fra 1270-årene. Vekterne fungerte da som offentlig ansatte som skulle våke over at det hersket ro og orden i byens gater og hadde også oppgaven med å varsle brann (Sandvik, 2023) – og bybranner hadde da ofte omfattende samfunnsmessige konsekvenser (se f.eks. Andersen, 2014, om historiske branner i det som skulle bli både Christiania og Oslo). I et historisk perspektiv ser vi altså her den samfunnsmessige betydningen vekterne kunne tenkes å ha, som å avverge storbranner og dermed spare borgerne/samfunnet for meget store verdier (Bergkvist, 2023).

Da vekterordningen manglet respekt hos byens innbyggere, ble det på midten av 1800-tallet besluttet å avskaffe ordningen og erstatte den med et politikonstabelkorps som skulle ta seg av ordens- og patruljevirkosomheten (Ellefsen & Larsson, 2014, s. 46). Rundt to hundre år etter at det ble besluttet å avskaffe vekterordningen, ser vi i Norge at vekterne igjen er på god vei til å få sin synlige plass i bybildet og på andre arenaer. En annen stortingspolitiker hevdet at

det har jo vært en utvikling i samfunnet der veldig mye av det som har vært politioppgaver eller offentlige myndighetsoppgaver har utviklet seg over tid til i stor grad å bli flyttet til over private aktører som vektere. Og så ser vi vektere i offentlig regi, altså at kommuner og statlige institusjoner også bruker vektere (politiker B).

Som antydnet i det forrige sitatet, så har den norske private sikkerhetsbransjen vært gjennom en vekst i nyere tid. Mens det i 1980-årene var omtrent 2 500 vektere, mot ca. 5 000 politifolk (Aase, 2008), viste statistikken for 2009 at det var 9 500 vektere, mot 8 500 i politityrket. For 2015 var så tallene 11 000 vektere mot 9 600 politifolk (fra Wathne et al., 2023, med henvisning til Microdata.no). Som disse tallene viser, har antallet vektere gått fra å utgjøre halvparten av politistyrken på 1980-tallet til i dag å være i flertall. I Sverige har det vært en lignende utvikling, der også den private sikkerhetsbransjen sies å erstatte politiet som synlig ordensmakt i det offentlige rom (Hansen Löfstrand, 2021a, s. 5).

En tid der en voksende sikkerhetsbransje overtar flere av politiets ordens- og kontrolloppgaver – eller i hvert fall har vokst og dermed blitt mer synlige i samfunnet for eksempel for den som går på fotballkamper (fokusgruppeintervju, Securitas-vektere) – innebærer dette at vektere i mange henseende tar politiets plass som førstelinje mot publikum. Med andre ord, ser du en person i uniform, så er det ofte en vekter du som borger møter i en travel bygate, på et kjøpesenter, på vei inn på Ullevål stadion, på offentlig transport som tog og t-bane eller på en flyplass – og ikke en politikvinne. Om ikke politiet er «borte» fra det offentlige byrommet, så synes det som om politiet befinner seg mer inne i patruljebilen – for å være i beredskap eller beredt for oppdrag fra operasjonssentralen (se også Wathne et al., 2019, s. 12). Den gående politimannen synes å være et mer sjeldent syn. Så, i en storby som Oslo eller på et mindre sted som Sandvika, vil ofte

den uniformerte personen du går forbi, eller som du ser bedriver førstehjelp på et kjøpesenter, være en vekter.

Man kan se dette som illustrativt for hvordan det som oppfattes som vekteres og politiets roller og oppgaver er i bevegelse, og påvirkes av hva som til enhver tid oppfattes som god polisier virksomhet. Begrepet «polisier virksomhet» har det samme innholdet som det engelske «policing» og viser til at politiet kun er en av flere aktører som utøver kontroll, overvåkning eller forsøker å holde orden (Gundhus & Larsson, 2007; Waddington, 2007). Likevel finner vi liten grad av mobilitet mellom vekter- og polityrket. I Norge var kun to prosent av de som jobbet som vektere i 2009 en del av polityrket i 2019, og motsatt jobbet bare en prosent av de som var politi i 2009 i vekteryrket i 2019 (Wathne et al., 2023, med referanse til Microdata.no).

Det er ting som tyder på at politiet og vekterbransjen flyter mer sammen. Generelt sett har samfunnet blitt mer opptatt av risiko, og politiet har uttalt seg om at de må samarbeide med sikkerhetsbransjen for å møte befolkningens etterspørsel etter mer sikkerhet (Politidirektoratet, 2012 s. 52). I 2018 undertegnet derfor Politidirektoratet og Næringslivets Hovedorganisasjon i Norge en avtale om at politiet og sikkerhetsbransjen skal samarbeide tettere om å forebygge kriminalitet og opprettholde ro og orden (NHO Service og Handel, 2017). Samarbeidet er ment å innebære alt fra informasjonsutveksling i hverdagen til felles øvelser, krise- og beredskapsarbeid. Norge er med dette det første landet i Europa som formaliserer et slikt samarbeid.

Politiets ansvar og arbeid er i endring. Selv om forskning tidligere har vist at politiets daglige arbeid, både i Norge og i andre land, i mindre grad har vært preget av kriminalitetsrelaterte kontrolloppgaver (Bayley, 2006; Finstad, 2013; Holgersson & Knutsson, 2012; Reiner, 2013), ser det nå ut som dette kan være i endring. Etter Nærpolitireformen som ble vedtatt i 2015, har politiets kjerneoppgaver blitt redefinert til oppgaver som direkte bidrar til å forebygge og bekjempe kriminalitet og ivareta borgernes trygghet og sikkerhet. Politiet er videre det eneste organ som har myndighet og forutsetninger for å utføre disse oppgavene. Likevel er det grunn til å se nærmere på konsekvensene av at politiet skal konsentrere seg om den alvorlige kriminaliteten og hvorvidt samarbeidet mellom politiet og sikkerhetsbransjen har blitt gjennomført etter Intensjonsavtalen (2018).

For hvem skal ta seg av de mindre alvorlige ordens- og kontrolloppgavene når politiet konsentrerer seg om den alvorlige kriminaliteten, som å forhindre terrorisme, bekjempe gjengkriminelle eller etterforske overgrep mot barn (Kripos, 2023)? Hvordan skal politiet og andre relevante aktører bidra til å sette sikkerhetsbransjen i stand til å håndtere de mindre alvorlige oppgavene operativt? Hvilke erfaringer har vektere med å ta over deler av politiets samfunnsoppdrag? Og hva er samfunnsbidraget til sikkerhetsbransjen i dag?

Gjennom dokumentstudier, kvalitative intervjuer, fokusgruppeintervjuer og feltarbeid med representanter fra ulike deler av samfunnet, samt ved å lene oss på foreliggende forskning, diskuterer denne rapporten den private sikkerhetsbransjens mulige samfunnsbidrag. I tillegg vurderer vi også bransjens potensielle bidrag til den totale sikkerheten og beredskapen i Norge. Rapporten diskuterer vekteres arbeid og utfordringene de møter på jobb, den diskuterer juridiske og politiske problemstillinger, setter manglende implementering av Intensjonsavtalen (2017) i fokus og vurderer hvorvidt sikkerhetsbransjen burde få økt anerkjennelse blant politikere, nødetatene og befolkningen.

1.1 Rapportens oppbygning

Rapporten har følgende struktur: Etter dette innledningskapitlet, er Kapittel 2 viet til en gjennomgang av den metodiske tilnærmingen som brukes for å samle inn og konstruere datamaterialet i prosjektet. Vi redegjør her for utvalg og rekruttering, de spesifikke metodene som har blitt brukt og hvordan de har utspilt seg. Deretter reflekterer vi over etiske vurderinger som har blitt gjort og avslutter med en beskrivelse av analysearbeidet som er foretatt.

I kapittel 3 presenterer vi hva en vekter er og gjør. Vi viser her til både yrkesbeskrivelsen slik den er nedfelt hos Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, og de ulike deltakeres spesifikke beskrivelser av vekteryret.

Deretter gir kapittel 4 en gjennomgang av selve utdanningsforløpet til vektere og de økte kompetansekravene ved denne opplæringen. Vi diskuterer også ulike utfordringer ved vekterutdanningen, slik de belyses av deltakere i prosjektet.

I de påfølgende kapitlene går vi over til analysen av sikkerhetsbransjens samfunnsbidrag i Norge. I kapittel 5 forteller vektere sine historier om å være først på stedet for en ulykke eller kriminell handling. Dette gir oss viktig innsikt i hvordan vektere bidrar som førstelinje mot publikum og hvor krevende dette arbeidet kan være for den enkelte vekter. Kapitlet tar for seg vekteres erfaringer med vold og sjikane og belyser hvordan vektere håndterer psykiske belastninger og sterke inntrykk.

Kapittel 6 ser på vektere som en trygghetsskapende aktør gjennom skildringer av deres samfunnsbidrag i praksis.

I kapittel 7 tar vi for oss vektere som en forebyggende aktør. Kapitlet diskuterer vekteres ønske og behov om et juridisk vern, og konsekvensene av å være en polisier virksomhet utenfor politiet.

Så, i kapittel 8 diskuteres samarbeidet mellom politiet og sikkerhetsbransjen mer inngående. Her argumenterer vi for at en manglende implementering av Intensjonsavtalen (virksom fra 2018) har ført til dårligere samarbeidsforhold og uheldig rolleforståelse fra begge aktørene.

I kapittel 9 går vi enda nærmere inn på at sikkerhet og beredskap handler om samvirke, og problematiserer sikkerhetsbransjens ubrukte potensiale inn i det totale beredskapsarbeidet i Norge.

Til sist, i kapittel 10, gir vi en oppsummering av de viktigste funnene i studien. Vi har valgt å vektlegge flere hovedtemaer fra vårt kvalitative datamateriale i denne rapporten. Særlig er disse temaene viktige for å forstå de ulike sidene av det faktiske arbeidet til sikkerhetsbransjen og hvilken verdi og samfunnsbetydning dette har for Norges trygghet- og sikkerhetsbilde. Sikkerhetsbransjens viktigste samfunnsbidrag er førstelinjen mot publikum, dens rolle som trygghetsskapende aktør, forebyggende aktør og beredskapsressurs. Vi avslutter rapporten med noen anbefalinger som har meldt seg i løpet av prosjektet – og ser disse også i lys av innspill fra våre informanter.

2 Data og metode

I denne delen vil vi redegjøre for det metodiske arbeidet bak den kvalitative datainnsamlingen i prosjektet. Kapitlet starter med en redegjørelse for utvalg og rekruttering, og fortsetter med en presentasjon av hvordan intervjuene ble gjennomført i praksis og hvilke forskningsetiske hensyn som ble tatt underveis i prosessen. Deretter avsluttes kapitlet med en beskrivelse av analysearbeidet og hvilke steg som ble tatt for å sikre god forskningskvalitet.

2.1 Utvalg og rekruttering

I utgangspunktet er det nærmest et ubegrenset antall personer og aktører som er relevante å intervju i dette prosjektet. Man kan blant annet intervju «vanlige folk» om deres oppfatninger eller erfaringer. I tidligere prosjekter har vi sett hvordan unge kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn har søkt seg til byrom der det er mer vekter- og kontrollvirksomhet (Andersen, 2013, 2014). Det ble koblet til at de fikk en økt trygghetsfølelse i byområder med synlige «oppsynsmenn» (se også Andersen, Brattbakk, et al., 2018; Andersen, Nygaard, et al., 2018; Brattbakk et al., 2017; Ruud et al., 2019). Politiet er i liten grad synlig som gående i dagens bybilde (f.eks. Brattbakk et al., 2017; Brattbakk et al., 2015). Et klart eksempel på en samfunnsrolle vekterne i dag fyller.

I dette prosjektet ble det avgjort å avgrense til følgende representanter fra sektorer eller deler av samfunnet: Justispolitikere, store kunder av vektertjenester, ledere i ulike politidistrikter, ledere i vaktelskaper og vektere fra ulike tjenestegrener.

Undersøkelsen retter seg mot sikkerhetsbransjen i hele Norge. Vi har derfor intervjuet kunder, justispolitikere og ledere i politiet som er fra ulike distrikter rundt om i landet. Det vil si sittende politikere på Stortinget, representanter fra Politidirektoratet, samt «de store kundene» til vekterbransjen. Disse kan gi et blikk fra utenifra på den norske vekterbransjen og bransjens samfunnsmessige betydning. I tillegg lener funnene i vår rapport seg på en ny, landsdekkende studie om vektorsikkerhet (Wathne et al., 2023). Vi har også hatt mulighet til å gjennomføre egne analyser av intervjumaterialet som ble samlet inn av Wathne og kollegaer. Samtidig som vi lener oss på egne tidligere studier der vektere og «sikkerhet» har vært et tema.

Av praktiske hensyn – muligheten for å gjøre feltarbeid og foreta ansikt-til-ansikt intervjuer – er vekterne som har deltatt i prosjektet stasjonert i Oslo og omegn. Flere av de vi har snakket med har imidlertid erfaring fra andre byer i landet, og på den måten kan deres erfaringer og perspektiver sies å gi oss et bredere blikk på sikkerhetsbransjen i Norge.

Vi nærmet oss feltet fra ulike innganger: For det første rekrutterte vi deltakere fra justispolitikken, politi- og kundeutvalg gjennom via oppdragsgivere som ga oss tilgang². Resten av deltakerne, som primært gjelder vekterutvalget, ble rekruttert via to store private vaktelskaper i Oslo og omegn. For enkelte justispolitikere og ansatte i POD, ble kontakten opprettet «på egen hånd». Dette var betraktelig mer tidkrevende og illustrerer at forskere ofte må jobbe mer for, som Nader (1973) beskriver, å «studere opp» i de tilfellene man ikke går via mellommenn (Andersen & Skrede, 2023). Særlig departementsansatte og stortingspolitikere var vanskelig å få i tale, og vi

² NHO Service og handel og Norsk arbeidsmandsforbund

endte opp med å intervju fire justispolitikere fra til sammen tre partier. Vi fikk ikke respons fra de vi kontaktet i forskjellige departementer. De fleste politikerne svarte enten «nei» eller unnlot å svare. Ett av intervjuene ble også avlyst av informanten samme dag som intervjuet skulle finne sted, men hadde mulighet til å stille opp på et senere tidspunkt. Mangel på svar, eller beskjed om «mangel på kapasitet», ble i utgangspunktet tolket av oss som at politikerne ikke anså sikkerhetsbransjen som et viktig nok tema til å prioriteres i denne perioden (oktober 2022 – april 2023). Vi understreker likevel at vi ikke kjenner til politikernes motiver for ikke å stille opp – med Elster (2007) kan vi spørre oss om hvor sikkert samfunnsvitere kan uttale seg om andres *motiver* mer generelt. Uansett, ved at oppdragsgivere tok på seg ansvaret om å rekruttere justispolitikere fikk vi mulighet til å intervju representanter for den politiske «venstresiden». Etter gjentatte forsøke på egen hånd, fikk vi til slutt positive svar også fra et parti på den politiske «høyresiden». Det kan skytes inn at også et annet parti «til høyre» først sa «ja», men da vi fulgte opp hørte vi ikke mer, ei heller etter noen purringsforsøk. At representanter for tre partier faktisk tok seg tid, førte igjen til at vi måtte revurdere vår tidligere tolkning/vurdering av at stortingspolitikere så ut til å nedprioritere temaet «sikkerhetsbransjens samfunnsbetydning.»

Vi fikk snakket med stortingspolitikere både fra høyre- og venstresiden.. Disse intervjuene ble gjennomført på Stortinget mellom andre møter politikerne hadde. At dette var personer med en tett pakket kalender, kan også illustreres gjennom hvor mye tid vi brukte på å opprette kontakt og for deretter å få landet en konkret intervjudato. For eksempel tok det over en måned etter at vi hadde fått et innledende positivt svar til det var en åpning i kalenderen til en av politikerne. Legger vil til tiden fra vi først tok kontakt, tok det nærmere et halvt år mellom første henvendelse til partigruppen på Stortinget og selve intervjuet. Formålet med disse intervjuene var å få en overordnet politisk vurdering av vekterbransjen og dens mulige samfunnsbetydning. Videre ønsket vi her å få politikernes begrunnelser for ulike politiske/juridiske rammer for vekterbransjen samt denne sektorens samspill med politiet.

Rekrutteringen og datainnsamlingen for prosjektet som helhet, foregikk i tidsrommet oktober 2022 – april 2023. I tillegg danner dokumentanalyser og tidligere forskning også datagrunnlaget for rapporten.

2.2 Datainnsamling

Storm-Mathisen hadde hovedansvar for å innhente datamaterialet til rapporten gjennom intervjuer, fokusgruppeintervjuer og feltarbeid. Enkelte intervjuer og feltarbeid gjorde Storm-Mathisen og Andersen sammen. Andersen hadde også et ansvar for å rekruttere informanter og gjennomføre intervjuer på vårparten av prosjektperioden. Intervjuene fordeler seg på fire utvalg: justispolitikere, ledere i politiet fra ulike politidistrikter og i Politidirektoratet, ledere i selskaper som kjøper vektertjenester og ledere i private vakselskaper. For å få innsyn i hverdagen til vektere har vi også gjennomført to fokusgruppeintervjuer og fire feltarbeid med vektere fra ulike tjenestegrener. I denne delen vil vi beskrive hvordan datainnsamlingen i prosjektet har blitt håndtert.

Intervju

Intervjuene ble gjennomført som semi-strukturerte dybdeintervjuer. Dette er en intervjumetode hvor temaene i samtalen i stor grad er fastlagt på forhånd, samtidig som det åpnes for oppfølgingsspørsmål, digresjoner og variasjon i hvordan spørsmålene formuleres og i hvilken rekkefølge de stilles (Kvale, 2002). Formålet med denne intervjuformen er å skape en så trygg og

likestilt intervjusituasjon som mulig, med rom for at deltakernes konkrete erfaringer og opplevelser skal komme fram. Det kan bemerkes at særlig i et prosjekt som dette, der flere av de vi intervjuet er plassert høyere i samfunnshierarkiet enn oss forskere, var det vel så mye informantene som la til rette for «trygg» eller «likestilt» samtalsituasjon (Andersen & Skrede, 2023). Intervjuene varte vanligvis mellom 40 minutter og 1,5 time. Intervjuene fant sted enten på arbeidsplassen til deltakeren i Oslo eller digitalt.

Alle informanter ble gitt muntlig og skriftlig informasjon om formålet med prosjektet før intervjuene ble gjennomført. Det ble også gitt mulighet for å stille spørsmål både i forkant og underveis i intervjuet. Alle deltakerne undertegnet i tillegg et skriftlig samtykkeskjema før intervjuet startet. Intervjuene ble tatt opp og transkribert ordrett. Selv om samtlige fikk muligheten til å gjennomføre intervjuet uten lydopptak, var det ingen som benyttet seg av dette.

Fordi vi var interessert i ulike aspekter ved sikkerhetsbransjens arbeid og samfunnsoppdrag ble det laget skreddersydde intervjuguider for hvert av utvalgene. Forskerteamet diskuterte intervjuerfaringer og mulige temaer til analysen på en rekke møter i forkant av og under datainnsamlingsperioden. Felles for intervjuene var at spørsmålene var formulert med tanke på å få satt søkelys på deltakernes erfaringer og synspunkter på sikkerhetsbransjens samfunnsverdi. Det gjorde at deltakerne kunne snakke med egne ord, og at forskerne kunne produsere data på/få informasjon for å kunne svare på de sentrale forskningsspørsmålene til studien: Informasjon om det faktiske arbeidet som vektere utfører og hvilken verdi dette arbeidet har for sikkerhetsbildet i det norske samfunnet.

Hva slags spørsmål vi endte opp med å stille, varierte også ettersom vi lærte mer om bransjen, politiet og politikken underveis, og ved at intervjuene «skapte» ulike oppfølgingsspørsmål fra intervju til intervju. Ett konkret eksempel er at det ikke var før vi var halvveis i det første intervjuet med en stortingsrepresentant at vi så at spørsmålet om «vekkerbransjens vekst er en villet politisk strategi», var høyst betimelig å stille. Stortingsintervjuene var blant de siste intervjuene vi gjorde i prosjektet. Likevel stilte vi også mange av de samme spørsmålene til samtlige informanter.

Vi hadde videre med oss mer tankeprovoserende spørsmål: Ved å spørre informantene om hva som kunne bli konsekvensene om sikkerhetsbransjen ble borte over natten, var et mål å frembringe spontane refleksjoner som kunne være forskningsmessige interessante å diskutere. Sagt på en annen måte kan det å stille slike kontrafaktiske spørsmål være en fruktbar akademisk øvelse som kan gi interessant informasjon, dette selv om problemstillingen ikke nødvendigvis er empirisk korrekt, treffende eller realistisk.

Intervjuguidene til politikerne, og enkelte i politiet, skilte seg fra de andre ved at vi konsentrerte oss her mer om å få et «overordnet samfunnsperspektiv» på bransjen og samfunnssikkerhet. Dette var også et tema som våre informanter trolig hadde en interesse for uavhengig av våre konkrete spørsmål. Som en Høyre-politiker sa før vi stilte spørsmål: «Det som er vårt syn på vektere, er at vekterbransjen er mer og mer viktig. For de dekker jo et behov for sikkerhet.»

Videre intervjuet vi ledere Politidirektoratet og fra ulike politidistrikter i Norge. To av disse intervjuene ble holdt digitalt ettersom deltakerne befant seg i andre deler av landet. Til ledere i politiet var vi spesielt opptatt av å lære om deres erfaringer med vektere. Hvordan de oppfattet vekterbransjens bidrag inn i sitt eget samfunnsoppdrag. Hvilke vurderinger de selv hadde gjort seg om sikkerhetsbransjens samfunnsbidrag. Og hvordan de stilte seg til spørsmål som gjelder behov for å formalisere samarbeidet mellom vekter og politi mer enn det er i dag.

Samlet sett var politiintervjuene fruktbare for å forstå politiets syn på vekterbransjen som en ekstern ressurs. Interessante refleksjoner om hjemmelsgrunnlag og mangel på arbeidskraft har gitt forfatterne en større forståelse av konteksten der både vektere og politi arbeider.

Vi intervjuet seks ledere/sikkerhetssjefer i selskaper som er store kunder av vektertjenester i Norge. Dette utvalget fordeler seg over både private kunder og det offentlige. Å innhente kunnskap fra kundeutvalget var særlig viktig for å kunne si noe om sikkerhetsbransjens samfunnsverdi. Hvordan forstår kunder av vektertjenester verdien i tjenestene de kjøper? Hva ville konsekvensene vært for dem dersom sikkerhetsbransjen ble borte? Samtlige i kundeutvalget var svært positive til tjenestene de kjøper. Kundene ble rekruttert etter tips fra oppdragsgiver. I hvilken grad vi ville fått andre svar med en annen rekrutteringsstrategi eller med et bredere utvalg, er et åpent spørsmål. Også her mener vi det er behov for mer forskning. Det kunne videre vært interessant å sammenligne aktører/institusjoner der X område 1 har vektertjenester, mens Y i område 1 ikke har det. Vil da Y (som også kan være et borrettslag/sameie) være mer utsatt for uønskede hendelser? Dette ville det vært interessant å få belyst.

I tillegg var det særlig interessant at offentlige kunder opplevde at politiet (staten) ikke ga dem tilstrekkelig kontroll eller trygghet og at disse offentlige aktørene dermed valgte å ansette private sikkerhetsselskaper i stedet. Dette reiser også spørsmål om de som ikke har råd til å kjøpe private vektertjenester – som for eksempel et borettslag i et område med mye kriminalitet (som Grønland i Oslo, se Mouratidis & Andersen, 2023), er de da overlatt til politiets manglende ressurser til å håndtere mer «hverdagsuro» som vektere håndterer daglig for andre?

Vi intervjuet også to ledere i vaktelskaper. I tillegg deltok vi på et fagseminar med ett av de største vaktelskapene i Norge. Uformelle samtaler under dette seminaret ga ytterligere pekere på hvordan intervjuguidene burde utformes og hvilke tematikker sikkerhetsbransjen selv anser som pressende og problematiske.

Fokusgruppeintervju med vektere

Vi ønsker i rapporten å dokumentere den store bredden og alle de forskjellige rollene vekterarbeidet består av. Det dannet også grunnlaget for hvem vi ønsket skulle være med i fokusgruppene. Vi hadde ikke selv mulighet til å dekke alle roller, men ved at vi kunne lene oss på dataene samlet inn til et annet AFI-prosjekt om vekterbransjen (Wathne et al., 2023), fikk vi samlet sett en meget god bredde. Vektere har tilstedeværelse «overalt»; på flyplasser, togstasjoner, ved store industrianlegg, i butikker og mange bedrifter og på kjøpesentre, museer, institusjoner, kollektivholdeplasser, fotballstadioner ved kamper og så videre. Sammensettingen i fokusgruppene viser derfor til vektere fra to ytterpunkter i tjenestegrenene sikkerhetsbransjen tilbyr: områdekontroll og museumsvakt.

Med utgangspunkt i prosjektets skisserte problemstillinger utformet vi en intervjuguide med sentrale temaer vi ønsket at vekterne som deltok på fokusgruppeintervjuene skulle berøre. Hensikten med å gjennomføre fokusgruppeintervjuer var å fange opp vekternes egne erfaringer i sitt arbeid, og på den måten få en dypere innsikt i hva det vil si å være vekter i Norge. Storm- Mathisen oppfordret deltakerne til å komme med konkrete erfaringer og refleksjoner knyttet til sitt arbeid som vekter. På denne måten spiller datamaterialet fra fokusgruppeintervjuene en svært viktig rolle for forskernes forståelse av vekteryrket. For å supplere egne data, tar vi altså i bruk dataene samlet inn til et annet AFI-prosjekt om vekterbransjen (Wathne et al., 2023).

Vi har gjennomført fokusgruppeintervjuer med til sammen 2 kvinnelige og 7 mannlige vektere fra ulike tjenestegrener og med roller innad vaktbransjen. Varigheten på intervjuene var i gjennomsnitt 1,5 time. Videre hadde de som deltok på fokusgruppeintervjuene varierende erfaring fra yrket. Vi møtte alt fra personer som kun hadde jobbet som vekter i en kort tid, til personer som hadde fått jobb som vekter gjennom NAV og bare kjente til en enkelt tjenestegren, til personer som hadde nesten 20 års erfaring fra alle tjenestegrener bransjen har å tilby.

Basert på tidligere erfaringer, la vi opp til at samtalene i fokusgruppeintervjuene skulle flyte relativt fritt (Andersen & Skrede, 2023), med Storm-Mathisen som mediator underveis. De tematikkene som deltakerne valgte å berøre mest forholder seg til være en trygghetsskapende aktør, verdien i å hjelpe mennesker og redde liv, å være først på stedet når uønskede situasjoner inntreffer, problematikk knyttet til samfunnets forventninger om at vektere skal «gripe inn» og politiets manglende ressurser – noe som kan ses i lys av hvordan politifolk selv oppfatter dette (se kap. 6).

Dynamikken blant deltakerne var essensiell for historiefortellingen som oppstod under fokusgruppeintervjuene. Slik ble det den enkelte fokusgruppen selv som avgjorde hvilke temaer vi videre har vektlagt. På tross av at fokusgruppene kom fra ulike tjenestegrener innad vaktbransjen samsvarte likevel temaene som ble tatt opp. Dette kan skyldes fleksibiliteten i vekteryrket, og at vekterne vi møtte til sammen hadde erfaring fra alle tjenestegrenene bransjen har å tilby. På en side gjør dette at enkelte deltakere kunne dele erfaringer fra flere ulike vekterroller og slik gi en bredere innføring i hva en vekter er og gjør. Samtidig, kan det på den andre siden også ha medført at erfaringer fra enkelte tjenestegrener, slik som områdekontroll som er preget av konflikt og risiko, kan ha farget hva de valgte å vektlegge under intervjuene.

Feltarbeid med vektere

Vi ønsket å samle inn ytterligere data fra vektere ved å følge dem på jobb ute i byrommet, på sentraler, museer, i resepsjoner og på Oslo S. Vi endte opp med å gjennomføre fire feltarbeid med vektere fra to ulike vaktelskaper i Osloregionen. To av disse var i sentrumsområdet i Oslo, et var i Sandvika, og et var på et stort museum i Oslo. Vi fulgte to kvinner og to(tre) menn. Under feltarbeidene observerte vi først og fremst hva vekterne gjorde og deres samhandling med kunder og publikum. I tillegg hadde vi feltsamtaler med vekterne. Totalt brukte vi nærmere ti timer sammen med vektere på jobb.

Våre feltarbeid i dette prosjektet, var en blanding av den bevegelige samtale og observasjonen ofte omtalte som «walkalongs» (Kusenbach, 2003) og hurtigheten/effektiviteten i REAP (dvs. «Rapid ethnographic assessment procedure», se Low et al., 2005). Et etnografisk feltarbeid i tradisjonell antropologisk forstand, innebærer at forskeren bor i et samfunn, gjerne mer enn ett år, og forsker på livet der ved å delta i flest mulige oppgaver på flest mulige arenaer, for dermed å få en helhetlig forståelse av samfunnet (kjønnsroller, skikker, ritualer, politikk, økonomi med mer). REAP en strategi blant annet anvendt for å analysere/forstå mer avgrensede tematikker, ofte i et «moderne» samfunn. Til forskjell fra det mer nysgjerrigdrevne prosjektet som kan ligge bak en antropologs langvarige feltarbeid på for eksempel en øy i Stillehavet, så er REAP ofte anvendt for å vurdere/evaluere prosjekter. Også her benytter man seg av flere teknikker og datakilder, som kart/tegninger, dokumenter, observasjoner, samtaler, intervjuer med mer, men da over en kort/avgrenset periode for eksempel for å forstå ulike perspektiver på en byparks betydning for ulike grupper. Våre feltarbeid var helt essensielle for den innsikten vi fremstiller i rapporten. Under feltarbeidene fulgte vi vekterne på deres runder, observerte hva de gjorde og snakket med dem. Alle disse vekterne var glad i jobben sin og anså arbeidet som meningsfylt. Feltsamtalene vi

hadde underveis ute og i pausene på vekterkontorene var i en uformell tone, hvor forfatterne la vekt på at deltakerne skulle vise frem og fortelle om arbeidet sitt og sine refleksjoner om det.

Feltarbeidene var forskjellige kombinasjoner av intervjuere og intervjuobjekt: en forsker og en forskningsdeltaker og to forsker og to forskningsdeltakere. Feltarbeidene ble selvsagt påvirket av hvem og hvor mange intervjuere som var til stede. Den konvensjonelle en-til-en var hyppigst. Hvilken påvirkning konstellasjonen av forsker og forskningsobjekt har hatt på de fortellinger, historier og diskurser som ble presentert kan også være overdrevet. Når vi i etterkant av feltarbeidene studerer utskrifter i detalj, er korrespondansen mellom intervjukonstellasjonene mer fremtredende enn forskjellig, og deltakerne som ble fulgt hadde en tendens til å dele de samme fortellingene. Det har altså vist seg vanskelig å finne systematiske forskjeller mellom intervjukonstellasjoner, samtidig som det har vært lett å identifisere flere historier, fortellinger og diskurser fra de ulike feltarbeidene.

Noen av de historiene som kom tydeligere frem under feltarbeidene var «først på stedet», «livet i gråsonen», «kundene er positive» og at vekterne «skaper trygghet».

2.3 Forskningsetikk

Prosjektet er gjennomført i tråd med etiske retningslinjer, og er meldt inn til NSD. Alle deltakere har fått tildelt både muntlig og skriftlig informasjon før samtykke ble underskrevet. Deltakerne fikk også beholde skriftlig informasjon om prosjektet dersom de ønsket det. I tillegg ble de opplyst om muligheten for å trekke seg underveis i samtalen og etter intervjuet ble gjennomført, og i tilfelle de skulle ønske å benytte seg av denne muligheten ble de gitt kontaktinformasjon om hvor de skulle henvende seg. Ingen av deltakerne har trukket sitt samtykke i dette prosjektet. Deltakere ble også gitt muligheten om å gjennomføre intervju uten båndopptaker. Det var heller ingen som valgte å benytte seg av dette. Det virket som deltakerne, særlig personene i vekter- og kundeutvalgene, var glade for muligheten til å stille opp og fortelle om egne erfaringer med sikkerhetsbransjen. Et tegn på dette, er at de fleste sa de kunne kontaktes igjen dersom vi lurte på noe mer eller hadde oppfølgingsspørsmål. For å beskytte deltakernes identitet har vi opprettet pseudonymer og avstått fra å røpe personidentifiserende informasjon i rapporten. Navnene som presenteres i denne rapporten er dermed fiktive, men indikerer likevel deltakerens kjønn. Også tre av stortingspolitikere har ønsket å være anonyme, og vi har dermed kun identifisert dem overordnet ideologisk som henholdsvis å tilhøre «venstresiden» i det partipolitiske landskapet. Representanten fra partiet Høyre hadde ikke et ønske om å være anonym.

2.4 Analyse

For å organisere, oppsummere og analysere datamaterialet fra intervju, fokusgruppeintervju og feltarbeid valgte vi en induktiv orientert analysestrategi. Induktive analysestrategier kjennetegnes av at de er åpne og utforskende, og at temaer og kategorier vokser ut av det empiriske materialet heller enn fra forhåndsdefinerte teorier (Tjora, 2017). Skjematisk kan analysearbeidet derfor deles inn i følgende åtte steg: 1) Gjennomlesning av datamaterialet, 2) koding, 3) oppsummering av intervjuer, 4) sortering av koder i mulige temaer, 5) gjennomgang av kodekategorier, 6) skriving av rapport, 7) ny gjennomlesning av det samlede datamaterialet og 8) redigering av rapport.

I analysen av intervjuene og fokusgruppeintervjuene lyttet vi til, transkriberte og leste gjennom hvert intervju. Informasjon og erfaringer fra feltarbeidene ble skrevet ned i form av feltnotater kort

tid etter de ble gjennomført. Fra det samlede datamaterialet trakk vi ut koder og segmenter for å organisere og analysere de kvalitative dataene. Kodingen var empirinær, i den forstand at kodene lå tett på de utsagnene, begrepene og fortellingene som dukket opp i intervjuene (Tjora, 2017). Denne tekstnære tilnærmingen kommer til syne i rapportens kapittelinndelinger, hvor vi har valgt å benytte direkte sitater fra deltakere som på gode måter illustrerer det kollektive budskapet fra deltakernes erfaringer og perspektiver. I neste steg ble dataene sortert inn i ulike kategorier (f.eks. først på stedet, trygghetsskapere og juridisk konflikt), som dannet utgangspunkt for rapportskrivningen. Begge forfatterne har på hver sin hånd lest, analysert og skrevet ut fra det samme transkriberte/nedskrevne materialet, dette for å både fange opp mest mulig av nyanser og for å se om vi så de samme mønstrene. Rapporten er samskrevet, men Storm-Mathisen har i all hovedsak hatt hovedansvaret for rapportskrivningen i første omgang.

Kvalitativ forskning med mindre og ikke-statistisk representative utvalg kan som en hovedregel ikke generaliseres empirisk utover det innhentede datamaterialet (Andersen & Skrede, 2023). I tillegg vil også datamaterialet være formet av møtet mellom forsker og deltager, som gjør at det kan være vanskelig å gjenskape det av andre forskere igjen (Tjora, 2017). Likevel vil analysen som fremstilles i denne rapporten kunne bidra til en økt innsikt i generelle erfaringer og opplevelser av sikkerhetsbransjens verdi og samfunnsbetydning i Norge. Det bygger på styrken til kvalitative data som her ligger i å skape innsikt gjennom rike beskrivelser av menneskelige erfaringer, oppfatninger og følelser (Geertz, 1973). Slik innsikt kan dermed være med på å kontekstualisere, utdype, nyansere og utfordre resultater fra kvantitative undersøkelser. I dette prosjektet bygger vi nemlig også på resultater fra en nyere kvantitativ undersøkelse om sikkerhet og trygghet i vekteryret (Wathne et al., 2023). I vårt kvalitative prosjekt har vi fanget opp dimensjoner som ikke lett lar seg måles i et spørreskjema. Vi har også nådd ut til personer som ellers av ulike grunner ikke ville gjennomført spørreskjemaundersøkelser. Dermed kan denne rapporten bidra til å forklare hvordan meninger og oppfatninger som framkommer på spørreskjemaene blir skapt (Andersen & Skrede, 2023). Gjennom intervjuene fikk vi blant annet politikernes «tanker» om vekterbransjen – deres refleksjoner i samtalene med oss, ga oss et inntrykk av hvordan politikktutformere (policy-makers) og lovgivere begrunner sine valg og standpunkter. Blant annet ved å trekke på egne erfaringer fra barndom, ungdomstid og yrkesliv forut for stortingsvervet. Funn om hva som er *meningsfylt* for folk (Geertz, 1993; Small & Calarco, 2022), tror vi det ville være vanskelig å fange opp gjennom et spørreskjema.

Selv om vi ikke kan generalisere fra et eller flere intervjuer, vil vi hevde at intervjuer med ledere i store selskaper, i politiet samt med representanter på Stortinget også gir informasjon av mer generell karakter. Det vil si, gjennom disse intervjuene mener vi at vi fanger vi opp sentrale aktørers virkelighetsforståelse av relevante sektorer i det norske samfunnet. For å utfylle bildet, lener vi oss også på dokumentanalyse av både mediedekningen av vekterbransjen og av sentrale politiske dokumenter.

3 Hva er en vekter?

Hovedoppgaven til en vekter er å sørge for trygghet, sikkerhet og å forebygge uønskede hendelser som ulykker og kriminalitet (Vekterfaget, 2017). Felles for alle vektertjenester er at de utføres på oppdrag for en kunde. Denne kunden kan enten være en privat aktør eller en offentlig, som kommune/stat. I vaktvirksomhetslovens §2 om virkeområde er vaktvirksomhet delt inn i seks overordnede funksjoner: «Med vakttjenester forstås tjenester der det ved bruk av personer, TV-overvåking, elektronisk overvåking eller på annen måte:

- a. utføres tilsyn med privat område eller offentlig område
- b. utføres kontrolltjenester,
- c. utføres verditransporter,
- d. utføres ledsagertjenester,
- e. mottas og behandles alarmsignaler fra overfalls- eller innbruddsalarmanlegg eller utrykning etter slike signaler etter avtale, eller
- f. opplæring i vakttjenester.»

Dette konkretiseres videre når man deler inn vektertjenester etter hvor tjenesten foregår (Vekterfaget, 2017, s. 19-22). Vekterjobben kan enten være stasjonær eller patruljerende. En «stasjonær vektertjeneste» vil si at en vekter arbeider for en bestemt kunde og har ansvaret for sikkerheten der. Det kan for eksempel være gjennom adgangskontroll, kontrollrunder, overvåking av tekniske anlegg eller resepsjonstjeneste. På noen steder, slik som kjøpesentre, flyplasser og kollektivtransportholdeplasser, kan vekteren også bistå og veilede ansatte og publikum, slik at området gjøres trygt og sikkert for alle som ferdes der. Vekttere kan også virke inn som ordensvakter på vegne av kunden også på slike steder, noe vi selv erfarte i et annet forskningsprosjekt da en vekter bortviste oss fra en T-banestasjon der vi forsøkte å rekruttere respondenter til en spørreundersøkelse (Brattbakk et al., 2017).

«Patruljerende tjenester» foregår derimot mellom flere kunder. Det kan for eksempel være mobiltjeneste på kveld og nattetid der vekteren kjører mellom kundene og utfører kontrolltjenester. I tillegg kan vekttere jobbe med trafikk, verditransport, i pengesentraler og som for eksempel vakt ved utesteder. Vekttere kan videre jobbe forebyggende med system og tilrettelegging av HMS tiltak (Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, Vekter | Utdanning.no).

I tillegg kan vekttere enten gå i uniform eller sivilt. Flere av kundene vi har snakket med i dette prosjektet fortalte at de hadde både sivile og uniformerte vektertjenester i sine butikker, lokaler eller arrangementer. I dette prosjektet har vi imidlertid kun intervjuet og fulgt vekttere som er uniformerte. Bakgrunnen for det er at det har vært viktig å fange konsekvensene av vekternes synlighet og hva uniformen betyr for vekteren selv, publikum og andre. Som allerede nevnt, benytter vi oss av ulike kvalitative forskningsstrategier og målet har ikke vært å tegne opp et representativt bilde av sikkerhetsbransjen eller interaksjoner mellom vekttere og publikum. Det virker sannsynlig at ved å se bort fra sivilkledd vekttere, så mister vi viktige aspekter ved vektertjenesten. Leseren bes om å ha slike forbehold med seg når hun leser og vurderer våre beskrivelser, analyser og anbefalinger.

Stasjonær vektertjeneste betyr at vekteren er hos kunden hele vakten, og bevokter et avgrenset området. Dette gjelder for eksempel resepsjonstjeneste, adgangskontroll eller vakttjeneste ved

kjøpesenter. I boken *Juss for vektere* skiller Spurkeland, Myhrer og Bunæs (2017, s. 22) ut tre grupper vektere i tillegg til de mer spesifiserte funksjonene som ledsagertjeneste og verditransport: 1) byvektere, som patruljerer områder i tettbebygde strøk som er offentlig tilgjengelige. Dette kan være på oppdrag for kommune eller private grunneiere, 2) sentervektere som jobber i butikker og kjøpesentre og reise- og trafikknutepunkter, og 3) ordensvakter som jobber på utesteder, hoteller og ved arrangementer, som russetreff og idrettsarrangementer.

Vektertjenester skal være av forebyggende karakter (se også Nøkleberg, 2016). Vektere skal i hovedsak forebygge uønskede hendelser og håndtere konfliktsituasjoner. Oppgaven er å rapportere avvik og observasjoner, samt planlegge og kontrollere HMS-tiltak (helse, miljø og sikkerhet), for eksempel jobbe forebyggende med system og tilrettelegging av HMS-tiltak, i tillegg til å veilede publikum. Private vekterselskaper melder derfor ofte hendelser videre til offentlige instanser som politietaten, brannvesen og helsevesenet. Dette oppsummeres gjerne med at vektere skal observere, kontrollere og rapportere (Politidirektoratet 2017, s. 8).

På grunn av dette varierer vekternes arbeidsoppgaver etter funksjon og sted. Det kan være vakthold av områder som store arbeidsplasser, kjøpesentre, museer eller eiendommer og lignende innen både offentlig og privat sektor. Det kan være tilsyn og oppfølging av tekniske installasjoner og å respondere på ulike typer alarmer (brann, heis, innbrudd, kjølfrys, overfall). Vektere kan betjene resepsjoner og utøve adgangskontroll, og ha oppsyn med overvåkningsanlegg (Utdanning.no). Både i stasjonær tjeneste på kjøpesentre og stasjoner for kollektiv transport og i patruljerende tjeneste mellom for eksempel butikker i en gågate, vil vekteren bistå og veilede både ansatte og publikum. Vekterne har gjerne oppgaver som skal gjøre at områder oppleves trygge og sikre for flere enn kunden.

Som disse beskrivelsene indikerer, er altså ikke svaret på «hva en vokter er» helt innlysende. Det finnes ikke én enkel fasit. Vektere gjør veldig mye ulikt arbeid, også ulike oppgaver som ikke inngår i deres betalte jobbeskrivelse. Dette vises i forklaringene til de vi har snakket med. For eksempel Daniel, en av vekterne i prosjektet, sa: «Hva er en vokter? Vi er politifolk, vi er ambulansfolk, vi er brannmenn, vi er advokater, vi er tourguider, vi er barnevernspedagoger, psykologer. Nevn en tittel og vi er det.»

Nevn en tittel, sier han, mens vi ville nok vektlagt oppgavemangfoldet. Det er illustrerende at både oppgavemangfoldet vektere utfører er bredt og at deres faktiske samfunnsbidrag ikke er definert av kontrakten mellom vekterfirma og kunde. Et eksempel på sistnevnte er en vokter som forklarte hvordan han hadde bidratt til å rydde en vei slik at feilparkerte biler ikke skulle blokkere mulige utrykningskjøretøy. Vektere vi har snakket med har fortalt om alt fra å rydde inne hos kunder til å løse opp i slåsskamper, slukke branner og redde liv – oppgaver som faller utenfor deres arbeidskontrakter, men som likevel er en del av det vekterne selv anser som sine arbeidsoppgaver og ofte oppgaver de *føler* et publikumspress om å utføre.

Når vi snakket med vektere om deres arbeid var det imidlertid mange som raskt tok opp at den *egentlige arbeidsforklaringen* som står i deres kontrakter er at de skal «observere, dokumentere og rapportere». Flere vektere snakket også om eiers rett, slik som vekteren Martin: «Vi skal egentlig bare passe på objektet vi har kontrakt på, alt som skjer ute i gata er politiets oppgave». Å passe på et objekt innebærer mange ulike arbeidsoppgaver. Det vi imidlertid observerte da vi fulgte med vektere på jobb var at vektere ikke alltid bare passer på ett objekt, men på flere. For å kunne gjennomføre dette arbeidet må de bevege seg. De må gå ute i byrommet og det kan oppleves som de patruljerer som «uniformerte ordensvakter». Her kan vi vise til Hansen Løfstrand (2021a, s. 2) som gjennom sin studie av svenske vektere, beskriver de utegående eller

utarbeidende vekternes hverdagsvirksomhet som (intendert eller ikke) forsøk på å opprettholde offentlig orden.

Med øynene åpne på alle døgnets tider, er vektere derfor ofte først på stedet når situasjoner inntreffer i byrommet. En vokter, Lars, med over 18 års erfaring fra sikkerhetsbransjens ulike tjenestegrener, forklarer dette når han beskriver jobben til sine barn:

Unga mine spør om det når jeg kommer hjem fra jobb i uniform, «hva er det egentlig du gjør?», så pleier jeg å si «nei jeg er vaktmann», «ja hva er en vaktmann da?», «nei det betyr at jeg er litt brannmann, litt politimann, litt ambulansarbeider, fordi vi er alltid først på stedet, så vi må kunne litt av alt det de driver med. Vi har en mye kulere jobb enn det disse andre har. Fordi en brannmann kan bare slukke brannen og det er det eneste han driver med, jeg skal både slukke brann og jeg skal hjelpe en skada og jeg skal ta en kjeltring, så jeg er mye kulere enn politi» pleier jeg å si.

Det er ikke til å legge skjul på at vekteryrket omfatter mye. Som en vokter sa «Alle kan være en vakt, men det er ikke alle som kan være en vokter». Og hva betyr egentlig det? Hvilke situasjoner er det man må forvente å møte på jobb som vokter? Deltakerne i prosjektet forteller at «det er store ytterpunkter». Alt fra å hjelpe en selvmordskandidat til bistand og hjelp under katastrofale terrorhendelser som 22. juli 2011. Det hender at det oppstår situasjoner som er langt ut i «ytterpunktene» for hva som regnes som en normal arbeidsdag. Dermed, selv om frekvensen ofte ikke alltid er så stor, må man tenke over hva man skal forvente, «Man må alltid være på vakt».

Som nevnt over, hadde også sentrale politikere sitt syn på hva en vokter er, eller hva hun kan og burde gjøre. Som en tilhørende den politiske venstresiden sa:

I utgangspunktet så har jo ikke vektere en annen type myndighet enn den myndigheten som blir delegert fra de som har eiendomsrett eller den som enkelte borgere har til sivile arrester og den type ting. Hvis jeg som borger skulle snakke om mitt forhold til vektere, så kunne man sagt at vektere i stor grad representerer en trygghet: En person du kan henvende deg til hvis noen skulle skje. Samtidig kan du si at det er litt uklart hvilken myndighet vektere egentlig besitter: At de av og til gir seg ut for å ha en myndighet de ikke nødvendigvis har. Jeg kan huske tilbake som ung da vi skulle handle mat på kjøpesentrene. Da opplevde jeg vekterne som litt voldsomme aktører. De drev mye med mistenkeliggjøring. De bortviste folk eller de kunne sterkt oppfordre folk til å endre adferden sin. Og det kan jo en nabodame også gjøre uten at det nødvendigvis vil oppleves likt som hvis en vokter gjør det. For det er noe med å uniformere seg og å forvalte en myndighet som gir et visst inntrykk.

Noe som slo oss da vi intervjuet stortingspolitikere om denne bransjen, var hvordan de trakk på sine egne erfaringer, gjerne fra oppveksten, for å ramme inn sin vurdering av hva vektere er, hva de gjør eller hva de burde og ikke burde gjøre. I tillegg viste de til egne observasjoner som voksen eller hva var blitt fortalt. En annen politiker, også fra venstresiden, sa dette:

En vokter bedriver adgangskontroll – de avgjør hvem som slipper inn eller ikke. Samtidig har det jo vært diskusjon i Oslo fra tid til annen. Jeg har fått tilbakemelding fra veldig mange unge minoritetsjenter at minoritetsgutter som [jobber som] vektere at disse vekterne oppfører seg [på en måte som går utover] deres mandat. At de utøver en sosial kontroll der [de mannlige vekterne sier til jenter]: «skal du være ute nå?»

En tredje politiker (fra samme halvdel av det politiske landskapet) beskrev en vokter slik og var dermed inne på flere av de samme momentene som de to andre politikerne:

De skal jo holde en slags oppsikt, da. Med både bygg og areal. Og flyplasskontroll. Så det er veldig mye adgangskontroll – det ligger i vekterbransjen. Videre er det ordenstjenester på utesteder, altså i utelivsbransjen. Vektene skal for så vidt ha oversikt eller kontroll over områder, sånn som samferdselsknutepunkt, flyplasser, jernbanestasjoner og busstasjoner. I tillegg har de billettkontroll på kollektivtransport. Folk sier det sjeldent er kontroll, men jeg opplever å bli kontrollert ganske ofte. Det er faktisk en veldig mangfoldig bransje som griper inn på mange samfunnsområder.

Selv om den første politikeren sitert her, kanskje var mer skeptisk til vektere basert på sin egen erfaring som ung mann/gutt, så er de alle inne på det at en vekter forsøker å holde en viss orden og kontroll på det stedet vedkommende er satt til å jobbe på. Samtidig er særlig to av politikerne opptatt av at vektere i deres øyne kan handle på måter som går utenfor en vektors formelle mandat, som å utøve sosial kontroll over jenter eller «bedrive mistenkeliggjøring». Den tredje politikeren vi siterte, var kanskje mer positiv til bransjen og kan sies å beskrive yrket i mer «nøytrale ordlag», samtidig som han trakk opp de mange ulike oppgavene en vekter har og at vektere kan møtes på en rekke arenaer – som flyplasser, på utesteder og kollektivknutepunkt.

Det gjengse svaret på spørsmålet «hva er en vekter?» har gjennom prosjektets deltakere fra samtlige utvalg nesten kunne omskrives til: «En vekter er en potet» – for å låne et bilde fra en av våre informanter. En leder i et stort sikkerhetsfirma i Norge beskriver nemlig vektens rolle på følgende måte:

En vekter er en potet. I dag er en vekter i Norge en gutt eller jente som har en genuin interesse av å jobbe med mennesker, så du kan ikke begynne å jobbe som vekter hvis du ikke trives med å omgå folk. Du må trives med å jobbe med mennesker på godt og vondt. Du må like utfordringer som ikke nødvendigvis er planlagt. Du må evne å ta ting på sparket og tenke fornuftig. Du må både være analytisk og reflektert i den rollen du står i fordi du møter ekstremt mange forskjellige skjebner.

Denne lederens syn deles også av vektene vi har snakket med. Sarah som jobbet som operativ leder for områdekontroll i Oslo sentrum, sier for eksempel:

Man må være tålmodig og man må være flink til å snakke med mennesker og håndtere ubehagelige situasjoner. Og så må man selvfølgelig ha bein i nesa fordi sentrumbildet er som det er og man må være forberedt på å møte på ubehagelige situasjoner.

Dette kan oppfattes som et ekko av det den tredje stortingspolitikeren er sitert på over.³ En politileder sa også dette om hva en vekter gjør: «Det spennet er ganske stort altså, de fyller veldig mange roller.» Et svar som i seg selv både sier mye, men samtidig ikke noe konkret. Det må antas at de som jobber i politiet vet en del om vekterbransjen, men en slik sektorkunnskap viste seg å være høyst ujevnt fordelt.

3.1 Hva er egentlig en vekter?

Den hverdagslige uforutsigbarheten vektere møter til daglig gjør at vekterrollen er vanskelig å definere. Som Magnus sa «Det er ikke alle som forstår nøyaktig hva en vekter er». Slik som en leder i politiet vi snakket med litt tvilende sa: «En vekter har jo ... Ja, hva er det en vekter gjør? Vektene er jo på forferdelige mange arenaer.» Politiets skildringer av vekterrollen ble også utbrodert til «Alt fra vekterkontroll i et næringsbygg, der vekteren driver med innbruddskontroll eller sikring», «de har trygghetsskapende rolle på kjøpesenter og i gatemiljø», og de står for «sikkerhetskontroll på flyplasser.

³ «Det er faktisk en veldig mangfoldig bransje som griper inn på mange samfunnsområder.»

For å få et videre blikk på hva en vekter er gjennom hva hun gjør eller erfarer, har vi systematisk kartlagt omtalen av vektere i norske aviser en måned i 2023 (via digitalt søk i Atekst/Retriever for perioden 08.01.2023-08.02.2023). I norske aviser leser vi om vektere som: tar tyver; avverger innbrudd på kjøpesentre; blir utsatt for rasisme og vold (blant annet som senterveker samt «angrepet av mann med kniv»); bidrar til å skape trygghet (blant annet for handlende på kjøpesentre og bistå politiet ved ulike hendelser), slukke en brann og forebygge (ytterligere) vold (f.eks. mot andre besøkende på utesteder eller ved å «bryte opp slåsskamp mellom to gjenger i Kristiansund sentrum» eller ved å varsle politiet om pågående hendelser); etterlyses som trygghetsskapende siden politiet ikke kan være på plass til enhver tid (blant annet på en togstasjon som Sandvika i Bærum⁴). For å illustrere, så kan denne saken fra *Bergens Tidende* (28. januar, 2023):

Politiet fikk lørdag melding om fire-fem ulike innbrudd på Nesttun. «I en bolig, i en barnehage og i to kjøretøy», sier operasjonsleder Stine Mjelde i Vest politidistrikt ved 13.30-tiden lørdag. Da var det politipatruljer ute på flere av åstedene. Det var noen som reagerte på at det lå en seng utenfor en bolig. Inne i en leilighet var inventar ødelagt, og en vask var skrudd på. Da vekter og rørlegger kom til stedet, fant de noen klær med logoen til en barnehage, sier Mjelde. Vekteren skal deretter ha oppsøkt en barnehage i nærheten, og oppdaget at der var det en rute som var knust. «Dette er Espira barnehage, og der har noen vært i kjøleskapet og rotet mye. En fryseboks sto åpen», sier operasjonslederen.

I en alvorlig kriminalsak, ser vi hvordan en vekter i Bergen griper inn også for å beskytte en kvinne (fra *Bergensavisen* 23. januar, 2023):

Mandag startet rettssaken i Hordaland tingrett. Sønnen (35) er tiltalt for å ha tatt livet av sin far (59) og utsatt hans kone (58) for vold.

[...]

Klokken 1650: Sønnen angriper faren bakfra. Faren går i bakken, og mens han ligger ned stikker sønnen ham gjentatte ganger. Han blir også tildelt flere spark. Vitner har fortalt at de hørte skrik.

Klokken 1652: En vekter på senteret stormer til. Overvåkingsbildene viser at sønnen strekker ut armene og kaster kniven. «Mens vekteren løp for å tilkalle hjelp, viser bildene at tiltalte sparker konen mens hun ligger over mannen. Vekteren løper bort og får tiltalte vekk», sa politioverbetjenten [som vitnet i retten].

Vektere som forebyggere kan kanskje illustreres med en sak fra Halden (hentet fra *Halden Arbeiderblad*, 23. januar, 2023):

Litt før klokka 20 fikk politiet inn en melding fra en vekter ved Skofabrikken. Vekteren hadde funnet en 15 centimeter lang kniv på en 14 år gammel gutt. «Politiet påtraff gutten og tok beslag i kniven. Anmeldelse blir opprettet, foreldre og barnevern er varslet», opplyser politiførstebetjent Martin Grimstad.

I en sak fra Oslo, leser vi om vektere som kan sies å utøve en form for «siviltjeneste» (fra *Avisa Oslo*, 22. januar, 2023):

⁴ I en annen artikkel sier politiet at «Det er vanskelig for politiet å ha god tilstedeværelse [på ulike steder i Bergen] hele tiden» (Fanaposten, 31.01.23).

Terese Thue Lund holdt tak i barnevogna på Majorstuen T-banestasjon da hun kjente anfallet bygge seg opp. Så ble alt svart.

[...]

Da hun kom til seg selv på Majorstuen, så hun at datteren satt trygg og avslappet i vogna. Deretter så jeg at en utrolig flott vekter sto rett ved meg, var helt rolig og passet på. Han fortalte at jeg hadde hatt et epilepsianfall, og at damen som først kom til stedet måtte videre til et møte, sier Terese og fortsetter: «Og det er det som er så fantastisk. Kvinnen måtte løpe videre, men satte først bort oppdraget. Hun kjente meg igjen fra da jeg fikk et anfall på Oslo City, og sa til vekteren at det var viktig at han ble hos meg helt til jeg ar klar igjen og kunne si hvor jeg bodde. Tenk på det.»

Samt denne fra Oslo (hentet fra *Arbeidsmanden* 26. januar, 2023):

For vekter Martin Martinsen ble den rutinemessige billettkontrollen alt annet enn hyggelig. Han støtter regjeringens forslag om at vekterne kan holde igjen passasjerer uten gyldig billett. «Det var ved busstoppet rett der borte, om kvelden, mot slutten av vakta mi,» sier Martin Martinsen og peker bortover veien mot busstoppet på Sagene i Oslo. Martinsen har på seg svart vekteruniform, og står og småhutrer i den iskalde desember-morgenen. Det har gått over ett år siden at han, ved akkurat dette busstoppet, ble spyttet i ansiktet av en passasjer i forbindelse med en billettkontroll på bussen. Det oppstod en del bråk på bussen, og passasjerer nektet å gå av. Først da Martin og vekterkollegaen truet med å ringe politiet, bestemte han seg for å gjøre noe med det. «I fart, mens han hoppet ut døra, snudde han seg og spytta meg i trynet», sier Martinsen. Det var først da kollegaen kom med en arm på skrå bakfra, at de to fikk lagt vedkommende i bakken og ringt politiet. «De kom ganske fort og fikk ordnet opp i det», sier Martinsen. Vektene kan bare bruke fysisk makt dersom formålet er å hindre noen i å fortsette «sin straffbare virksomhet eller hindre vedkommende i å unnsnippe før politiet kommer», ifølge Justis- og beredskapsdepartementet.

«De fleste av oss håper at vi får tilbakeholdsrett. Men, det er ikke alltid at politiet kommer når Martinsen og vekterkollegaene ringer. Et eksempel er når passasjerer går av bussen uten å betale for bota si. «Før, da vi hadde tilbakeholdsrett, var det veldig sjelden at vi trengte å ringe politiet. Da måtte vedkommende som ikke hadde billett bli på bussen til han eller hun hadde gitt oss nødvendig informasjon», sier Martinsen. Retten til å holde igjen passasjerer som ikke har gyldig billett ble innført i 2003. I mange år trodde kollektivtransportsekselskapene at denne retten også gjaldt innleide vektere, men for to år siden kom det en dom som slo fast det motsatte.

I forbindelse med en straffesak mot en busspassasjer som var tiltalt for kroppskrenkelse mot innleid vekter som utførte billettkontroll, slo Høyesterett i 2020 fast at yrkestransportloven § 33 andre ledd ikke hjemler tilbakeholdsrett for innleide billettkontrollører. Med andre ord har ikke innleide billettkontrollører selvstendig rett til å holde igjen, det har bare transportselskapets egne ansatte.

Oppsummert er da en vekter her en som forhindrer tap av eller forebygger skade på eiendom, som yter helsehjelp/omsorg for «vanlige folk» (ikke alltid betalende kunder), som forebygger vold eller skal skape trygghet også gjennom samarbeid med politiet, men også en som selv er utsatt for vold og trusler. Selv om Nøkleberg (2016, s. 65) vektlegger at forebygging er forskjellig for politi og sikkerhetsbransjen der politiet forebygger for samfunnet og vektere for kunder, så kan praksis for vektere utgjøre en mer allmennyttig forebygging. Likefult vil et vekterfirma først og fremst være opptatt av å betjene en betalende kunde. En leder i et firma Nøkleberg (2016, s. 65) intervjuet illustrerte dette med å si at de jobbet for å forebygge tyverier fra butikken de jobbet for, men ikke nabobutikken de var uten kontrakt med.

Videre fremkommer det i et eksempel over at vektere har relativt begrenset myndighet til å agere, som det å foreta effektiv billettkontroll gjennom å holde tilbake personer som ikke har betalt for tjenesten (med mindre vekter er ansatt i transportselskapet). I samme sak blir likevel

samferdselsministeren sitert på at dette er noe departementet ønsker å få endret.⁵ I et høringssvar fra Oslo politidistrikt, er det for det første ingen innvendinger mot at innleide vektere skal få en slik tilbakeholdelsesrett, og for det andre, er det her en interessant beskrivelse av også andre oppgaver vektere har samt en kort beskrivelse av vekteres utdanning/bakgrunn for å utøve makt:

Som nevnt i høringsnotatet kap. 2.4 utfører vektere tilbakeholdsrett i lignende situasjoner knyttet til butikktysterier, hærverk, overfall, innbrudd og lignede. Som nevnt i kap. 2.5 inngår maktbruk og tilbakeholdsrett i gjeldende læreplan for grunnutdanning for vektere fastsatt av Politidirektoratet, og opplæringen i maktutøvelse og tvang avspeiler at vekterens funksjon og arbeidsoppgaver i mange tilfeller består i å håndtere hendelser som kan sammenlignes med situasjoner der tilbakeholdsretten kan komme til anvendelse. Vi finner derfor at vektere som har gjennomgått obligatorisk opplæring og er ansatt i godkjent vaktelskap bør ha gode forutsetninger for å utøve tilbakeholdsrett på linje med ansatte i kollektivselskapene som allerede har denne retten (Oslo politidistrikt, 2022).⁶

Ifølge Snertingdal (2005, s. 4), ble ikke vekternes arbeidsbetingelser eller deres «arbeidsmiljø» skildret i norske aviser da hun gjorde sin studie. Snarere ble vektere beskrevet som noen som ofte handler i strid med loven gjennom overdreven maktbruk. Når vi analyserer norske aviser ser vi et noe annet bilde siden journalistene også tar opp en del av de problemene vekterne møter på gjennom arbeidshverdagen. Det kan tyde på at storsamfunnet nå får formidler et mindre ensidig og «negativt» bilde av bransjen. Selv om det er et variert inntrykk av vekterbransjen og dens rolle man får gjennom aviser, blader og politiske dokumenter (som høringssvar), er det samtidig en del vekterroller eller -oppgaver som ikke er så mye fremme i dette dokumentmaterialet, blant annet vektere i sikkerhetskontrollen på flyplasser, de som jobber på museer eller som sitter i resepsjoner. Eller mer overordnet, vekterbransjens samfunnsmessige betydning – for eksempel ved kriser.

I hvert fall utenfor vekterbransjen (representert over også ved journalistene som har skrevet mange av sakene sitert eller vist til over), så er det nok høyst variert hva folk vet om både bransjen og den formelle kompetansen vektere har. Inkludert blant landets øverste myndighet – de folkevalgte på Stortinget (se også over). Som en stortingspolitiker svarte oss da vi stilte følgende spørsmål: «Tenker du at vektere har de verktøyene de trenger for å utføre de oppgavene de er satt til å gjøre?» Da kom svaret i form av et motspørsmål: «Hvor lang er opplæringsperioden [for å bli en vekter]?» En annen politiker sa det slik da vi snakket om i hvilken grad vekterbransjen var en anerkjent bransje/sektor:

Jeg tror du traff spikeren på hodet når det gjelder det med kompetanse. Fordi vi har hatt en diskusjon om dette før, sånn kollegialt her. Alle vet at politiet har en høy og lang utdanning i Norge og det gjør at man på sett og vis har en tillit til den utdanningen og du vet cirka hva de

⁵ I skrivende stund (mars, 2023) synes det som om saken fortsatt er under behandling <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-tilbakeholdelsesrett-for-innleide-billettcontroller/id2923066/>

⁶ Politidirektoratet har likevel noen interessante forbehold knyttet til det juridiske faktum at sniking ikke nå er å anse som straffbart: «Når sniking i dag er et sivil- og kontraktsrettslig anliggende, har ikke politiet lenger en håndhevsingsrolle. Det er derfor heller ikke grunn for transportselskapet til å tilkalle politiet med mindre det skulle skje en eskalering av situasjonen, eksempelvis ved truende atferd eller håndgemeng, slik at politiet likevel bør tilkalles. Det vil dermed være en uheldig forutsetning dersom man legger opp til at politiet skal tilkalles ved tilbakehold av reisende. Politidirektoratet savner en nærmere redegjørelse for de endrede premissene rundt tilbakeholdsretten og hvilke konsekvenser dette vil ha for utøvelsen av tilbakeholdsretten og grensene for denne, både hva gjelder politiets rolle og billettkontrollørens maktanvendelse både i omfang og tid» (Politidirektoratet, 2022).

har gått gjennom for å være politi. Men jeg tror mange, inkludert meg selv, ikke alltid vet hvilken kompetanse du sitter på når du går med den [vekkeruniformen]. Og det skaper jo også en viss utrygghet, vil jeg tippe.

En tredje politiker, hevder også at det blant hans kollegaer, er begrenset med kunnskap om vekterbransjen og hva slags utdanning vektere har.

Intervjuer: Tror du dere at vekterbransjen er velansett blant dere som sitter på Stortinget?

Politiker: Jeg tror det er litt varierende, alt etter hvordan man har vært borte i bransjen, med [egne] opplevelser. Og så er det en del historier som går, ikke sant. Du [intervjuer] var jo inne på det innledningsvis [ved å vise til en konkret nyhetssak om] vekteres maktbruk og [der det ble hevdet at vekter] griper inn uten hjemmel. Og så går det nok litt på en sånn generell anseelse, som springer ut av ideen om hva slags kompetanse [vekkerne har]: Hva er kursingen eller kompetansenivået egentlig? Og det er det kanskje litt lite kunnskap om bransjen. Så jeg tror nok det at det vil være ganske ulike oppfatningen om bransjen selv blant de «på vårt nivå», for å bruke det ordet.

Her sier politikerne at de ikke vet hva slags utdanning vektere har – lovgiverne (representert ved de vi snakket med) kan da sies å ha et noe skjørt kunnskapsgrunnlag for å vurdere kvaliteten på sikkerhetsbransjens virksomhet, eller vekternes evne til å utføre de oppgavene de faktisk gjør. Det igjen, kan bidra til at politikere og andre ikke har en sterk tillit til vektere, på samme måte som de da kan ha til politiet. Nettopp fordi man ikke vet nok. Nå har vektere en langt kortere utdanning enn det politifolk har (se neste kapittel), men en økt bevissthet om krav og utdanning/kurs, og ikke minst, en økt innsikt i den erfaringen vektere opparbeider seg gjennom en variert arbeidshverdag, kan tenkes å styrke bransjens omdømme og kanskje endre på folk og politikeres syn på bransjens reelle samfunnsbidrag.

Selv om det er vesensforskjeller (med hensyn til blant annet utdanning og flere arbeidsoppgaver) og ikke minst juridiske forskjeller (med hensyn til hva de har hjemler til å gjøre osv.) på en politikvinne og en kvinne i vekteruniform, er det likevel også noen likheter. Noe som er relevant å ta opp i et kapittel om hva en vekter er.

3.2 Politi og vektere

I mange henseender så er politiets og vekternes arbeidsarenaer relativt lik. Her kan det skytes inn at vi understreker «i mange henseender» for det er også store forskjeller. I tillegg til de mer synlige politioppgavene vi som borgere ser blir utført ute i det offentlige rom, så er det en rekke andre oppgaver og organer i politiet som ikke ligner på vekterykket – som etterforskning, blant annet av seksuallovbrudd, arbeidet som gjøres i PST med mer.

Nøkleberg har (2022c) med utgangspunkt i omfattende intervjumateriale fra involverte i norsk flyplass- og havnesikkerhet undersøkt hvordan polisierne virksomheter, som politi og vektere, opplever å balansere sikkerhet og handel, det han omtaler som ulike «imperativer» som vi tolker som her å bety påbud eller *viktige* hensyn. Nøkleberg (2022c) viser hvordan politi, vektere og andre sikkerhetsaktører påvirkes av og søker å tilpasse seg kravene til effektivitet og den høye hastigheten i «handelsregimet». Han fremhever viktigheten av den tidsmessige dimensjonen for å forstå kompleksiteten i moderne sikkerhetsstyring der blant annet passasjerene på en flyplass skal raskest mulig gjennom sikkerhetskontrollen. Videre trekker han frem hvordan politiet og

vektene balanserer de ulike kravene. Samtidig som de skal yte service og fremme handel må de prioritere sikkerhets- og kontrollarbeid.

En leder i politiet i vår studie omtalte sikkerhetsbransjen som en «Sivilkompetanse utenfor politiorganisasjonen som ikke har den type makt og myndighet som politifolk har». Det fortelles at sikkerhetsbransjen er stor og at det er en «ganske stor gjeng som vi samarbeider godt med». Samtidig forteller en av representantene for politiet at:

En vekter i våre øyne skal være en forlenget, altså en visuell sikring. Det betyr at en skal forebygge ved å være til stede, og en skal melde fra til politiet hvis det er behov for fysisk inngripen. Så erfarer vi at det er noe ulikt, noen opptrer på den måten, mens andre utvider nok fullmaktene sine utover det som vi anser som en rammebetingelse.

I dette prosjektet har vi også stilt deltakerne spørsmålet hva de tror konsekvensene ville vært dersom sikkerhetsbransjen ble borte over natten. En av politilederne i prosjektet svarte:

Da ville vi fått langt mer å gjøre, det ville blitt veldig mye mer overtid – det ville hatt en positiv effekt på lommeboka mi (ler lett) det kan du si. Men jeg tror det ville fått ganske store konsekvenser, da måtte man ha innrette samfunnet på en litt annen måte. Det tror jeg ville blitt basert på større fysiske sikringstiltak som gjør at det ville blitt vanskeligere å bevege seg, enten du skal inn på et handlesenter, butikk eller hva det nå er. Alt ville ikke vært like tilgjengelig. Nå er tilgjengeligheten målt opp mot fare for tap enten eiendom, verdier eller eiendeler man har. Og jeg tenker at butikker da kanskje ikke ville vært like åpne. Det er jo folk som stjeler mat, klær, biler eller hva som helst av verdigjenstander da, og tilgjengeligheten som du har når du går inn på Clas Ohlson ville kanskje ikke vært like stor hvis du hadde vært regulert inn for eksempel, at de hadde en sperre på utsiden hvor en og en slippes inn slik at de ansatte har oversikten. Jeg tror det ville hatt store konsekvenser.

Også en stortingspolitiker vektla at det ville hatt store konsekvenser for detaljhandelen – og selv om det ikke ble sagt direkte, så aner vi her at det ikke vil komme på tale å benytte politiet til slikt vakthold. Så om en vekter gjør mye forskjellig, så har det «tilfalt» vekterbransjen en del oppgaver som politiet neppe vil ta over om bransjen skulle forsvinne.

Da vi spurte ledere i politiet om det er hensiktsmessig at vektere utfører «politioppgaver» som å patruljere på offentlige steder var det en som svarte:

Jeg tror samfunnet er tjent med det. Jeg tror ikke samfunnet er tjent med at alt det vekterne gjør, det skal politiet gjøre. Jeg tror ikke at alle oppgavene som vekterne gjør strengt tatt er politiets oppgave heller, men skulle vi ha fylt alle vekterstillinger med politifolk ville vi fått en politistat. Og vil ikke samfunnet ha. Så jeg tror at det skal være en sunn balanse her. Og vi har ikke kapasitet sånn som det er i dag, vi er ikke nok folk til å fylle disse funksjonene, men jeg skulle gjerne sett at vi hadde et større eierforhold til det å være trygghetsskapende, gå fotpatrolje for eksempel og vært mer synlig. Det er jo en litt sånn at vi er for få til å fylle fotpatruljer, som kanskje ikke tjener noe annet enn å fylle en forebyggende funksjon.

Politilederne forteller at politiet har fått flere andre oppgaver gjennom årene fordi kriminalitetsbildet har endret seg. Det nevnes blant annet at politiet nå har langt større ressursbruk på nettbaserte trusler eller kriminelle handlinger som må håndteres digitalt. En utfordring knyttet til dette er politiressursene ikke øker (tilstrekkelig), «vi blir jo ikke flere hoder» (se også Inderhaug, 2023; Aarseth, 2023). Politiet må prioritere og ta strategiske avgjørelser om hvor folk skal avsettes, «de må hentes et sted», og det første området man som regel tar folk fra er ordensavdelingen.

I dette kapitlet ser vi igjen og igjen at det er mange oppfatninger av hva en vekter er. Blant deltakerne som er store kunder av vektertjenester var det for eksempel en som sa: «Vektene gjør mye rart». Kundeutvalget fremmet særlig servicedelen i vekteryrket, noe også politiet på flyplasser kan kjenne et press for yte (Nøkleberg, 2022c). Sikkerhet, uavhengig om det ytes av offentlige tjenestemenn eller private sikkerhetsaktører, er en form for service (se Eski, 2016, 2020; Nøkleberg, 2022c). Det har blitt hevdet at for å kunne gi mening til sikkerhet, må oppmerksomheten rettes mot hva mennesker eller organisasjoner gjør i dets navn, og vektlegge styringspraksisen som appellerer til sikkerhet (Valverde 2011). Når det gjelder politi- eller vekterarbeid og sikring av globale knutepunkter, slik som flyplasser, ser styrende praksis ut til å være et resultat av en forståelse av *sikkerhet som service*, fordi byråer søker å tilfredsstille kundenes krav (Nøkleberg 2022c).

I Shearing og Stenning (1981) sitt banebrytende arbeid på privat sikkerhet, der de karakteriserer privat sikkerhet som en bestrebelse formet av hvem sine interesser som ivaretas, og som tar sine mål fra egne kontraktsforhold. Men sikkerhet, som en service, utmerker seg imidlertid ved at den ikke bare er opptatt av å tjene en arbeidsgivers interesser. Som har blitt gjort klart av flere deltakere i vår studie, er målet for både politi og vektere å ha fornøyde kunder og borgere. Det handler om å tilfredsstille deres behov og sikre at de ikke opplever sikkerhet som noe negativt. En av kundene vi snakket med, Thomas, forklarer dette med utgangspunkt i hans vektertjenester:

De er de første folkene man møter som besøkende. Så de er på en måte innenfor denne hospitality-delen også, og hjelpe besøkende å få tak i de de skal møte, sørge for at de blir eskortert, sørge for at ingen får adgang uten at de har autorisasjon for det og så videre. Og hjelpe folk som trenger hjelp. Så det er på en måte den hospitality-delen av det som er første inntrykket. Men så har de også en responsfunksjon, de er på en måte førstelinje responsen, så det er jo hos vekterne i resepsjonen at hjertestarteren henger, de kan yte førstehjelp hvis det er behov for det, de kan respondere hvis det er noe på utsiden som må håndteres. Og de er på en måte en link inn til politiet da, hvis politiet må komme fordi det har skjedd et eller annet. Så ja, man kan si at de er en potet.

3.3 Livreddende vektere

Som Thomas sa i sitatet over, så er det vekterne som har kontroll over hjertestarteren i deres bygg. Videre følger det av Vaktvirksomhetsloven § 9 at alle som skal utføre ansvarlig vaktjeneste, må ha godkjent utdanning for vektere. I denne læreplanen inngår et 12 timers kurs i førstehjelp (Sammen redder vi liv 2017-2020). Det vil si at etter endt opplæring skal alle offentlig godkjente vektere kunne ivareta egensikkerhet og kunne utføre livreddende førstehjelp på akutt syke og tilskadekomne, i påvente av profesjonell hjelp. Dette undervisningsopplegget er en del av den obligatoriske opplæringen av vektere i Norge, som vil si at vektere er tilstedeværende aktører i bybildet med kompetanse i livredning. Ifølge statistikk fra en NHO-rapport fra 2018, reddet vektere i Norge livet til hele 1 199 personer i perioden 2013-2018. I den samme rapporten står det også at vektere i 2017 alene reddet 210 liv, og ga førstehjelp hele 2 086 ganger (Undhjem, 2020). Vi har ikke hatt mulighet til å undersøke dette på et selvstendig grunnlag, men tar vi disse opplysningen for gitt, så kan man hevde at vektere foruten å skulle forebygge kriminalitet og skade, skal slukke branner, passe på eiendom og «borgere» (jamfør epilepsieksemplet over), i tillegg til å berge liv.

Når det er sagt, kom det til uttrykk en viss skepsis i intervju med stortingspolitikere. Det var her snakk om en motvilje mot å la seg «redde» av en vekter. Mens en forventet at politiet grep inn i farlige situasjoner og at en selv ville følge politiets råd, var det ingen slike forventninger til en

vekker, ei heller ville man følge en vektors instruksjoner under for eksempel en krise. Her må det da understrekes at dette gjaldt særlig en politiker vi intervjuet og vedkommende forklarte dette med at «jeg har et ganske påvirket syn på vekterbransjen, ikke nødvendigvis på grunn av dårlige erfaringer. Vektore er bare ikke-eksisterende for meg.»

3.4 Oppsummert: Hva en vokter er og hva hun gjør

Avslutningsvis i dette kapitlet, viser vi til de kundene (som kjøper vekttertjenester) vi har intervjuet, som vektlegger at deres vektere «sørger for ro og orden», vektterne sikrer alle butikker og installasjoner, skaper trygge rammevilkår, opprettholder driften og får folk til å føle seg trygge. Vekterrollen omtales som «veldig forebyggende» og som vi har sett; livreddende. Vekttere hindrer konflikter og reduserer skade. Vekternes rolle er å ta tyver og trygge ansatte, forhindre svinn. «En vokter er en ekstra sikkerhetsperson» sies det, en person som kan reagere når noe skjer.

Mangfoldet i vokteroppgavene er altså omfattende og brer seg over mange vidt forskjellige funksjoner og oppdrag, men vi må understreke at vi ikke har evaluert eller studert hvordan disse oppgavene blir løst. Hvordan vokterutdanningen rustet en til å håndtere det spekteret av uforutsigbare og kontraktsspesifikke oppgaver de møter på jobb, er således et høyst relevant spørsmål, selv om vi som sagt ikke går systematisk inn på hvordan – og hvor «godt» – arbeidet blir utført.

4 Vekterutdanning: Kompetanseløft og utfordringer

I forrige kapittel så vi at det selv på Stortinget er justispolitikere som ikke har innsikt i hva som kreves for å kunne jobbe som vekter. Det er derfor grunn til å omtale dette nærmere. Vekternes virke er regulert i lov om vaktvirksomhet (vaktvirksomhetsloven, LOV-2001-01-05-1), og det er Politidirektoratet som er ansvarlig for innholdet i vekterutdanningen i Norge. Den første loven om vaktvirksomhet kom i 1989 og ble revidert i 2001 med bakgrunn i sterk vekst i bransjen (Ot.prp.nr.54 (1999–2000) Om lov om vaktvirksomhet). En hovedgrunn for revideringen av loven, var at opplæringen ble ansett for å være for dårlig (se Nøkleberg, 2022b, s. 145-146 om Vaktvirksomhetslovutvalget). Hovedformålet med en ny lov om vaktvirksomhet var dermed å øke kvaliteten på vektertjenestene, bedre den offentlige kontroll og styrke rettssikkerheten for de som kommer i kontakt med vekterne (Wathne et al., 2023). Videre var hensikten å sikre et minimumsnivå som alle aktører i vaktbransjen måtte tilfredsstillende, og som kundene kunne være sikre på at var oppfylt når de kjøpte vaktjenester. I 2001 ble det derfor bestemt at utdanningskravene skulle fastsettes i forskrift. Utdanningskravene ble ytterligere skjerpet i en endringslov til vaktvirksomhetsloven (Vaktvirksomhetsloven) som spesifiserte hvilke momenter som skal tilhøre utdanningen.

Den nye vaktvirksomhetsloven trådte i kraft 2011. Utdanningen besto av tre trinn som måtte gjennomføres før man kunne jobbe i selvstendig tjeneste, men det var likevel mulig å ta utdanningen over flere år. For å bli vekter måtte man ha gjennomført et introkurs på 15 timer og en praksisperiode tilsvarende et halvt årsverk (850 timer) før utdanningen sluttførtes med 80 timers undervisning, inkludert eksamen. Siden mange jobbet deltid, strakk de 850 timene seg ofte over en lengre periode, og det kunne ta flere år å fullføre praksisperioden. I praksis ble det 15 timer lange introduksjonskurset for mange den eneste forberedelse til vektertjenesten.

I vaktvirksomhetsforskriften fra 2017, som trådte i kraft 1.1.2018 kom det inn nytt krav om at vekterutdanningen skal tas i ett løp. Det skal også dokumenteres at man gjennom praksisperioden følges opp av kvalifiserte instruktører. I 2017 kom også nye læreplaner som stilte strengere krav til både grunnutdanningen og praksisdelen (Garté 2017). Antall timer økte til 120 timer med regodkjenning hvert fjerde år, på 30 timer. Det vil si at utdanningen ble lengre fra 2018. I tillegg tilbys tilleggsgutdanninger innen verditransport⁷ og ledsagertjenester⁸ for denne typen vektertjenester.

Vekterutdanningen skal gjennomføres etter læreplan fastsatt av Politidirektoratet. Fagbrev som vekter fra videregående opplæring oppfyller kravene til vekterutdanningens grundel. Utdanningens formål er tresidig, slik det er beskrevet på politiet.no:

Grunnutdanningen er grunnlaget for å kunne jobbe som vekter. Formålet med utdanningen er å ta vare på rettssikkerheten for dem som kommer i kontakt med vektere. Utdanningen skal også sikre god kvalitet på vaktjenestene. I tillegg skal vekteren kunne sørge for egen sikkerhet. Hvis du ønsker å ta vekteropplæringen, må du ha tilfredsstillende vandel for å bli ansatt som vekter, jf. vaktvirksomhetsloven paragraf 8.⁹

⁷ <https://www.politiet.no/globalassets/02-tjenester-admin/vaktvirksomhet/lareplan---tilleggsutdanning-verditransport-versjon-2.pdf>

⁸ <https://www.politiet.no/globalassets/02-tjenester-admin/vaktvirksomhet/lareplan---tilleggsutdanning-ledsagertjeneste-versjon-2.pdf> Merk at det presiseres at «Vandelsvurderingen av deltakerne bør undergis en strengere vurdering enn praksis for vekter/ordensvaktjeneste. I utgangspunktet bør personer som skal utføre ledsageroppdrag kunne sikkerhetsklarerer for hemmelig.»

⁹ <https://www.politiet.no/tjenester/vaktvirksomhet/opplaring/>

Innholdet i det teoretiske grunnkurset er fastsatt i Vaktvirksomhetsforskriften § 8: Kurset skal omfatte introduksjon til vekterbransjen, relevant regelverk, herunder internasjonale menneskerettigheter og internasjonal humanitær rett, holdninger og etikk, konflikthåndtering, rapportering, førstehjelp, brannvern, HMS, egensikkerhet og risikoanalyse på generelt nivå og på tekniske sikringsanlegg. Kurset kan gjennomføres som fulltids- eller deltidsopplæring, og skal være innledet i samsvar med læreplan før praksisopplæring kan starte. Som det kommer frem i et hørings svar sendt fra Politidirektoratet (omtalt også i forrige kapittel) om vektteres mulighet til å utøve makt – i dette tilfellet å holde tilbake personer som ikke har gyldig billett på for eksempel buss – er likevel ikke vekterutdanning den eneste inngangen til yrket. Videre er det også krav om regodkjenning. I høringsnotatet kan vi også tolke Politidirektoratets forståelse av deler av hva utdanning gir av kompetanse:

Tilbakeholdsretten foreslås utvidet til å omfatte også innleide kontrollører med vekterutdanning. Politidirektoratet er enig i departementets vurdering om at dagens vektere er bedre egnet for utøvelse av tilbakeholdsretten enn da gjeldende hjemmel for tilbakeholdsrett ble utredet. Det vises til at dagens obligatoriske opplæring er mer enn tredoblet i volum sammenliknet med i 2003, at samtlige vektere skal regodkjennes hvert fjerde år for å sikre oppdatert kompetanse, og at samarbeidet mellom vekterbransjen og politiet har styrket seg de siste årene. Kommunikasjon, konflikthåndtering, kulturforståelse, rapportlære og risikovurdering er fag vektere må igjennom i dagens utdanningsløp.

[...]

Etter forslagenes ordlyd, må innleide billettkontrollører ha «gjennomført godkjent utdanning for vektere etter vaktvirksomhetsloven § 9» for å kunne utøve tilbakeholdsrett.

Politidirektoratet gjør oppmerksom på at det i dag finnes flere måter å bli vekter på. Politidirektoratet skal etter vaktvirksomhetsforskriften § 16 gi dispensasjon fra utdanningskravet til politiutdannede. Direktoratet kan også godkjenne yrkeskvalifikasjoner som vekter fra andre land i medhold av forskriftens kapittel 5. Disse gruppene kan etter direktoratets dispensasjon eller godkjenning arbeide som vekter på lik linje som dem som har gjennomført den norske grunnutdanningen for vektere (Politidirektoratet, 2022).

Ordensvakter faller ifølge vaktvirksomhetsforskriften §8 utenfor kravet, da de kan gjennomføre begrenset teoretisk grunnkurs til bruk i egenvakthold etter en egen læreplan fastsatt av Politidirektoratet. De kan også gjennomføre begrenset praksisopplæring til bruk i egenvakthold, også etter særlig læreplan fastsatt av Politidirektoratet.

Vektere og andre som har oppgaver innen vaktjenester må oppfylle kravet om tilfredsstillende vandel, et krav som også gjelder alle med innflytelse på virksomhetens drift, slik som eier, daglig leder og styremedlemmer (Politiet.no).

Sikkerhetsbransjen har altså gjennomgått et kompetanseløft. Vekterutdanningen har utviklet seg fra én ukes grunnkurs til en måneds grunnkurs. Grunnutdanningen koster derfor i dag betydelig mer enn uket kurset gjorde før. Dette er noe bransjen selv har ønsket at skal resultere i bedre rekruttering og hevet kompetanse for nyutdannede vektere, men hvordan oppleves dette i praksis av den enkelte vekter i dag? Har det endret hvem som rekrutteres til bransjen? Opplever vektere seg mer rustet til de utfordringene og oppgavene de må håndtere på jobb etter kompetanseløftet? Og har de nå fått de verktøyene de mener de trenger for å utføre oppgavene som kontraktene og samfunnet forventer av dem? Dette er spørsmål vi har stilt til deltakere i prosjektet.

En vekter snakket generelt om hvem som søker seg til bransjen: «Det er jo en viss gruppe mennesker som søker seg til vaktbransjen. Og det er den samme typen mennesker man vil finne i politiet og i Forsvaret, folk som liker å gjøre en innsats når det trengs.» Men i en gruppe med

seks vektere spør vi hva de tenker om rekrutteringen til bransjen etter kompetanseløftet. Alle blir stille. De ser på hverandre. De begynner å smile. En av vekterne, Markus, ser bort på nærmeste leder og sier «operativ?». Han vil ikke svare feil. Operativ leder sier: «Nei, det vil jeg ikke snakke om. Det er vanskelig».

Vektergruppen forklarer at de nye kravene for vekterutdanning har gjort at færre søker seg til bransjen. Det tar lengre tid, og det koster mer. Før var det for eksempel mange som tok seg en vekterjobb gjennom sommeren. Trond, operativ leder, forteller: «Det var jo sånn bransjen fikk tak i folk før. Vi hadde ofte politistudenter som tok et 30-timers kurs for å få seg sommerjobb og så ble de værende her, men det er vi ferdige med nå.» En konsekvens av mangel på arbeidskraft er at vakselskapene oftere betaler utdanningen for nyansatte selv: «Nå henter vi nærmest inn folk fra gata til vekterkurs for å få nok ansatte. Har du to bein og et hode som virker? Det er blitt kriteriet.»

Budskapet er at bransjen sliter. Det går utover alle, og overtid blir en byrde for den enkelte. Gode ansatte slutter. Selv om det påpekes at «det har blitt bedre de siste månedene» tar det tid å ansette nok vektere. Denne «tørken» sammenlignes med det totale arbeidsmarkedet, særlig servicebransjen. Pandemien har også stukket kjepper i hjulene, som Lars sier: «Dette her henger jo sammen i en sånn intrikat vanskelig symbiose, og vi har en kjempeutfordring med det.»

Vekterne ønsker selv strengere krav til opplæring og rekruttering (det ble blant annet vist til at 18 år ofte var for ungt for å bli ansatt som vekter, så aldersgrensen burde økes slik at folk hadde mer livserfaring innen de begynte som vekter), men manglete arbeidskraft skaper store utfordringer. Som vekter Ida sa: «Det burde vært mye strengere krav for hvem som rekrutteres til bransjen. Vi har en måneds opplæring, og gitt de tingene vi må håndtere til daglig, trenger man riktige folk, ikke folk som liker å ta et basketak» (se også under, i dette kapitlet).

Da en vekter i et fokusgruppeintervju sa at ikke alle kan bli vekter, la en kollega til at det kunne være «en fordel om man ønsket å bistå andre mennesker». Vedkommende illustrerte dette med at han selv gjorde mye forskjellig, som da en handlende dame hadde punktert og vekteren tilbød seg å bytte hjulet for henne. Da la enda en kollega til at han ofte tok på seg oppgaven som «guide» for turister i Oslo.

Også blant enkelte av kundene som kjøper vektertjenester, møtte vi på et lignende syn, det vil si at kravene til å bli vekter gjerne kunne blitt strengere. På spørsmålet om vektere i dag har det verktøyet de trenger for å utføre oppgavene sine, svarte denne kunden følgende:

Både og. Jeg tror at hvis jeg skal svare overordnet, så er det jo nei. Fordi de har jo ikke lov til å utøve det samme som politiet gjør. Så de stoppes jo der. Du og jeg kan jo gjøre det samme som en vekter. Så det eneste er at en vekter er trent. Så, hvis en person utagerer veldig så vet jo en vekter hvordan man tar ansvar. Det ville kanskje ikke du og jeg gjort på gata. Men jeg tror ikke det hadde vært en løsning å gi vekterne samme verktøy og lover som politiet har, men kanskje noe mer og hos noen vektere og selskaper. [For] det er mye grums i vekterbransjen og, det er ikke vanskelig å bli vekter i dag.

Flere, inkludert den siterte kunden, omtaler imidlertid kompetanseløftet som et steg i riktig retning. For Magnus, en av vekterne vi har intervjuet, har kompetanseløftet vært en forbedring:

Det har helt klart vært positivt med mye mer oppmerksomhet på kompetanseheving i vekterbransjen, og den såkalte grunnleggende vekterutdannelsen som den nå heter. Før kunne du jo begynne som vekter etter bare en uke, såkalt trinn 1, 2, 3, og trinn 1 var minstekrav for å kunne bli ansatt og det var et fem-dagers kurs, og så rett ut. Nå er det jo slik at du faktisk må gjennom alle de fire ukene, bestå alle tester og først da har du lov til å jobbe som vekter.

Dette ble altså vurdert som en positiv utvikling, men i dette prosjektet har vi også vært særlig interessert i å høre om vekterne opplever at de nå har de verktøyene de trenger for å utføre de oppgavene som både arbeidskontrakter og samfunnet forventer at de gjør (se også sitatet fra kunden over). Dette anser vi som et viktig spørsmål, og svarene vi fikk indikerer en konfliktfylt avstand mellom vekteres faktiske og forventede oppgaver. Som en vekter sa (se også avsnitt 3.2 Politi og vektere, over):

Vi er ute og løser et samfunnsoppdrag. Og i 99% av tilfellene gjør vi nøyaktig den samme jobben som politiet. Vi kommer på en alarm, vi skal løse et oppdrag på bakgrunn av som regel et lovbrudd, men vi står der uten politimyndighet, uten maktmidlene og uten hjemmelsgrunnlaget som politiet har. Så egentlig krever oppdraget mer av oss som vekter enn det gjør av en politi.

Vi stilte også en kunde som representerer detaljhandel-bransjen spørsmålet om det er hensiktsmessig å utvide det juridiske handlingsrommet vektere har. Kunden svarte da at

For noen områder og i noen settinger, ja. Jeg tror at for de vekterne som jobber med det jeg bruker deres tjenester til, tyveri og sånne ting, så tror jeg [en slik utvidelse er fornuftig]. I dag har ikke en vekter som stopper en person som har stjålet lov til å åpne baggen til noen som ikke vil vise den frem selv, på tross av at de har stjålet. På den ene siden, så er veldig bra, men på den andre siden, så gjør det også ting litt mer tungvint. For da må du vente på politiet, og hvis politiet ikke har tid, så sitter du der. Jeg tror man være veldig forsiktig med å gi samme rettigheter til en vekter som til politiet – sånn generelt, men i min bransje tror jeg det hadde hjulpet å gi vekterne noe mer spillerom og lov til å gjøre mer enn de kan i dag.

En stortingspolitiker var innom noe av det samme – at politi og vektere har det vi kan kalle ulikt juridisk handlingsrom – da vedkommende vektla at «i utgangspunktet så har jo ikke vektere en annen type myndighet enn den myndigheten som blir delegert fra de som har eiendomsrett eller den som enkelte borgere har til sivile arrester og den type ting.» Altså, ikke de samme maktmidlene politiet har tilgang til. Samme politiker mente likevel at mange kunne være usikre på hva en vekter faktisk har lov til, at dette kunne bidra til en utrygghet, og at vektere tok seg handlefriheter de ikke hadde formell eller juridisk dekning for. Legg dog merke til at politikeren her baserer seg på egne opplevelser, noe som faller sammen med argumenter fremsatt i forskningen på sikkerhet. Ifølge Nøkleberg (2022c, s. 4) vil sikkerhetsaktørers praksiser – og her inkluderer vi justispolitikere – til en viss grad styres av sin egen verdensforståelse. Det er nærliggende å anta at ideer om hvordan verden er, er sterkt påvirket av egne erfaringer og observasjoner. Uten at vi undersøker dette i detalj, kan det her se ut som om justispolitikernes synspunkter om sikkerhetsbransjen og dermed politiske veivalg, i stor grad hviler på anekdoter heller enn et bredere kunnskapsgrunnlag basert på for eksempel utredninger og forskning (se kap. 3 over for sitater som peker i den retning). Vi deler også Nøklebergs (2022b, s. 141) syn om at velposisjonerte aktører – som justis- og stortingspolitikere – i et nettverk, i større grad enn andre vil kunne påvirke feltet nettverket har som felles interesse. Selv om en lokal politileder eller en direktør for et vekterfirma også har betydelig «makt», vil lovgivere med interesse for feltet som politi og vektere opererer i, kunne endre sistnevntes handlingsrom.

Når det er sagt, trer også til tider politiske verdisyn tydelig frem når man begrunner egne synspunkter, selv om bildet ikke alltid er krystallklart. Internt på «venstresiden», var det ulike oppfatninger om sikkerhetsbransjen. For noen var det ønskelig å redusere deres avtrykk i det norske samfunnet, samtidig som andre la vekt på at vektere ville måtte spille en ikke ubetydelig rolle. Mens Nøkleberg (2022b, s. 138) beskriver hvordan den internasjonale forskningen trekker opp et skille mellom polisære aktører som jobber for på vegne av det offentlige («for the public good») og de som er styrt av en markedslogikk og drives etter profittmotive, er dette i stor grad

også en normativ debatt. Interessant nok trakk noen av de vekterne vi intervjuet opp dette temaet da de påpekte at de ikke fikk trene/øve ettersom arbeidsgiver ikke tjente penger på slik aktivitet. Når man skal diskutere sikkerhetsbransjens samfunnsbidrag kan det være hensiktsmessig å ha slike tanker med seg og ønske debatten velkommen.

Vi stilte et spørsmål for å få vite hva en av venstresidepolitikere tenkte rundt publikums eventuelle forventninger om hvorvidt en uniformert vekter burde handle i visse situasjoner dersom politiet ikke var i nærheten. Bakgrunnen for vårt spørsmål var også de vurderinger vekterne selv hadde delt med oss om at vektere kunne forventes å skulle handle mer som politiet (se sitatet fra vekteren over: «i 99% av tilfellene gjør vi nøyaktig den samme jobben som politiet.»)

Intervjuer: Det som har kommet fram i dette prosjektet, er at de vekterne vi har snakket med, ikke ønsker å gjøre politioppgaver. Samtidig opplever de ofte at de [som vektere] er [de eneste uniformerte] i byrommet. Dermed føler vekterne på forventning blant folk at vekterne [burde gripe inn når noe skjer]. Hva tenker du om det? Er det hjemler for at vekteren griper inn i situasjoner som oppstår når det ikke er politi til stede?

Informant: Ikke annen hjemmel enn det de [som vektere] får delegert for å beskytte den eiendommen de [er satt til å bevokte]. For eksempel på en bensinstasjon, så kan jo vektere gjøre det en eier kan gjøre. Så her vil det være litt mer enn en vanlig borger kan gjøre, altså bortvise [folk] fra [denne eiendommen]. Som å stenge døra. Den myndigheten vil jo de da ha, og da kan man jo si at det er en berettiget forventning til at vektere kan foreta seg enkelte ting som andre [folk] ikke kan. Og man kan jo si at terskelen for [å gjøre enkelte ting], som å gå til sivil arrest vil jo være annerledes når du forsvarer verdier som er dine egne [eller når en vekter opptrer på vegne av eier]. Så kan man diskutere om det foreligger en plikt eller en forventning til å agere på en spesiell måte [utenfor selve eiendommen]. Jeg vil jo si at det det ligger nok en viss berettiget forventning [fra omgivelsene] i kraft av den ekspertisen man [som vekter] har. Litt på samme måte som helsepersonell – nå har vel de også et pålagt ansvar – men på samme måte som fra enhver fagperson vil man nok kunne forvente en viss type handling. Og en viss type ansvar fordi man nettopp har forutsetningene for å handle, men om det i seg selv bør være et argument for at de da burde få mer myndighet til å håndheve det, det mener jeg ikke.

Denne politikeren mener altså at det er en berettiget publikumsforventning om at en vekter skal kunne gripe inn i visse situasjoner – som ikke ble nærmere definert – hvis politiet ikke er i nærheten. Noe av begrunnelsen for det, er at vektere er «fagpersoner» og har de rette «forutsetningene» for å handle.¹⁰ Samtidig mente politikeren ikke at vektere burde ha «mer myndighet», ei heller at vektere skal ha et særskilt «vern», lik det blant annet lærere og togpersonell kan sies å ha etter *Straffelovens § 286. Vold mot særskilt utsatte yrkesgrupper*,¹¹ se også *Straffelovens § 265. Særskilt vern for enkelte yrkesgrupper*. I § 286 heter det at «den som ved vold søker å påvirke yrkesutøvelsen til en person fra en særskilt utsatt yrkesgruppe, straffes med bot eller fengsel inntil 3 år.» Mens i § 265 presiseres det at «[m]ed bot eller fengsel inntil 2 år straffes den som ved trusler søker å påvirke yrkesutøvelsen til en person fra en særlig utsatt yrkesgruppe. Som sagt er lærere og «personer som forestår allment tilgjengelig persontransport» inkludert i begge paragrafer, mens vektere er ikke nevnt. Et slikt manglende juridisk vern, kan sies å være et «fraværende trygghetsskapende verktøy» vektere ikke har med seg på jobb. Denne politikeren pekte likevel på at vedkommende ikke «kjenner til» hvorfor vektere ikke er inkludert som «særskilt utsatt yrkesgruppe», men at det sikkert var «gode grunner for» hvorfor ikke.

I intervjuer med andre politikere, ble det sagt at man *antok* at vektere hadde det verktøyet som var nødvendig, samtidig som det også ble sagt at de (som politikere) ikke visste hva vekterne selv mente om dette.

¹⁰ Under samtalen kom politikeren likevel med utsagn som pekte i en annen retning. Som at «jeg synes ikke at en vekter skal gjøre politioppgaver. Det er jo politioppgaver.»

¹¹ https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-10#§283

Under intervjuene ble ordet «verktøy» i visse tilfeller misforstått til å bare omhandle fysisk utstyr, selv om vi som intervjuere oppfattet det i en bredere forstand. Diskusjoner rundt vekternes fysiske utstyr er likevel interessant, særlig når det gjelder de vekterne som jobber nært på publikum. Man kan se det i lys av en objekt-orientert forståelse for deres kollektive samfunnsbidrag og innsats. Når vekterne snakket om det fysiske utstyret som hørte med uniformen, beskrev de en liten bærbar datamaskin de kan skanne og dokumentere hendelser med, at de bruker samband for å kommunisere med hverandre, at de bærer stikkvest og stikkhansker for å redusere skade på seg selv og at noen av dem også bærer håndjern for å kunne anholde personer som er fysisk truende.¹²

Å håndtere og å gripe inn i voldelige situasjoner beskrives av vekterne som erfaringsbasert kunnskap (se over om hvordan Politidirektoratet omtalte vekteres kompetanse og relevante hjemler for å anvende makt¹³). Vekterutdannelsen, omtalt av vekterne selv som «et kurs på hundre-og-et-eller-annet-timer», er relativt bred, men opplevelsen er at man lærer litt om mye. Utdannelsen er også lik for alle tjenestegrener (unntatt for de som skal jobbe på verditransport og i ledsagertjenesten), enten de skal jobbe i en resepsjon eller med områdekontroll. Spesielt de vekterne som jobber med områdekontroll forteller at man ikke blir rustet for de situasjonene man møter første arbeidsdag. For eksempel sa Daniel:

Mange av oss har sett ganske mye jævlige ting. Ting som på en måte er vanlig for nødetatene, fordi de har opplæring og trening og erfaring til å håndtere det, men ikke hvis du er en helt fersk vokter. Det er bare et kurs og så kan du liksom begynne å jobbe hos oss.

Implisitt i disse sitatene ligger en frustrasjon over at vekterne i stor grad må håndtere situasjoner som de ikke har trening for. For mange hviler deres handlinger på erfaringsbasert kompetanse. Til forskjell fra nødetatene, får vekterne heller ikke betalt for eller har krav på fysisk trening i arbeidstiden. Her kan det skytes inn at det er dokumentert at fysisk aktivitet også er bra for den psykiske helsen,¹⁴ noe som burde være relevant også for vektere som ofte kommer opp i situasjoner som er psykisk belastende – se under og kapittel 5 «Førstelinje mot publikum». For å sitere en vokter intervjuet av Wathne (2023, s. 43), så er det ikke utenkelig at «den psykiske slitasten over tid er noe av grunnen til at noen av oss tror at folk slutter i bransjen».

Felles øvelser på praktiske ferdigheter, slik politiet og brannvesen gjør hyppig, er også en mangelvare i sikkerhetsbransjen. I et fokusgruppeintervju i regi av forskningsgruppen til Wathne

¹² Håndjern er et element som gjentatte ganger ble kilde til diskusjon blant vekterne vi snakket med. Ifølge juristen Øystein Knudsen, så vil «en privatperson som pågriper en innbruddstyv på egen eiendom [...] ofte uproblematisk kunne benytte håndjern for å sikre kontroll på den pågrepne til politiet ankommer. Dette kan ikke en utdannet og trent vokter gjøre. For vektere stiller det seg nemlig annerledes. I forskrift til lov om vaktvirksomhet er håndjern direkte regulert» (Knudsen, 2020). Etter vaktvirksomhetsforskriften kapittel 7, § 36, så kan håndjern «medbringes dersom tjenesten tilsier det og kan bare benyttes til egenbeskyttelse» (Forskrift om vaktvirksomhet, 2011). Ikke alle vektere har håndjern som en del av uniformen sin

¹³ I dette høringsvaret skriver også Politidirektoratet at «Det fremgår av lovforarbeidene (Ot.prp. nr. 74 (2001-2002) pkt. 7.2 og 7.3) at flere av høringsinstansene pekte på uforholdsmessigheten i tilbakeholdsretten sett opp mot overtredelsens alvorlighetsgrad, samt faren ved å uthule politiets enerett til å utøve fysisk makt ved å utvide denne adgangen til å omfatte andre yrkesgrupper enn politiet. Det ble blant annet vist til at det ville gå utover rettssikkerheten for den enkelte dersom transportselskapene fikk tilbakeholdsrett, og at et slikt inngrep ville være uforholdsmessig [...] Etter direktoratets syn må det generelt utvises varsomhet med å utvide kretsen av yrkesgrupper utenom politiet som har adgang til å benytte fysisk makt. Dette gjør seg særlig gjeldende der forholdet som danner grunnlag for maktbruk er av sivil karakter og en del av bakgrunnen for å tillate en privat aktør å benytte fysisk makt er å sikre effektiv drift av selskapene og hindre økte billettpriser [...] Etter forslaget gis vektere en adgang til å utøve fysisk makt for å tilbakeholde reisende hos transportselskapene som ikke har gyldig billett. Etter vaktvirksomhetsloven § 12 har vektere ingen adgang til bruk av fysisk makt utover den enhver har adgang til, jf. straffeloven § 18 og straffeprosessloven § 176 første ledd, jf. § 170 a. Vektere har følgelig ingen særskilt rett til å utøve makt utover det enhver har.»

¹⁴ <https://www.helsenorge.no/psykisk-helse/psykisk-helse-og-fysisk-aktivitet/>

(2023) fortalte en flyplassveker om hvordan de erfarte det å skulle yte førstehjelp, en ferdighet ikke alle var blitt kurset i:

Det var en person som ramler om i sikkerhetskontrollen, hjerteinfarkt. Heldigvis har en av vekterne på fritiden nylig tatt et kurs i livreddende førstehjelp. Han styrter til og kjører i gang hjerte- og lungeredning, da. Han klarer å holde liv i personen til ambulansespersonellet dukker opp og får beskjed fra legen etterpå at hvis [vår kollega] ikke hadde gjort det, da hadde vedkommende dødd. Men de 15 andre vekterne som står der, de har ikke den kunnskapen. Og kommer etterpå og sier at dette her var veldig ugreit, tenk om han [som tok kurset] ikke hadde vært på jobb den dagen, da hadde publikum kikket på meg for jeg har på meg uniform, men jeg kan ikke hjerte- og lungeredning. Så går vi til ledelsen og sier at vi trenger ordentlig førstehjelpskurs for det er ferskvare, det må vi ha med i rutinene. Nei, det koster penger, [er svaret, det er] ikke interessant. Så prøver vi å spille inn det at hva skjer med bedriftens renommé hvis vekteren står der med hendene i lommene når folk detter om?

Å bli stilt ovenfor vanskelige situasjoner man raskt må agere på uten den rette opplæringen gjør at mange vektere ofte føler seg usikre over egen evne og ytelse. Akkurat dette kom tydelig frem også i vekternes fortellinger fra sin første arbeidsdag som veker.

Flere av vekterne vi møtte fortalte om sterke inntrykk fra første arbeidsdag. En fortalte at han i løpet av de første timene i uniform oppdaget «En jente som holdt på å skjære av seg hånda.» En annen forteller at hun ble slått i hodet med en six-pack med øl. En tredje fant en person som hadde hengt seg på et toalett etter kun to timer på jobb. Disse eksemplene illustrerer den dramatiske uforutsigbarheten vektere må være forberedt på. Som nyansatt er det imidlertid ikke noe man har lært gjennom erfaring ennå. Som Ida fortalte:

Samfunnet forventer langt mer av oss enn det som er jobben vår. Det er en uskreven regel at vi skal gripe inn når ting skjer fordi politiet er ikke til stede og ikke har ressursene. Vi trenger uten tvil mer opplæring, men særlig til å håndtere de situasjonene som ikke er en del av arbeidskontrakten vår.

Det er ikke bare Ida som er av denne oppfatningen. Vekterne vi har snakket med i dette prosjektet opplever at deres uniform skaper forventninger blant alle som ser dem. Dette forklares som belastende, men også som noe av det som gjør jobben meningsfull. I denne sammenhengen kan man si at vekternes opplevelse av sitt eget arbeid som meningsfylt er en samfunnsnytte i seg selv.

Mange av arbeidsoppgavene vekterne utfører kan jammføres med samfunnsbidraget til nødetatene. En veldig viktig distinksjon er imidlertid at nødetatene har en grundig utdanning og opplæring til å håndtere uønskede situasjoner, en annen er at nødetatene er myndighetenes beredskapsaktører. Vektere derimot, er på oppdrag for en betalende kunde og kan ikke forventes å skulle yte samme tjeneste som ansatte i nødetatene. Videre sier vekterne vi har snakket med også at vekerutdanningen ikke ruster dem for ulike uønskede hendelser de møter på jobben. Som for eksempel Sarah sa: «Det som er, vi er så og si alltid først på stedet, før politi, ambulanse og brannvesen, vi må gjøre alle de oppgavene før de kommer til stedet, og derfor blir vi også fort gode på å håndtere alle mulige situasjoner.» Også i flere av avisartiklene vi har analysert (se kapittel 3), så vi at det ofte var en veker som var først på stedet. At det var en veker som hadde varslet brannvesenet eller ringt politiet. Ofte hadde vekteren selv grepet inn til en nødetat kom (som at en veker slukket en brann på IKEA).

Med andre ord hviler mye av kompetansen hos vekterne på erfaringsbasert læring. En annen veker, Pål, fortalte om første gangen han ble truet med kniv. Det var rett etter han hadde begynt å jobbe som veker, og han hadde nylig gjennomgått kurs for hvordan man skal reagere og håndtere slike situasjoner. Pål fortalte: «Det er noe som skjer når man for første gang får en kniv

rettet mot seg». Hvordan man reagerer i slike situasjoner bygger, ifølge vekterne selv, mest på erfaring. Som en av vekterne på områdekontroll sa: «Det er en bratt læringskurve i denne avdelinga.»

Våre informanters fortellinger kan tolkes som at sikkerhetsbransjen yter flere relevante samfunnsbidrag. Blant disse er at vektere bistår eller fyller ut for nødetatene, et inntrykk som ble styrket gjennom analysen av avisartiklene omtalt i forrige kapittel. Selv om noen av de vekterne vi snakket med sammenlignet seg med politiet, og dermed skiller seg fra vekterinformantene til Snertingdal (2005, s. 94), så ser vi også at man *ikke* ønsket å «være politi» (ibid.). Det er ulike grunner til det, som at man har ulike arbeidsgivere (private versus det offentlige), ulike former for utdanning og trening, ulike oppgaver (politiet skal også straffeforfølge) og ulik vekt på service. Som i Snertingdals undersøkelse (2005, s. 94) mente også «våre» vektere at publikum nok mente det var lavere terskel for å henvende seg til en vokter enn en med politiuniform, eller at en del grupper ble mindre nervøse av en vektters enn av en politibetjents nærvær.

Det skjer ofte at vektere informerer både politi, brannvesen og helsevesen om hendelser kort tid etter de inntreffer. Slik kan nødetatene komme raskt til stedet og yte hjelp. Implisitt her er budskapet om at vektere ofte er førstelinje mot publikum. Men hva betyr det egentlig for den enkelte vokter?

5 Førstelinje mot publikum

Fra intervjuene, fokusgruppeintervjuene og ikke minst feltarbeidene gjennomført i dette prosjektet har et bilde tegnet seg: Vekteren er ikke sjeldent først på stedet når uønskede hendelser inntreffer i byrommet (se særlig Gautun, 2012). Dette er et faktum vekterne er så bevisste på at det inngår i deres beskrivelse av sitt yrke. Som en av vekterne i prosjektet forklarte: «vi er alltid først på stedet.» Det gjør imidlertid også at vektere er spesielt utsatte for vold og trusler.

Sammen med helse- og sosialtjenesten, politi og militæret, er vektere en av yrkesgruppene i Norge som utsettes aller mest for vold, trusler og trakassering. Selvrapporterte hendelser om vold på arbeidsplassen fra Nasjonal overvåking av arbeidsmiljø og helse (NOA) viser at så mye som 27 prosent av de som var sysselsatt i disse yrkesgruppene ble utsatt for vold eller trusler i 2019 (Wathne et al., 2023, s. 58).

I Fafo-rapporten *Først på stedet: Vakt- og sikkerhetsbransjens rolle 22. juli 2011* (Gautun, 2012), blir det vektlagt at det ikke foreligger noen forskningslitteratur i Norge om hvordan det å bli involvert i terrorhandlinger, slik som vekterne ble 22. juli 2011, påvirker dem i etterkant. I forbindelse med vekteres utsatthet som førstelinje mot publikum peker Fafo-rapporten på arbeidsmiljøloven (AML § 4-1), som gir klart uttrykk for at arbeidsmiljøet i en virksomhet skal «være fullt ut forsvarlig ut fra en enkeltvis og samlet vurdering av faktorer i arbeidsmiljøet som kan innvirke på arbeidstakernes fysiske og psykiske helse og velferd». I tillegg til et generelt krav om at arbeidsmiljøet skal være «fullt ut forsvarlig», angir arbeidsmiljøloven (AML § 4.3.3) at arbeidstaker skal, så langt det er mulig, beskyttes mot vold, trusler og uheldige belastninger som følge av kontakt med andre (AML § 4.3.4).

Vektere som jobber mest opp mot publikum har gjerne flest erfaringer med sjikane, trusler og vold (Wathne et al., 2023). I vår studie har vi fått fortalt at man som vekter *må* regne med å oppleve «drittsslenging og trusler». Som vekter må man derfor være «hardhudet». Flere av vekterne i prosjektet forteller at det er en stor forventning til dem og opplever at mye av denne forventningen ligger i uniformen. Én vekter forklarer dette slik: «Du er ute og skal gjøre en viktig samfunnsjobb. Da må du også tåle at noen kaller deg for en «jævla idiot». Hvis ikke kan du ikke gjøre jobben». I kapittel 3 viste vi til medieanalysen vår, der det blant annet kom frem at vektere kan erfare å bli utsatt for rasisme. Videre ser vi i dette materialet at vektere blir truet på livet med våpen, at de kan få ting kastet etter seg mens de er på jobb (og forsøker å forhindre tyveri) eller de kan bli slått til. Vi kan ikke si noe om omfang, men at det i en periode som kun dekker en måned er såpass mange oppslag om vold og trusler mot vektere på jobb, peker i retning av at vektere er en utsatt yrkesgruppe, selv om de ikke er inkludert i de omtalte § 265 og § 286 i Straffeloven. Wathne med flere finner også at vektere er utsatt på jobb. Blant annet har «fire av ti vektere som jobber publikumsnært opplevd å bli slått», dog «uten fysiske skader». Likevel, så «har tre av ti vektere som jobber publikumsnært opplevd å bli fysisk skadet i tjenesten» (Wathne et al., 2023, s. 64).

Men er det riktig at man som vekter må tåle å bli kalt stygge ting? Fra den omtalte undersøkelsen om vektersikkerhet i Norge (Wathne et al., 2023) kommer det frem at tre av fire vektere har opplevd å bli kalt stygge ting. Det kommer også frem at 30 prosent av vektere er helt enige i at dette er noe man må tåle.¹⁵ Videre viser studien at to av ti vektere er helt eller litt enig i at vektere må tåle å bli dyttet litt, samtidig som 81 prosent av vektere i Norge er helt uenige i at man som vekter må tåle å bli angrepet fysisk, bli fysisk skadet eller å bli spyttet på. Som vist over, skjer det

¹⁵ På påstanden: «Som vekter må du tåle å bli kalt stygge ting», sier 30 prosent seg helt enige og 15 prosent seg litt enige. Videre er 36 prosent lite enige, mens 18 prosent er helt uenige (Wathne et al. 2023, s. 60).

likevel at vektere blir angrepet, truet eller spyttet på. Sistnevnte var det en nyhetssak (Yndestad, 2023) om nylig, hvor en mannlig vekter som jobbet som billettkontrollør hadde blitt spyttet i ansiktet av en person uten gyldig billett.

Vekterne som har deltatt i dette prosjektet snakket om vold og trusler som en del av deres hverdag. I dette kapitlet skal vi gå nærmere inn på hva vekterne fortalte om sine erfaringer med vold og trusler, og hvordan psykiske belastninger og inntrykk håndteres hos den enkelte. Vi anbefaler også leseren å se nærmere på kapittel 6 «Vekteres holdninger til uønskede hendelser» i Wathne med flere (2023), da de gjennom intervjuer og spørreundersøkelser kartlegger hvor mange som er utsatt for vold og trusler, hva vekterne gjør med det og hvordan de takler det.

5.1 Vold og trusler

Man må ha en mental forberedelse på at du kan bli utsatt for vold og trusler. Du kan bli trua med kniv, du kan bli trua med skytevåpen, med skrutrekker. Jeg tror jeg har blitt trua med det meste som man kan bli trua med. Jeg har aldri hatt pistolen pekt på meg, men jeg har funnet våpen opptil flere ganger, jeg har blitt trua med skrutrekker, jeg har blitt trua med hammer, jeg har blitt trua med sprøyte, jeg har blitt trua med kniv. Og da må du være psykisk robust nok til å faktisk stå i det og håndtere det etterpå.

Som vekteren i sitatet over forteller, var det flere av vekterne i dette prosjektet som fortalte om hendelser der de var blitt truet på jobb. Det fortelles videre blant annet om gisselsituasjoner og om å bli fysisk angrepet. Snertingdal (2005) siterer en av sine vekterinformanter om en psykisk belastende volds- og trusselhendelse vekteren opplevde på jobb. Her var en vekter (Bjarne) involvert i en alvorlig voldshendelse. Vedkommende vekter måtte også sikre en barnevogn og selv følte seg truet på livet. Dette medførte så at Bjarne gikk i «høyspenn en uke på jobb» (s. 114). En vekter vi snakket med, Kristian, fortalte om en «mafiagruppe» som hadde banket opp to av kollegene hans så grovt at vekterne sluttet i jobben dagen etter. Etter denne hendelsen pleier han å si til nyansatte: «Du dør ikke for 190 kroner i timen», et poeng han selv mener har stor effekt på ferske vektere. Snertingdals (2005) informant hadde tilsvarende poeng med et interessant tillegg: Bjarne passer på et kjøpesenter «til en dårlig penge, skal jeg risikere livet mitt for det? Nei, det er det ikke verdt, tror jeg, men så er det jo hensynet til de besøkende og de butikkansatte også da. Skal vi bare stå der å lure i uniformene våre?» (s. 115).

Under et av fokusgruppeintervjuene diskuterte en gruppe vektere om det er sånn at man må finne seg i å bli utsatt for trusler og vold på jobb. Diskusjonen kom til enighet om at det er én ting å finne seg i det, men en annen ting å forvente at det skjer. Lars sa:

Man må forvente at sånne ting skjer, fordi hvis ikke du har foten litt i bakken og er klar over at du kan bli utsatt for det så har du en utfordring når det skjer, men det å godta det, det å *akseptere* det, det skal vi ikke.

Vekterne vi har snakket med er enige om at man må regne med å oppleve ubehagelige hendelser på jobb. En vekter som jobber i områdek kontroll fortalte at hun har opplevd at vold, våpen og rus har økt de siste årene. Selv om hun mener hun er rustet til å håndtere det meste hun møter på, kan hun også være nervøs for å gå inn i situasjoner på grunn av uforutsigbarheten rundt hva man kan komme til å treffe. Sarah er også særlig klar over sine fysiske begrensninger. Som er en liten kvinne på rundt 160 cm, kan «basketak» med voksne, berusede menn være skummelt. Hun forteller at hun også har blitt utsatt for vold flere ganger på jobb. Det er flere vektere som forteller at det kan være ubehagelig å gripe inn. En annen vekter beskriver det slik:

Det har vært slåssing mellom en og to og flere parter og så er det noen som nevner «han har kniv på seg». Hva skal jeg gjøre med det? Ja, jeg har stikkvest på meg, men skal jeg kaste nøklene hardt på han? Hvis han nå knivstikker noen andre og jeg står der, eller han knivstikker en kollega eller prøver å knivstikke meg, hva kan jeg gjøre? Vi har ikke noe våpen til å forsvare oss selv med. Da blir det bare å løpe unna. Og da igjen, altså vi er *damned if you do, damned if you don't*, fordi vi skal jo egentlig ikke gripe inn når noe sånt skjer, men hvis vi da forsvinner fra området, som vi skal, vi skal trekke oss ut, observere og rapportere, da er vi jo også *damned*, fordi da er responsen «hvorfor grep ikke dere inn? Dere står jo i uniform. Så feige dere er som bare stikker av.»

Vekternes erfaringer slik de fremstilles i sitatene over tyder på at sterke inntrykk kan føre med seg psykiske belastninger (se også Wathne et al. 2023, s. 58), noe enkelte selv sa eksplisitt. Som da én fortalte om en hendelse der bevæpnet politi ankom og det for kollegaen var en «psykisk belastende sak», der selskapet og kollegaene trådte til med oppfølging i etterkant. Snertingdal (2005, s. 126) viser til hvordan det å erfare krysspress i jobben, sett sammen med en erfart manglende anerkjennelse, er «emosjonelt belastende» for vektere. Men hvordan håndterer vektere slike opplevelser ellers?

5.2 Psykiske belastninger og inntrykkshåndtering

Vi har ikke nok opplæring i å håndtere de situasjonene vi står overfor til daglig. Det er en konstant usikkerhet. Man går alltid rundt med en klump i halsen etter en case (fra feltarbeid med vekter).

Vekterne som har deltatt i dette prosjektet forteller at det er mange psykiske og fysiske belastninger i deres yrke. Ida forteller at jobben til en vekter er å passe på kunders eiendom, og at det som skjer ute i gata er politiets ansvar. Likevel påpeker hun:

Men det som skjer ute i gata trekker fort inn på kundenes eiendom.¹⁶ I tillegg så er vekteren uniformert og ute i gatene, det er ikke politiet. Politiet har heller ikke kapasitet til å være synlig på samme måte som oss, og derfor legges mye av ansvaret over på vekteren. Det har skjedd mange ganger at vi kontakter politiet og de svarer med at vi har kontroll på situasjonen selv om vi ikke har hjemmel for å utøve makt (fra feltnotater).

Mangel på opplæring og hjemler til å håndtere det faktiske bildet vekterne møter i løpet av sin arbeidsdag er en av mange belastninger som nevnes. Særlig i dagens bybilde opplever vektere også en frykt om å bli filmet under pågripelser. Redselen for avisoppslag om at «vekerne gjorde ingenting!» eller «vekteren handlet feil!» er noe flere snakker om. Som en av deltakerne forklarte «uansett hvordan vektere handler, møter vi kritikk. Det er ingen som liker oss.» Denne oppfatningen deles av samtlige vi har snakket med, selv om vår medieanalyse gir et mer nyansert bilde av hvordan vekterne blir beskrevet av journalister. En annen vekter forklarte under et fokusgruppeintervju:

Folk har en oppfatning av oss som ikke helt stemmer. Det ser du jo blant annet i media, for det eneste man noen gang hører om en vekter, det er når en har gjort noe galt eller noe på kanten. Jeg vet ikke hvor mange ganger jeg har hørt om den der jævla salatsaken. Det irriterer meg. Hver gang det har vært en debatt i det offentlige, er det eneste NRK har valgt å sette søkelys på med sine eksperter at vektere har gått for langt, og den der jævla «salatsaken».

¹⁶ Over ble en stortingspolitiker sitert på at det en vektors hjemmel til å gjøre noe annet enn andre borgere, stopper ved eiendomsgrensen til den eiendommen hun er satt av eier til å bevokte. I sitatet fra vekteren her ser vi hvordan slike juridiske grenser ikke alltid er så enkle å ha med seg i praksis. Også fordi en eiendomsgrense bare i begrenset grad vi begrense folks bevegelser, særlig her personer som for eksempel utfører en kriminell handling.

«Salatsaken» var noe alle til stede kjente godt til. Mediesaken handlet om en person som hadde stjålet en salat og blitt lagt i bakken av vektere. «Det var sakens kjerne,» forklarer vekterne. Det de imidlertid vektla og det som var kilden til deres frustrasjon med salatsaken, var at denne personen var en kjenning som har vært voldelig mot vektere før. Årsaken til at vekterne hadde tatt avgjørelsen om å pågripe personen var altså en helt annen enn det mediene fremstilte. Vekterne forteller at det ble opprettet anmeldelser mot vekterne i salatsaken, men at ingen av dem ble dømt. Som en vekter sa «De ble frikjent. De hadde faktisk hjemmel til å pågripe vedkommende i den situasjonen der. Men det kommer jo ikke fram i media.»¹⁷

De samme negative tendensene ser vekterne ute i gaten. De forteller at publikums første reaksjon når en pågrepelse finner sted er å ta bilde eller filme hendelsen. Som en vekter forklarte: «det eneste man ser i filmen er at vekterne henger på fyren, du vet ikke hvorfor de gjør det. Og det har skjedd før, så kommer de bort og roper «vektervold» og «black lives matter» og alt mulig annet.» Publikum har gjerne ikke sett hele hendelsen og det som ledet opp til at vekterne valgte å pågripe. Som en vekter utalte: «Det ser veldig brutalt ut. Man vil jo ikke se det.» Fra andre forskningsprosjekter har vi også hørt lignende fra politiet: At det som har skjedd utenfor bilderammen eller forut for opptaket ikke er synlig for de som filmer eller ser filmen – og det kan være hendelser som kan forklare hvorfor politiet handlet som de gjorde, selv om det kan se «brutalt» eller «urettferdig» ut for andre. Vi har, som forskere i felt, sett ungdom som har «brukt» media mens vi selv har observert en helt annen virkelighet enn det som journalistene da formidler (se også Andersen, 2019). Når det er sagt, er ikke vårt mål her å «unnskyld» vektere eller politi – kun å forsøke å trekke frem poenger fra de vi selv har intervjuet.

Tall fra Wathne med flere (2023) viser at seks av ti vektere opplever muligheten for at noen filmer dem med (mobil)kamera og at bildene blir eksponert i (sosiale)media som belastende. Dette bekreftes av de vekterne vi har snakket med, som forteller at de er veldig utsatt for kritikk fra publikum. Under pågripelser står de ofte omringet av personer som filmer dem og mener de skal slippe vedkommende fri. En vekter forteller om dette slik:

De aner ikke hva som har skjedd. De vet ikke at det er fordi vi er redd for livet vårt. Eller at vi ivaretar vår sikkerhet, samt personene i publikum og også minsker fare for livet til vedkommende selv. Det er vi som blir hengt ut, og det er vi som blir dømt for å ta feil, når det ikke er det som er realiteten.

Det å klare å håndtere «inntrykk» er imidlertid den største psykiske belastningen deltakerne beskriver. En leder i et stort vaktelskap beskriver dette godt:

Det er jo ikke usannsynlig at det er vekteren som ser den som har valgt å hoppe foran toget først, eller narkomane overdoser er det jo stort sett vektere som finner. Jeg tror det er rundt 300 liv som reddes av vektere i året, mye overdoser og en del stygge skader med avrivning av kroppsdel som medfører store blødninger og håndtering av det. Og selvfølgelig er det mange menneskeskjebner, unger som er mishandla, eller mennesker som ikke har det bra. Og om du skal takle det på best mulig måte må du snakke med dem. Du kan ikke kommandere da, du må få en dialog og da kommer gjerne historier som du skal evne å ikke ta med deg helt hjem.

Wathne med flere (2023, s. 68–69) har gjort en systematisk kartlegging av hva vektere gjør etter å ha opplevd negative hendelser. De finner at

¹⁷ Som det fremkommer over, viser vår dokumentanalyse av avisoppslag et mer nyansert bilde. I en rekke saker blir vektere «nøytralt» omtalt, men i selve saken kommer det også frem at vektere bidrar positivt (som å slukke en brann). Det er å anta at negative oppslag likevel er det som fester seg i hodet på folk, også blant vektere.

[...] rundt 6 av 10 melder inn i HMS-systemet at de har blitt slått (uten skader), mottatt trusler i ulike former [...] og like mange melder inn opplevelser av å bli spyttet på. Videre benytter 5 av 10 vektere HMS-systemets rapporteringsmuligheter hvis de blir dyttet uten skader, mens 4 av 10 rapporterer inn opplevelser av å bli skadet fysisk. Nesten 4 av 10 vektere melder inn opplevelser med å bli kalt stygge ting [...]

Flest vektere har oppgitt at de snakker med ektefelle/samboer/kjæreste (52 prosent) hvis de blir utsatt for sjikane, vold og trusler [...] Deretter snakker flest med lederen sin (50 prosent). Videre tar 45 prosent av vekterne slike uønskede forhold opp med en bestemt kollega, mens 33 prosent snakker med venner om dette. 24 prosent snakker med tillitsvalgte, 23 prosent med verneombud, mens 20 prosent snakker med den kollegaen som er tilgjengelig eller tar det opp med flere kollegaer samtidig. Videre oppgir 9 prosent av vekterne å benytte seg av kollegastøtteordningen, 5 prosent bruker Bedriftshelsetjenesten, mens 2 prosent av vekterne oppgir at de benytter digitale/helpline/psykolog eller digitale diskusjonsforum.

I vårt prosjekt forteller vekterne at de er bevisste på at man skal snakke med de nærmeste rundt seg, som forstår situasjonen man har opplevd. Vakselskapene har også interne etterverns-systemer som man blir koblet til hvis det er behov for ekstra tett oppfølging. Det finnes altså et støtteapparat. Vekterne vektlegger imidlertid at kollegastøtte er det som i praksis tas i bruk (det viser også Wathne med flere, 2023). Vekterne mener selv at dette ikke er bra nok. Som en vekter sa: «Vi er kategorisert som at vi ikke påkjennes noe. Vi er liksom ikke utsatt.»

Vekterne sammenligner seg med nødetatene som pålegger sine ansatte å oppsøke hjelp etter sterke inntrykk. Som en vekter sa: «Her får vi en klapp på skuldra på vei ut døra.» For å iverksette det interne støtteapparatet må en nemlig be om å få hjelp, men det er ikke alltid alle har lyst til å vise at de har blitt psykisk påvirket. Vekterne er enige om at det burde vært pålagt å snakke med noen etter spesielt vonde hendelser.

To andre belastninger som nevnes av flere vi har snakket med er underbemanning og lave lønnstrinn. En av vekterne forklarte sin frustrasjon slik:

Det er ufattelig for meg at en butikkarbeider kan tjene mer enn oss, ut fra hvor lenge vi jobber og hva vi faktisk gjør når vi er på jobb. Det er ganske merkelig for meg. Det er ikke noe myndighetene har så mye med sånn sett, men det er jo en del av det, og da føler man seg jo heller ikke så fryktelig mye verdt. Og så, hvis du da samler hele den greia: lønn, arbeidstid, arbeidsoppgaver og på en måte vår status blant politi eller blant befolkningen, så sitter man ikke igjen med et bilde at man er så fryktelig mye verdt.

Vekterne føler at politikerne og befolkningen ikke vet hva jobben deres går ut på, en påstand som våre funn i hvert fall til en viss grad støtter opp under. En av vekterne forteller for eksempel at folk flest ser negativt på vektere og legger til at folk heller ikke vet hva en vekter er eller gjør, hun sier:

Det kan være veldig irriterende når noen snakker dritt om vektere, og ikke en gang vet hva vi gjør. Altså jeg kan ikke engang telle på to hender hvor mange menneskers liv jeg har reddet på jobb, enten det er overdose, fall, grov vold eller hjerteinfarkt.

Det er imidlertid ikke alltid man klarer å redde liv heller. En av vekterne vi snakket med fortalte om en hendelse sommeren 2022, da en mann fikk et hjerteinfarkt når hun var på jobb. Hun og en annen kollega i området kom først til stedet og begynte hjerte-lunge-redning. Ambulansen ankom etter drøye 15 minutter: «De (ambulansespersonellet) skulle gjøre alle mulige andre ting, som å gi oksygen, jern og blod. Derfor fortsatte jeg og kollegaen min HLR». Dette gjorde de i lang tid. Mannen, som var i 40-årene, døde. Da han var erklært død fortalte ambulansespersonellet at de hadde ringt etter likbil og deretter dro de. Det tok to timer før likbilen ankom åstedet, der vekterne måtte passe på den døde mannens kropp, midt i Oslo sentrum. Dette var en psykisk belastende

opplevelse for begge vekterne. I tiden som fulgte hendelsen snakket de mye med hverandre om hva de hadde opplevd, men ingen av dem tok kontakt med psykisk helsehjelp utover det.

Selv om mange vektere kan sies å være «utsatte» på ulike måter og av ulike grunner, bidrar de selv ofte med å skape trygghet for andre. Dette ser vi nærmere på i neste kapittel.

6 Trygghetsskapende aktør

Vekteres hovedoppgave er å sørge for trygghet og sikkerhet, og redusere uønskede hendelser som kriminalitet og ulykker (Utdanning.no). Dette er også forankret i Lov om vaktvirksomhet. I beredskap- og trendstatistikken til NHO fra 2018 kommer det frem at vektere bisto med assistanse til trygghet 45 675 ganger i løpet av 2017 og at vektere på vegne av kunder leverte inn 12 775 anmeldelser på personer. Det er med andre ord ingen tvil om behovet for sikkerhetsbransjen som en trygghetsskapende aktør i Norge. Noe som også kom til uttrykk i intervjuer med enkelte representanter fra Stortinget. Ifølge Sveinung Stensland, stortingsrepresentant for Høyre, blir «vektibransjen er mer og mer viktig. For de dekker jo et behov for sikkerhet» (intervju).

Politiet uttalte i en artikkel i Aftenposten i 2012, at de har behov for hjelp fra de private vektorselskapene for å kunne møte folks krav til sikkerhet. I 2017 skrev *Politiforum* om hvordan legevakten i Asker og Bærum hadde leid inn vektere fordi de mente at responstiden til politiet var for dårlig (Lilleåsen 2017). Selv om vektere kun har lov til å holde igjen personer frem til politiet ankommer og overtar ansvaret, viser dette hvordan vektere yter bistand og er et viktig supplement til politiets arbeid.

Videre mener seks av ti vektere i Norge at deres synlighet i det offentlige rom overtar for politiets patruljering, dette til tross for at nåværende regjering (i skrivende stund, våren 2023) har «et lokalt tilstedeværende politi» som en viktig politisk målsetning. Det er også noe politiet selv fremhever i sin årsrapport for 2022 (Politiet, 2023, s. 21): «Politiet er opptatt av tilgjengelighet og tilstedeværelse, og å kunne tilby innbyggerne og lokalsamfunn gode polititjenester» (Politiet, 2023, s. 21).

Halvparten av vektere mener også at vaktelskaper har overtatt politiets arbeidsoppgaver. Med det som bakgrunn hevder åtte av ti vektere at vaktelskapene i stor grad spiller en sentral rolle i kriminalitetsforebygging og at vaktelskaper bidrar til redusert kriminalitet og økt trygghet i befolkningen. Interessant nok har det tidligere blitt sett på hvordan politiansatte oppfatter denne situasjonen. I en studie fra 2018 finner Wathne, Talberg og Gundhus

at 51 prosent av politiansatte mener at vaktelskaper i noen grad har overtatt politiets arbeidsoppgaver i løpet av de siste fem årene, mens 11 prosent mener de har gjort det i stor grad, til sammen 62 prosent. Basert på disse undersøkelsene ser det altså ut til at politiansatte i sterkest grad opplever at vaktelskaper overtar politioppgaver (Wathne et al., 2023, med referanse til Wathne, Talberg og Gundhus, 2019).

I andre prosjekter har vi selv spurt politiansatte i Oslo om det vi har oppfattet som et mindre synlig «gatepatruljerende» politi – heller enn at man ser politi gående kan man nå og da se en politibil kjøre forbi. Våre informanter i disse prosjektene (f.eks. Andersen & Ander, 2018; Andersen et al., 2021; Brattbakk et al., 2017) delte vår virkelighetsbeskrivelse, og mente at det over tid har vært en slik dreining.

Vekterne vi har snakket med i dette prosjektet stiller seg bak resultatene nevnt over – og ikke minst har vi selv observert vekternes synlighet og politiets usynlighet når vi har vært på feltarbeid. Også noen av de politiansatte vi har intervjuet, har sagt at sikkerhetsbransjen blir en trygghetsskapende aktør ved å ha tatt over visse politioppgaver. Det hører med i bildet at dette også er et noe kontroversielt politisk tema. Blant politikerne vi snakket med, var det i hvert fall ikke unison enighet om at det var en fordel at vektere er så synlige på mange arenaer. For noen så var det heller et ønske at større deler av statsbudsjettet ble brukt på trygghetsskapende oppgaver. En politiker (A) på venstresiden forklarte sitt ståsted i detalj:

Vi vet jo at henleggelsesprosenten for tyverier og den slags type ting er generelt høy. Så det å ha en [privat] aktør som kan øke terskelen for den type kriminalitet kan jo ha effekt. Men man kan jo diskutere om fremveksten av flere vektere blir en form for privatisering av allmenningene [trolig i betydningen 'offentlig rom'].
[...]

I utgangspunktet vil jeg mene at det med et tilstedeværende politi i bybildet er en viktig del av politiets forebyggende oppgaver: Å skape nærhet og trygghet. Så tror jeg det er mer et ressurs spørsmål som gjør at utviklingen har gått som den har gått: I praksis kan man si at det er en form for privatisering av den type oppgaver, nettopp fordi at politiet ikke har hatt den kapasiteten de trenger og da kan man fra et politisk synspunkt diskutere: Tar vi egentlig noe som vi bare finansierte over statsbudsjettet før og la private bedrifter og folk betale for det for seg selv? Jeg mener at det hadde vært bedre at det gikk over statsbudsjettet, til politiet, enn at det var nødvendig for private aktører å kjøpe de tjenestene [fra sikkerhetsbransjen].

En annen politiker (B), også fra venstresiden, hadde samme situasjonsforståelse (at vektere synes å ha blitt mer synlige):

Den opplevelsen er det mange som har. At det var mer synlig politi før. Det er nok en indikator på at politiets oppgaver er utvidet og at de har fått flere andre oppgaver og der en foretar en prioritering. Og det er nok det som har gitt anledningen eller nødvendigheten av at dette her rommet må fylles av andre som har en tilstedeværelse. Selv om de [vekerne] ikke kan overta politiets oppgaver, så har de i hvert fall en tilstedeværelse. Noen som har en rolle som innebærer som at man har «øynene» på et område – et blick på hva som skjer.

Denne politikeren (B), var dog ikke enig med politikeren (A, sitert over) som ville at mer av statsbudsjettet skulle gå til slike oppgaver, slik at behovet eller rommet for private vektere ble markant redusert. Som vedkommende (B) sa (vår kursivering):

Det er jo noen som betaler for dem, noen som leier inn vektere. Det er jo et uttrykk for at de [som leier] har et behov for den tjenesten. At de ønsker at det er noen som er der for å ha kontroll på ting. Det er jo for eksempel butikker som bruker vektere [for å forhindre] butikktveri. Du kan vinkle det på ulike måter og si at kanskje det offentlige burde tatt seg av det fullt, *men jeg tror ikke vi kan forlange det*. For samtidig, så er det sånn at en del av disse virksomhetene innretter seg sånn at de må ha en viss kontroll over sitt eget område. Driver du en butikk der du legger varene til salgs utenfor, ute på gaten, så må du sørge for at du har en viss kontroll over [varene]. *Du kan ikke forvente at det offentlige skal gjøre den jobben*.

Avgjørende for den innsikten som fremstilles i rapporten er særlig kundenes oppfatning av vektere som trygghetsskapere. Ved spørsmål om hvordan kundene vurderer sikkerhetsbransjen og dens bidrag til samfunnet svarte de at sikkerhetsbransjen har «en stor verdi». Forklaringer som ble gitt gikk på at «det er for lite politi til å håndtere alt som skjer rundt omkring», en analyse politikere synes å dele.

For kundene ble vekternes tilstedeværelse oppfattet som trygghetsskapende både for ansatte og besøkende. En av kundene fra offentlig sektor, som jobber på et Nav-kontor hvor konfliktnivået er høyt, fortalte: «Det veldig betryggende å vite at dersom det skjer noe, går alarmen til vekterne som rykker ut til stedet. Så det er til uvurderlig støtte for oss, og ikke minst det forebyggende.» Selv om enkelte av politikere fra «venstresiden» uttrykte en viss skepsis til vektorbransjen, også begrunnet med at det offentlige burde ta slike oppgaver, ser vi gjennom Nav-eksemplet et interessant fenomen: En statlig, offentlig etat leier inn et privat vaktsselskap for å trygge de offentlige ansatte. Igjen ser vi et konkret eksempel på et samfunnsbidrag sikkerhetsbransjen kan sies å gi.

Eller, politikere på venstresiden ga heller uttrykk for en ambivalens her. Som politiker A selv formulerte det

Jeg er ambivalent til spørsmålet om vekterbransjen har en nytte for samfunnet. Spesielt hvis utviklingen blir at vi delegerer myndighet fra offentlige instanser til disse [private] aktørene. En slik utvikling er jeg skeptisk til. Når det er sagt, så gjør jo dette at småskala-oppgaver kan utføres av [private] aktører som igjen kan skape trygghet. Likevel, så innebærer dette at aktører som ønsker å betale for den type tjenester, kan gjøre det. Da kan vi diskutere om det betyr at pengesterke aktører kan kjøpe seg til en annen type sikkerhet enn andre. Dermed kan vi se en forskjell ved at de kapitalsterke bedriftene sitter på et bedre vern enn små bedrifter for eksempel kan gjøre. Så det vil alltid være en glidning her – mellom hvor stor del av samfunnet den private sikkerhetsbransjen skal virke i, opp mot den tryggheten og sikkerheten politiet skal stå for. [...] Men jeg tror at hvis du spør en NAV-ansatt om de setter pris på at det er vektere der, så tror jeg de vil si «at takk gud for at vekterne er til stede».

Den siste delen av sitatet er fra et senere tidspunkt i intervjuet og politikeren tok selv opp dette med Nav-ansatte her. Så, mens vedkommende tidligere hadde snakket om at private aktører med de rette finansielle musklene kan leie inn vektere, så «innrømmet» politikeren at også offentlige aktører kunne ha behov for vektere. I hvert fall at de offentlige ansatte på Nav-kontorer kunne sette pris på vekternes tilstedeværelse. Den andre politikeren (B), var kanskje mindre ambivalent – husk at politiker B ikke hadde det samme ønsket om å øke eller gjøre om på statsbudsjettet for å redusere vekterbransjens rolle. Ifølge B, så er

Nav kanskje en spesielt utsatt etat, gitt den rollen de har. Så det er et behov for en slags synliggjort kontrollfunksjon. Selv om ikke det er en direkte adgangskontroll, så kan de ha en overvåkning av hva som foregår i det området der publikum skal møte opp. Så det viser at det er behov for vektere, da. Og jeg tror ikke [det offentlige skal ordne dette med bruk av politiet]. Hvis du faktisk skulle stått der med politivakt hele tiden, jeg tror ikke vi er der, faktisk.

Vi spurte også informantene om hva de trodde konsekvensene ville være dersom vekterbransjen ble borte over natten. Blant venstresidepolitikere var det høyst ulike svar. Mens én kunne si at det ikke hadde vært merkbart da man bare kunne øke budsjettene til politiet, så sa en annen (B) at det hadde vært utfordrende fra et samfunnsperspektiv:

Det hadde vært ganske krevende. Gitt hvordan vi har innrettet oss og hvordan vi bruker den bransjen og den kompetansen, så sier det jo seg selv at [vektebransjen] har en ganske høy nytteverdi for samfunnet. Det er en nødvendig funksjon vi bruker sektoren til og da blir nytteverdien ganske vesentlig. Så da måtte bransjen i hvert fall vært erstattet, da.

Høyres stortingsrepresentant var på linje med B. Også Høyre-politikeren mente det ville være problematisk og da særlig for detaljhandelen.

Vi spurte også kunder hva de trodde konsekvensene ville vært for dem dersom vektertjenesten deres ble borte over natten. En av kundene fra privat sektor svarte: «Vi ville fått utrygge medarbeidere. Fordi de hadde tenkt at «ok da er det politiet som kommer og hvor lang tid tar det? Kan vi stole på det?» Vi har jo hatt noen ganger hvor vi har ringt politiet og det har tatt lang tid før de har kommet.»

Kundenes beskrivelser og refleksjoner deles også av de vekterne vi har snakket med. Berit, som jobbet på museum, sa for eksempel at: «Det at vektere er synlige gir også en trygghet for unge jenter som kanskje føler seg utrygge når de går en strekning og så vite at det er noen vektere som går og patruljerer». En annen vekter, Magnus, fortalte at han også har opplevd at politiet setter pris på vekternes synlighet:

Akkurat der ser jeg jo et klart samfunnsbehov. Og det merker jeg også at politiet er veldig glad for, at de har oss. Det har jo vært situasjoner hvor politiet ikke har hatt kontroll på en situasjon, men vi vektere var med å gripe inn, og da har en politidame kommet bort til oss og sagt «tusen takk» fordi de holdt på å få juling rett og slett. Da ser man at ressursene deres ikke strekker til, og det er der vi kommer inn.

Som en av politikerne også sa, så kan jo den «tryggheten» – det å se en uniformert person – variere, det kan for eksempel være forskjell mellom by og småsted. Vedkommende drøftet i samtalen med oss om det er slik at folk opplever å føle seg mindre trygge nå enn tidligere.

Det jeg vet, er jo at det er litt ulikt fra by og land med hensyn til politiets tilstedeværelse. Hvis folk ser en politibil i et byggefelt i den distriktskommunen jeg kommer fra, så blir man urolig og utrygg. Mens her [i Oslo] vil vel folk oppleve det som kjekt at politiet viser seg.

Som vi allerede har vært inne på, så er det ikke alltid en politibil eller i hvert fall ikke en gående politibetjent å se ute i det offentlige rom. Kanskje er det heller en vekter du ser der.

6.1 Et samfunnsbidrag i praksis: Ro og orden i byen

I desember er vi på feltarbeid med Ida, en vekter i Oslo sentrum. Hun forteller hvordan de som vektere «møter på så mange utfordringer og situasjoner som vi ikke har opplæring i å håndtere, men som alle i samfunnet rundt oss forventer at vi skal gripe inn i». Ida forteller at det aller viktigste for politikerne er å skjønne hvor mye vekterne gjør. «Hadde de bare visst, eller vært villig til å finne ut av det, ville vi hatt en helt annen anerkjennelse». Ida sier at «Vi gjør så utrolig mye forebyggende arbeid, men ingen vil ha innsyn i våre journaler, arbeidet vårt er usynlig, men om vi ikke hadde gjort denne jobben, ville det vært ille ute i gatene». Ida forteller at sikkerhetsbransjen har en enorm samfunnsbetydning, men at den er usynlig fordi ingen snakker om det. Selv om Idas analyser og vurderinger er hennes egne, finner hennes synspunkter også støtte i andre vekteres erfaringer og våre egne observasjoner i dette og tidligere prosjekter.

En kald førjulsdag i desember 2022, var vi med en vekter på patrulje i et tettsted utenfor Oslo. På runden gikk vi innom butikker, offentlige etater, parkeringsanlegg og var ute i det offentlige rom. Det virket på oss som at særlig de ansatte ble glade for å se vekteren som passet på, men en annen ting som slo oss, var at «vår» vekter var den eneste uniformerte personen vi kunne observere. Dette til tross for at stedet både er et kollektivknutepunkt og et mye besøkt handelssted. Også i tidligere forskningsprosjekter, da i Oslo, har vi observert det samme: I det offentlige rom er det nesten uniform-tomt. Riktignok ser man noen politibiler i Oslo sentrum, men utenfor sentrumsområdene, der det tidligere var både uniformerte vaktmestere, sporveisansatte og også politi, er det nå i stor grad vektere som synes å ha en oppsynsrolle.

Vekteren vi gikk sammen med denne dagen, understreket at vedkommende egentlig kun skulle passe på vekterfirmaets betalende kunder, men i praksis ville ikke vekteren ignorere det om et ikke-kundebygg stod i brann eller en person befant seg i nød. Og for det intetanende og ikke-betalende publikum, så er det grunn til å tro at vekterens tilstedeværelse kan være trygghetsskapende i seg selv. Vi har også indikasjoner på dette fra andre prosjekter, som at jenter med etnisk minoritetsbakgrunn sa at (det private) uterommet på Aker Brygge, med sine mange «overvåkningsmidler» (kameraer og vektere), ble oppfattet som et tryggere sted enn et område som Grønland (med offentlige uterom) der ingen grep inn mot ubehagelige personer (f.eks. menn som bedrev uønsket sosial kontroll eller var trakasserende). Lignende funn er gjort i forskning fra USA: Synet av vektere i uniform i det offentlige rom ble oppfattet som kriminalitetsforebyggende og som tryggere for handlende (omtalt i Kammersgaard, 2021, s. 119). Også i en spørreundersøkelse til beboere og besøkende på Grønland fikk vi hint om at vektere ble sett på som et trygghetsskapende fenomen. En kvinne bosatt i et sameie/borettslag som hadde leid inn vektere, forklarte at hun ikke ville bli boende fordi «det er for mye bråk, for mye søppel. Mye støy om nettene, og flere ungdomsgjenger og doplangere den siste tiden, mer kriminelt miljø rundt Brugata, føles mer utrygt enn tidligere.» Respondenten savnet mer synlig

politi i nærmiljøet. Også vektere var en ressurs – for da vi spurte om hva som gjorde henne utrygg, så var svaret:

Aggressive gjenger, ofte ungdommer, doplangere. Har opplevd at de er svært pågående og truende, de roper ting og er mange og det føles veldig utrygt når man er alene. Har måttet ringe politiet og vektere mange ganger på grunn av bråk og slåssing utenfor vinduet.

Samtidig mente en mannlig beboer, at vektere burde være flere steder enn i dag. På spørsmålet om kommunen kunne gjøre noe mer for å endre Grønland (til det bedre), svarte han:

Fikse opp i området ved Olafiagangen. Rette opp igjen den katastrofen med å la vektere patruljere langs Akerselva, men bare ned til Stargate og dermed la Vaterlandsparken/Olafiagangen være et fristed for narkoslag. Forby tigging som også drar med seg kriminalitet.

På det samme spørsmålet (om kommunen burde gjøre mer) rettet til en annen mannlig beboer, så ønsket vedkommende særlig at vektere skulle være på plass ved offentlige institusjoner og kontorer. Også dette må ses i sammenheng med et ønske om mer trygghet i nærmiljøet. Respondenten er inne på en rekke aktører som han mener kan bidra (se vår kursivering), noe som stemmer med det andre som svarte på undersøkelsen vektla. Det var for eksempel ikke kun vektere eller kun politi, men gjerne begge (eller flere) i kombinasjon. Kanskje indikerer dette at en del borgere ser at flere aktører må til, eller også at man vet at politiet har knappe ressurser (flere, også i andre Oslo-nabolag, var inne på at de savnet synlig politi).

Ingen sosialboliger i et område som allerede er overbelastet av nød og kriminalitet. Knallhard håndheving av ro, lov og orden. *Bydelsoverlegen* kunne satt ned foten i mye større grad. *Mattilsynet* er utrolig slappe med håndhevingen av grønnsaksjapper og kebabsteder som forsøpler og tiltrekker seg rotter uten å gjøre opp for seg. Fokus på ulike vestlige kulturtilbud. Skal vi ha en sunn blanding av kulturer, må man legge til rette for det. Døgnåpen bemanning av *politivakta* på Grønland tilbake. Dette er en skam for borgerne, som tar støyten på grunn av manglende politisk vilje for området. Mer penger til organiserte aktiviteter for innvandrerkvinner enn -menn [her er nok respondenten inne på *sivilsamfunnet/frivillige aktører* som f.eks. idrettslag]. Ta en titt på kvaliteten og kulturen i gutteklubbene. Dette har ingenting med Norge å gjøre, og ligger ofte mange hundre år etter. Tidlig innsats. Unge gutter og menn faller utenfor på grunn av manglende offentlig kontroll med oppdragelse, kultur og skolevaner. *Barnevernet* må styrkes i området, tallene over sosiale problemene med unge menn i området, gjør det selvsagt at man har feilet både på metode og bemanning. Tilskudd til *vektertjeneste* ved barnehager og offentlige kontor, som igjen gjør det interessant for mer ressurssterke nordmenn å ta i bruk tjenestene ved eller på Grønland.

I et annet prosjekt har vi sett på ulike nabolag i bydelen Grønland ligger (Mouratidis & Andersen, 2023), her kobler vi den relativt høye kriminaliteten (også Andersen et al., 2021) og dermed beboernes utrygghet til vår observasjon at bosatte på Grønland i mindre grad synes å ønske å bli boende (Mouratidis & Andersen, 2023). Gitt at Oslo kommune ønsker mer stabile nabolag, samt det faktum at en ustabil beboermasse i forskningslitteraturen er koblet til mer negative sosiale utfall, vil en økt trygghet kunne sies å være et samfunnsgode (Andersen & Skrede, 2022; Kadasia et al., 2020; Skrede & Andersen, 2022; Wessel & Lunke, 2021). Om sikkerhetsbransjen kan spille en positiv rolle her, kan vi anta at dette ville være et viktig samfunnsbidrag.

Før vi går videre på dette temaet – «et samfunnsbidrag i praksis» – tar vi med hva en av politikerne (på venstresiden) sa da vi var inne på om det var en grense for hva det offentlige skulle bruke penger på når det gjaldt trygghetstiltak. Da viste vi også til at noen borrettslag hadde leid inn vektere.

Ja, for det vil jo være utfordringen sånn at du fort får et A- og et B-lag mellom de aktørene som har råd ikke råd til å bære den kostnaden. De borgerne som ikke har råd, får da et dårligere

tilbud enn de som kan betale. Så derfor vil jo min primærtanke, at derfor må vi gjøre oppgavene som kollektive løsninger og ikke individualisere dem.

Denne politikeren var med andre ord grunnleggende skeptisk til at kommersielle aktører skal ha en rolle i sikkerhets- og kontrollarbeidet.

6.2 Et samfunnsbidrag i praksis: Service og sikkerhet på flyplassen

I et fokusgruppeintervju for prosjektet til Wathne med flere (2023), ble vektere spurt om hvorfor de ønsket å jobbe som vektere. En flyplassveker vektla «følelsen av at du gjør noe fornuftig for samfunnet er ganske høyt oppe på lista. Det å føle at man gjør verden litt tryggere for andre». En annen veker sa følgende:

Det er den mestringsfølelsen i å vite at hvis jeg gjør jobben min skikkelig, så er alle rundt meg trygge. På en flyplass handler det om at farlige gjenstander ikke skal gjennom [sikkerhetskontrollen]. På et kjøpesenter handler det om at alle som går rundt på det senteret skal være trygge. Det skal være trygt å bevege seg rundt, det skal være trygt å bruke rulletrappa, rullebånd ...

Her kan vi også vise til Nøklebergs (2022a, 2022c) studier av det å bedrive kontrollarbeid («policing») på norske flyplasser, men også på store havner med internasjonal trafikk. Nøkleberg viser til hvordan politiet og de private sikkerhetsfirmaene har et stort ansvar på flyplassene (og havnene) der den minste feil kan ha katastrofale konsekvenser – tenk flykapringer og bomber. Samtidig er de som skal stå for denne kontrollen under et konstant press fra flyplassseierne, flyselskapene samt operatører på havnene, om å være en servicebransje som skal få de betalende kundene/varene raskest mulig, eller minst mulig smertefritt, gjennom akkurat sikkerhetskontrollen. Dette dilemmaet er noe vi kjenner igjen fra et pågående forskningsprosjekt om grensekontroll på flyplasser i Norge (Dinobord, 2023), der vi har intervjuet ansatte blant annet i Politidirektoratet. Dette støtter Nøklebergs analyser.¹⁸ En sikkerhetssjef på en flyplass forklarte til Nøkleberg at

Ingen her vil ha køer. Enhver ansamling av mennesker er et potensielt [terror]mål. Av den grunn vil vi ha en jevn flyt [gjennom sikkerhetskontrollen]. Det viktigste er likevel at en slik flyt er kostnadseffektiv. Jo færre sikkerhetsfolk vi trenger for å få et visst antall passasjerer gjennom, jo rimeligere er det for oss. Det er dyrt å bruke mennesker til å foreta en sikkerhetskontroll (Nøkleberg, 2022c, s. 8, vår oversettelse).

For å vende tilbake til potetmetaforen (se kapittel 3), så skal en veker/ansatt i sikkerhetskontrollen dermed gjøre og bidra til mye: Alt fra å forebygge terrorhandlinger via å gjøre de reisende fornøyde til å spare kundene for penger. Og selv om det ikke er et tema vi vil gå nærmere inn på, men som i hvert fall ble antydnet av politikeren sitert over (som ønsket flere kollektive og private løsninger), er vektere selvfølgelig en arbeidskraft som skal generere kapital for selskapene som selger vektertjenestene.

Ofte er det likevel ikke «kritiske hendelser» en møter som vekter på en flyplass, selv om slike også forekommer. I intervju med Wathne og kollegaer (2023), forklarte en flyplassveker at de bruker mye tid på å

¹⁸ Ansatte i den svenske tolletaten skildret det samme dilemmaet da vi intervjuet dem i samme «grenseprosjekt», da på en grenseovergang mellom Norge og Sverige. Særlig gjaldt det de som fraktet gods – privatbiler blir i langt mindre grad hindret i sin grensekryssing (feltarbeid, mai, 2023).

[kontrollere] hva som er lov og ikke lov å ha med, [men] vi har veldig lite vold i sikkerhetskontrollen fordi vi står ofte 10–15 vektere på de store lufthavnene. Men de episodene vi har med vold er gjerne i form av fangetransport og utvisninger fra landet og sånne ting. Der kan det skje en episode og vi har jo hatt flere, kall det slåsskamper, i sikkerhetskontrollen. Der sitter du og gjør en jobb, og plutselig blir det basketak og så må du inn og hjelpe politiet med et problem.

Jeg jobber jo på arbeidsplass utenfor storby – det er en internasjonal flyplass jeg jobber på, så den er jo åpen. Og du har jo alt mulig rart som ramler inn. Vi hadde jo en [mann] som slo seg vrang, slo på passasjerer og klatra og ødela, og da må jeg jo inn og si at det der er ikke greit. Det endte jo opp med at jeg måtte sitte på ham. Jeg er jo en stor mann, så det gikk jo bra det, men ringte politiet. Nei, de var 15 mil unna – de hadde bare én patruljebil i det området og de var på et annet oppdrag. Så jeg måtte vente i tre kvarter. Så jeg måtte sitte på han, heldigvis var han så full at ... Ja, men det er jo ikke greit.

Før hadde vi jo politi på flyplassen, nå er du heldig hvis [politiet] dukker opp i løpet av en halvtime. Så det er litt frustrerende, da. For vi [vektere] går jo i uniform og publikum ser en uniform og forventer at vi skal fikse problemet. Det gjør jo ansatte i Avinor og det, forventer at vi skal [ordne opp].

Her ser vi i hvert fall samfunnsbidrag en vekter bidrar med på en flyplass. For det første virker vekterne forebyggende. En forebyggingsoppgave er vanskelig å måle, påvise eller å dokumentere vitenskapelig (se f.eks. Andersen & Gerell, 2019). Likevel synes det å være grunn til å understreke nettopp dette forebyggingsbidraget om man setter flyplassvektertjenesten inn i en beredskapstankegang. Det kan for eksempel tenkes at bare det faktum at en vekterkontroll eksisterer, kan forebygge en stor terrorhendelse. Dermed kan den private sikkerhetsbransjen ses som del av den norske totalberedskapen, noe som en representant for politidirektoratet vektla i et intervju. Da politirepresentanten innledningsvis selv kom inn på temaet for samtalen, sa personen «at vektere kan anses som en del av totalberedskapen.»

For det andre, bistår og dermed avlaster vekterne politiet når det er nødvendig. Også Snertingdal (2005, s. 48) trakk frem dette: «Det er vaktsselskaper i nært samarbeid med politiet som har ansvaret for vakthold ved våre flyplasser», der vektere særlig er synlige i sikkerhetskontrollen alle reisende må gjennom. Det at vektere snarere enn et flyplasspoliti tar seg av sikkerhetskontrollen, bidrar til at politiets begrensede ressurser kan brukes på den mer alvorlige kriminaliteten, men også på den formelle grensekontrollen. Vektere vil blant annet ta på seg å bortvise «rusede og bråkete passasjerer» (Snertingdal, 2005, s. 49). Samarbeid med politiet kan illustreres med at vektere kontakter politiet om de kommer over ulovlige våpen i sikkerhetskontrollen – «slike våpen kan være sprettkniver eller skytevåpen uten bæretilatelse» (Snertingdal, 2005, s. 49). Selv om dette ikke er en villet politisk endring eller bevisst strategi fra politisk hold, så var det stortingspolitikere som påpekte at politiet i de senere år hadde fått andre oppgaver, noe som da hadde åpnet et rom for den private sikkerhetsbransjen. Det kan bemerkes at Hansen Löffstrand (2021a, s. 5) skildrer det hun ser som en strategi den svenske sikkerhetsbransjen anvendte for å vokse og for å få økt politisk legitimitet. Hun hevder at sikkerhetsbransjens vekst ikke er et resultat av strategiske politiske veivalg, men heller at bransjen da har grepet et mulighetsrom i det svenske samfunnet (Hansen Löffstrand, 2021b, s. 899-900).

En politiker på venstresiden sa at det ikke var realistisk at politiet skulle bedrive all form for kontroll- og sikkerhetsarbeid i Norge. En annen politiker på venstresiden løftet frem den arbeidsdelingen som man kan si har vokst frem, på følgende måter: «Det er jo klart at med et mer krevende kriminalitetsbilde som politiet står overfor, så er det jo en behagelig ansvarsfordeling hvis [politiet] kan gjøre mindre av de tidkrevende tilstedeværelsesoppgavene og heller fokusere mer på den spissede kompetansen.» Også Høyres representant vektla det at vektere fylte en

komplementær rolle, eller hadde tatt seg en større rolle. Ved at politiet «jobber med de mest alvorlige tingene» kan vektere ta over flere «ordensoppgaver». Samtidig påpekte denne høyrepolitikeren at Norge er en «velsignet fredelig oase» sammenlignet med mange andre land – så det reelle behovet for et patruljerende ordenspoliti var langt mindre i Norge enn for eksempel i USA og Storbritannia.

For det tredje, så sørger vekterne for relativt smidige opplevelser for de reisende. Dette kan illustreres ved at en ved vekterstreiker, ser det motsatte: Lange køer i sikkerhetskontrollen, eller til og med at flyplasser stenges (Hellstrøm, 2010). Som Snertingdal (2005, s. 95-96) poengterte, er relasjonen mellom flyplassvekteren og de reisende preget av både service og kontroll.

Før vi går videre, så er det enda noen elementer ved en sikkerhetskontroll ved flyplasser, som en vokter vil kunne erfare og som er høyst relevant å ta med om en ser tilbake på spørsmålet «hva er en vokter» (kap. 3). For en vokter er ikke bare en abstrakt rolle – en yrkeskategori – eller tekstiler i form av en uniform. Som vokter må man ofte gå inn jobben med hele sin fysiske væren, også med de psykologiske konsekvenser dette kan ha (se over om psykiske belastninger). Det ene er bruken av sitt eget «kjønn» (her i biologisk forstand) og sin egen kropp, som for den kvinnelige vekteren vi nevnte tidligere i kapitlet, som viste til sin egne høyde og vekt i møte med «voksne menn». I det omtalte fokusgruppeintervjuet i prosjektet til Wathne med flere (2023), sa en annen vokter som selv hadde mange års erfaring fra flyplassarbeid følgende:

Jeg var pålagt kjønnsbasert etterkontroll på flyplass, og hvis du har et skift med 11 damer og én mann, så blir det noen knebøy i løpet av en dag når du skal ha manuelle kontroller av passasjerer. Så står du og tar 3-400 knebøy i løpet av en dag, da ryker knærne til slutt.

Interessant nok, så ble studien til Wathne og kollegaene gjenstand for en offentlig debatt i etterkant av rapportlanseringen i april, 2023. I tillegg til en mer overordnet diskusjon om årsakene til bransjens vekst og politiets reduserte synlighet i gatebildet, samt at vektere da kan forveksles med politi, fortalte en vokter som deltok i en samtale på Dagsnytt 18 den 17. april, hvordan en uniformert kollega av henne også den dagen var blitt utsatt for blind vold i Oslos gater (NRK, 2023). Altså nok et eksempel både på at vektere kan være en utsatt yrkesgruppe og hvordan arbeidet kan ha negative kroppslige (og trolig psykiske) konsekvenser.

Vi ser altså at vektere som trygghetsskapende, forebyggende, kontrollerende og serviceorienterte aktører har et klart samfunnsbidrag – til sist illustrert med flyplassen som arena – men at dette også har noen omkostninger for vekterne. Om vekternes forebyggende rolle, er det likevel mer å si.

7 Forebyggende aktør

Allerede i 1986 kom boken «Risikosamfunnet» ut på tysk (Beck, 1992) – en bok som fikk stor påvirkning i akademien og i den offentlige debatt (se også Nielsen, 2023). Et av Becks argumenter er at samfunnene er blitt mer preget av individualisme, en endring i relasjonene mellom individer og storsamfunnet, eller aktører og strukturer. Strukturenes strukturerende kraft – for å si det med Bourdieu (1977, s. 72) – svekkes. Et tenkt eksempel kan være at du i mindre grad er styrt av storfamilien i yrkesvalg eller at kirken har mistet mye av sin påvirkning på våre hverdagsliv. Dette skal ikke leses som en påstand om at strukturene er oppløst og at vi nærmest befinner oss i et normløst samfunn preget av uro og kaos, meningen er kun å vise til at selve ideen om risiko og et risikosamfunn har vært på agendaen i en del år. Og skal vi tro rådgiveren Axel Fjeldavli i Tankesmien Agenda, var vi i 2020 fortsatt i «risikosamfunnet», men «fremtidens kriser blir verre» (Fjeldavli, 2020). Også rådgiveren viser til Beck:

I boken [Risikosamfunnet] fra slutten av 80-tallet argumenterer den tyske sosiologen Ulrich Beck for at vi tar stadige steg over i det han kaller – nettopp – et «risikosamfunn». Mens industrisamfunnet var organisert rundt produksjon, skriver Beck, er det sentrale spørsmålet i risikosamfunnet å *forebygge*, minimere og kontrollere den risiko som følger av et stadig mer effektivisert og rasjonalisert samfunn, uten at det samtidig setter en stopper for fremskrittet. Målet er ikke å fjerne alle farer, men å få bukt med det Beck kaller «organisert uansvarlighet», hvor individer kumulativt bidrar til risiko, samtidig som ansvaret for konsekvensene pulveriseres (Fjeldavli, 2020, vår utheving).

Oppsummert, synes det da kanskje korrekt å si at blant annet private næringslivsaktører, akademikere, journalister, flyplassmyndigheter og (andre) beredskapsmyndigheter legger stadig mer vekt på risiko og risikohåndtering (Wathne et al., 2023). Man kan se sikkerhetsbransjens vekst i denne sammenhengen – også internasjonalt (Jones & Newburn, 2006). I tillegg til at politiet har forflyttet ressurser vekk fra gaten og inn mot mer alvorlig kriminalitet, kan dette ha økt publikums forventninger til vektere. For hvilke faktiske roller skal en vekter egentlig fylle? Er det samsvar mellom disse og folks forventninger av vektere? Oppstår det rollekonflikt? Når oppstår det? Kan det unngås? Hvem skal økonomisk belastes for dette? Er det med på å skape sosiale forskjeller når noen kan kjøpe seg sikkerhet og ikke andre? Dette er noen umiddelbare spørsmål som har blitt reist i dette prosjektet.

Vekteres hovedoppgave, å redusere uønskede hendelser, gjør dem til en forebyggende aktør. Det er imidlertid flere momenter som vanskeliggjør denne oppgaven. I dette kapitlet kaster vi lys over publikums og andres forventninger til vektere som forebyggende aktører, og de juridiske implikasjonene som følger med situasjoner vekterne selv opplever som problematisk ute i det offentlige rom.

Det var nemlig flere av vekterne vi snakket med som beskrev vekterykket gjennom et narrativ (en fortelling), som «livet i gråsonen».¹⁹ Dette forholder seg til publikums forventninger og det juridiske hjemmelsgrunnlaget vekteren innehar. En av vekterne vi fulgte på feltarbeid fortalte for eksempel:

Hele vekterykket er en juridisk konflikt. Alt vi gjør havner i gråsonen mellom hva vi skal gjøre, som kontraktene våre sier at er jobben vår, og hva samfunnet og andre instanser forventer at vi gjør. Fordi vi går med uniform antar folk at vi skal fikse opp i situasjoner.

¹⁹ Som nevnt over, så var håndjern et element som gjentatte ganger ble kilde til diskusjon blant vekterne vi snakket med.

En annen vekter uttalte seg om dette slik:

Folks forventninger om at vektere skal gripe inn og hjelpe til når situasjoner skjer gjør at det blir en uskreven regel om at vi skal det. Vi kan ikke bare stå og se på, selv om jobben vår er å observere og dokumentere.

At vekterne kjenner på et visst publikumspress på at en vekter skal handle, for eksempel når en person er utagerende på et kjøpesenter, er noe Snertingdal (s. 99) poengterte allerede i 2005. Hun hevder også at uniformerte vektere forventes å yte hjelp i akutte situasjoner:

[Flyplassvekkeren Ronny sier det slik]: «Hvis en kar [...] får hjertestans og det står fire personer der så går de selvfølgelig og spør vekteren. Publikum har et bilde av at vekteren tar ansvar. Han er en kar som skal ta ansvar og ordne opp hvis en ulykke skjer (Snertingdal, 2005, s. 98).

At det blir en «uskreven regel» om at vektere skal gripe inn i alvorlige og konfliktfylte situasjoner tilsier at forventningene er vidtrekkende. Dette er et vesentlig poeng for det blikk vekteren lærer å se verden med, i byens gater og rom. En parallell her, er «politiblikket». Finstad (2013) beskrev i boken *Politiblikket* om hvordan politiet blant annet ser etter «det som ikke passer inn». «Politiblikket» blir av Finstad (2013) forstått som et blikk som systematisk ser etter avvik – det er inngripende og kontrollerende. Politiet «har makt» til å blant annet kontrollere, men «politiskjønnnet» vil samtidig kunne innebære at man yter omsorg (Finstad, 2013, s. 170-171). Dette blikket og skjønnet kan overføres til vektere som patruljerer bybildet og ser etter mistenkelig eller avvikende oppførsel blant publikum (vekterne har også det omsorgsfulle i blikket, se f.eks. epilepsieksemplet over). I sin vekterstudie, hevder likevel Snertingdal (2005, s. 104) at vektere ikke har et tilsvarende «vekkerblikk» som ordenspolitiets «politiblikk» da det er langt flere blikk en vekter forventes å ha. Det er dermed snakk om «vekkerblikkene» – en ser ikke primært etter kjenninger, men skal ha ulike blikk avhengig av kontrollområdet en er satt til å arbeide på. Hva slags blikk en vekter anlegger, kan dessuten påvirkes av kundens forventninger. Det er også mulig å si at det er vanskelig å avgjøre når en oppgave (utført av en vekter, av politiet eller andre) er hjelp/omsorg eller motivert av kontroll. Dessuten kan det som for noen er en hjelp, for andre være uønsket kontroll eller inngripen. Dette er skildret av Kammersgaard (2021) i et politisk konfliktfylt felt, der vektere «hjelper» potensielle kunder, men skyver bort tiggere, og i en mindre politisk sensitiv setting av Nøkleberg (2016), da bilister motsatte seg vekteres forsøk på å bistå politiet med å dirigere trafikk.

Selv om vekterne i dette prosjektet forteller at de ikke blir bedt om å utføre politioppgaver fra sine arbeidsgivere og at bransjen er tydelig på at egen helse kommer først, kan vekterens «blikk» og tilstedeværelse i byrommet medføre at de møter på situasjoner de må ta stilling til spontant på stedet – de må utøve sitt «vekterskjønn». Dette skjønnet vil kunne oppleves å være mindre fritt i visse situasjoner, spesielt når (en tror) en blir observert (jmfør også Finstad, 2013, s. 18 om «publikumsblikk»). Som en av vekterne uttalte seg: «Det hjelper ikke når samfunnet rundt forventer at man skal gripe inn». Eller som en annen vekter la det frem: «Når du er ute i uniform så forventer egentlig alle at du skal kunne håndtere det meste. Det er nok en gjengs forventning.» Vi aner her et sosialt press som er vanskelig for enkeltpersoner å motstå. Forventningene vekterne kjenner på kroppen til daglig går utover hjemlene de har for å handle, og om forventningene fører til handlinger er ikke disse handlingene noe som er dekket av vekterfirmaenes kontrakter.

En spesielt interessant diskusjon som meldte seg blant flere av vekterdeltakerne i vårt prosjekt, forholdt seg til en dissonans mellom vekterens verktøy/utstyr og publikums forventninger av dem:

Når det kommer til hva publikum tenker om at vi skal gripe inn og sånt kan vi jo nesten diskutere det i hjel. Og da spør det jo i hvilken grad skal jeg gripe inn? Hva er det jeg skal gripe inn i? Trenger jeg noe mer enn bare den stikkvesten da? Og da er det nok noen andre lover som gjelder, og det kan ikke jeg overstyre. Så jeg kan gå inn i nødvergesituasjon fordi at noen blir banka opp, ja. Men det kan enhver borger, det er jo bare det at folk ser på oss og forventer det av oss.

Videre har det vært interessant at politilederne i prosjektet uttalte seg om sine forventninger til vektere. En av lederne i politiet sa at det er en forventning om at de som opptre i uniform, enten det er vektere eller politi, skal tre inn i situasjoner. En slik håndtering anså han at ligger i samfunnsoppdraget for enhver borger:

Vi vil jo ikke dit at man trækker over noen som har hjertestans eller at noen slåss og at vi bare skal gå vekk. Vi vil jo gjerne at noen voksne skal si ifra. Og så gjør nok vekterne det fordi de føler det som en del av jobben sin og så har de et bedre apparat i ryggen enn hvis du [intervjueren] skulle gå inn i en slåsskamp. Og jeg forventer jo ikke at du skal gå inn i et knivslagsmål, jeg forventer ikke at en vekter skal gå inn i et knivslagsmål heller, det har de verken trening eller utstyr eller utdanning til å kunne håndtere, men de kan i hvert fall gjøre noen tiltak. Det kan egentlig alle gjøre. Jeg synes det er en del av samfunnsoppdraget.

I boken *Bastet eller bundet* skriver Myhrer (2012) om de ulike sikkerhetsaktørenes handlingsrom. Politiet, kriminalomsorgen og militærpolitiet er underlagt bestemmelser som gir dem en særskilt rett til bruk av makt, enten direkte eller indirekte. Og som beskrevet andre steder i denne rapporten, så kan Forsvaret/Heimevernet også få delegert politimyndighet slik som var tilfelle ved grensekontrollen under pandemien. Utover det finnes det nærmere reguleringer av hvilke midler disse offentlige aktørene kan og har lov til å benytte. For vektere stiller det seg derimot annerledes. Vektere utgjør den største gruppen som har polisiasære oppgaver utenfor politiet, men akkurat hvilke polisiasære fullmakter vektere har er et forholdsvis usikkert rettslig spørsmål, og varierer med hva slags tjeneste som utføres (Myhrer, 2012, s. 126).

I artikkelen *Sentervekternes polisiasære fullmakter: Grunnlag og grense* beskriver Myhrer (2011) tre kriterier for vekternes myndighet: virksomhetens art, tjenesteområdets karakter og myndighetsgrunnlaget. Myhrer (2011) deler videre tjenestene inn i fire kategorier basert på hva som er den primære funksjonen. Disse omfatter tyveri- og brannkontroll, adgangskontroll, mobil objektsikring, og til sist kontroll over en større mengde mennesker. Myhrer (2011) stiller spørsmål ved vektervirksomhet som utøves på offentlige områder som er åpent for allmenheten. Private sikkerhetsaktører på offentlige steder gjør at mange ikke vil kunne vite når de befinner seg på offentlig eller privateid grunn. Det tydeliggjør det problematiske forholdet der publikum må forholde seg til ulike typer polisiasær virksomhet innenfor det som oppfattes som samme område. Et eksempel er at vektere anses som legitimt på kjøpesentre, men mer problematisk på Karl Johan eller på Torgalmenningen i Bergen (f.eks. Runhovde & Skjevraak 2018, s. 264). I hvilken grad «folk flest» vil anse dette som et problem (at vektere er i det offentlige rom), er likevel noe som må undersøkes empirisk. Man kan som Myhrer (2011) være kritisk til fenomenet i et teoretisk/juridisk eller normativt perspektiv, men det er ikke ensbetydende med at borgerne, det offentlige roms brukere, vil finne vekternærværet problematisk. Kammersgaard (2021, s. 119) trekker frem studier av vektere i offentlig rom og hvordan disse uniformerte personene synes å bidra til en økt trygghetsfølelse, da særlig blant de som skal handle i området. Det kan således tenkes at mange, også i Norge, vil oppleve en økt trygghet nettopp ved at det er voksne i uniform til stede, selv om det er et privat selskap som lønner og leier ut de vekterne. Her vil det være behov for mer empirisk-basert forskning, også i takt med andre samfunnsendringer (som eventuelle endringer i gatekriminalitet, utrygghet og annet). Noen relevante tematikker kan være hvordan kunder og ikke-kunders erfaringer med bransjen, hvordan utsatte grupper opplever det å bli kontrollert av vektere, hvordan unge kvinner som beveger seg i byen ser på vektere i uniform,

for å nevne noe. Særlig interessant er det om man kobler ulike datakilder/ulike forskningsstrategier. For om «etniske minoritetsungdom» sier at det blir stoppet og kontrollert av politiet uten grunn eller mer enn andre – hvordan er egentlig politiets patruljering i Oslo? Hvorfor er politiet eventuelt mer i visse nabolag? Har de som blir stoppet oftere enn andre av politiet vært involvert i straffbare handlinger? Kort sagt synes det å være rom for mer kritisk orienterte studier på sikkerhets- og kontrollfeltet (se Andersen & Lorenzen, 2013, om kritisk-orientert forskning).

Myhrer (2011, 2012) problematiserer altså private sikkerhetsaktører på offentlige steder, og vekterne vi har snakket med i dette prosjektet uttrykker at de selv opplever det som en utfordring. Vekterne knytter dette til publikums forventninger, til misforståtte oppfatninger av vekteres arbeidsområde og til hvordan politiets ansvarsområde kan synes å ha blitt forskjøvet over på dem. Når det gjelder å få oppgaver eller et ansvarsområde som politiet tidligere anses å ha hatt, kan det også vises til Knudsen:

Gjennom årene har vektere beveget seg sakte, men sikkert inn på områder som tidligere har vært forbeholdt politiet. Allerede i 2004 fikk vaktelskapet Hafslund Sikkerhet AS ta seg av fangetransport i tre av landets største fylker. På Oslo Sentralstasjon, med cirka 90.000 av- og påstigninger hvert døgn, går det vektere rundt og patruljerer samt opprettholder ro og orden. Politiet har selv innrømmet at de er avhengig av hjelp fra vektere og sikkerhetsbransjen for å kunne møte folks krav om sikkerhet (Knudsen, 2020, referanser utelatt).

Ida, en av vekterne vi fulgte på jobb, fortalte oss, etter at hun hadde kontaktet ambulanse for bistand med en tydelig beruset mann i hypotermi-tilstand, at:

Det er alltid liv og helse før kundens tjenester, men det er vanskelig å gå imot jobben min. Det samme gjelder når vi må gripe inn i voldssituasjoner. Det skal politiet egentlig gjøre, men når de ikke er her må vi gjøre det selv. Vi opplever rollekonflikt hver dag på jobb.

En ting som er viktig å understreke i denne sammenhengen, som ikke kommer frem hos Myhrer (2011, 2012), er at vekterne vi har observert og snakket med, synes å ha full kontroll på hvor grensen mellom deres og politiets arbeidsområde er. Det som likevel beskrives av våre informanter, er de glidende overgangene vekterne erfarer i praksis. Som en vokter forteller: «Det er et godt samarbeid når vi først samhandler. Problemet er at politiet ofte ikke er der, det tar ofte tid før de kommer.» En annen vokter sier:

Jeg er der når ting skjer som politiet skal ta seg av, og det forventes av alle rundt meg at jeg skal gripe inn. Så da gjør jeg det. Politiet har ikke kapasitet til å gjøre alt det de må gjøre og alt det vi gjør. Så ja, vi gjør mye politioppgaver.

Det problematiske er altså ikke bare at vektere gjør politioppgaver, men at politiet ikke har kapasitet til å håndtere hele sitt arbeidsområde – noe også flyplassvekteren sitert over, var inne på.

7.1 Diskusjoner om juridisk beskyttelse

Som nevnt i kapittel 2 er vektere ett av de yrkene i Norge som er mest utsatt for vold, trusler og sjikanering. Et nærliggende tema, som var kilde til mye diskusjon og frustrasjon blant vekterne i prosjektet, er juridisk beskyttelse (se også diskusjoner rundt dette i tidligere kapitler). I straffeloven, § 286. *Vold mot særskilt utsatte yrkesgrupper*, står det at «Den som ved vold søker å påvirke yrkesutøvelsen til en person fra en særskilt utsatt yrkesgruppe, straffes med bot eller fengsel inntil 3 år.» Med særskilt utsatt yrkesgruppe forstås

- a) helsepersonell som yter medisinsk begrunnet helsehjelp, og brann- og redningspersonell som yter innsats i oppdrag,
- b) personer som forestår allment tilgjengelig persontransport, som for eksempel jernbane, tunnelbane, trikk, buss, fly, drosje eller ferge, og
- c) personer som har ansvar for opplæring i grunnskole eller videregående skole.

Vektene er altså ikke nevnt her (ei heller i § 265. *Særskilt vern for enkelte yrkesgrupper*). I hvilken grad dette er politisk bevisst, altså at lovgiver bevisst har latt være å inkludere vektere i denne paragrafen, synes å være noe uklart. En av venstresidepolitikere forklarte at vedkommende ikke visste om bakgrunnen for dette og sa at «jeg har ikke noe grunnlag for å vurdere disse» paragrafene (265 og 286) eller vurderingene som var gjort når disse ble vedtatt. En annen politiker fra samme fløy, var positiv til ønsket fra vekterne om å bli tatt inn i paragrafene 265 og 286, men heller ikke her virket det som man visste hvorfor vektere da altså *ikke* er nevnt i lovt teksten:

I: Det finnes jo noe i straffeloven som heter «særlig utsatt yrkesgrupper» der det står spesifisert de som [jobber i skolen]. Og folk for eksempel kjører t-bane, men ikke vektere som gjennomfører billettkontroller. Hva tenker du om det?

P: Jeg vet ikke om det var tema da den nye straffeloven var oppe [i Stortinget]. Jeg deltok ikke i den behandlingen og det er noen år siden nå. Jeg kan heller ikke huske om det har vært oppe til politisk diskusjon, men jeg kan jo forstå at det oppleves litt krevende med tanke på det mangfoldet av roller eller oppgaver vektere blir brukt til. Vektene møter [jo] krevende situasjoner der de føler de burde vært inkludert i en gruppe som har behov for ekstra beskyttelse og det kan jeg forstå.

Etter at den gjeldende straffeloven var vedtatt, presiserte daværende justis- og beredskapsminister Anders Anundsen i sitt svar på et spørsmål fra en arbeiderpartipolitiker (da i opposisjon) følgende:

Det er mange yrkesgrupper som ikke er omfattet, selv om arbeidsoppgavene de utfører ofte vil innebære utstrakt personlig kontakt med fremmede og utsette yrkesutøveren for mulige krenkelser. Dette gjelder blant annet vektere, butikkansatte, dørvakter, billettkontrollører ved kino, teater med videre.

Det kan nok være delte meninger om hvilke yrkesgrupper som skal gis et særskilt vern i straffeloven. Straffeloven 2005 er nylig trådt i kraft og det er relativt kort tid siden Stortinget fikk seg forelagt spørsmålet om rekkevidden av bestemmelsene i §§ 265 og 286. Departementet kan ikke på det nåværende tidspunkt se at det er behov for en revisjon av disse bestemmelsene.²⁰

Noe som er interessant å observere, er at vektere tross alt er langt mer utsatte enn butikkansatte, men her grupperes yrkesgruppene uansett sammen av ministeren. Dette vitner kanskje om manglende innsikt i hvilke yrkesgrupper som rent faktisk er «utsatte». Ser man hen til statistikken, ser det også ut til at vektere også er langt mer sårbare enn blant annet de som jobber med offentlig kollektivtransport, men sistnevnte er inkludert i de to paragrafene.²¹ I skrivende stund

²⁰ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=64012> Se også <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=68275>

²¹ Se oversikt her: <https://noa.stami.no/arbeidsmiljofaktorer/konflikter-vold-og-trakassering/vold-og-trusler-om-vold/>

(våren, 2023) har altså ikke disse bestemmelsene blitt revidert, men i partiet Høyre (nå del av opposisjonen) var vurderingen, da vi trakk det frem under intervjuet, at det å inkludere vektere i den aktuelle paragrafen, var «noe [vi] kan se på.» Politikeren, Sveinung Stensland, sa også da vi intervjuet ham at «det kan jeg følge opp.» Sett sammen med den relativt positive holdningen til to av politikerne sitert her, synes det som at det kan komme en debatt om de to aktuelle paragraferne.

Situasjonen er altså fortsatt at Sarah, en av vekterne vi intervjuet, mener at det er merkelig at de ikke er inkludert i § 265 og 286 vist til over. Som hun sier: «Vi er utsatt hele tiden, like utsatt som politiet, om ikke mer, fordi vi har jo ikke det samme utstyret eller utdanningen som politiet til å utføre de oppgavene vi gjør». Hun mener det hadde vært helt på sin plass at vektere får et bedre juridisk vern, «kanskje ikke på samme måte som politiet, de har jo en høyskoleutdanning, men i hvert fall noe, noe som sier at man ikke bare kan gå opp å slå til en vekter i trynet fordi man vil».²² Eksempelet Sarah nevner her, er noe flere av vekterne vi snakket med har opplevd. En annen vekter fortalte:

Altså noen har spurt meg om vi er beskytta av lovverk sånn som politiet, og så har jeg sagt «nei», og så har de sagt «Åja men da gjør det jo ikke noe hvis jeg slår deg». For vi er bare privatpersoner. Så de har hatt en diskusjon med oss før de gikk til angrep.

Synligheten og tilstedeværelsen til vekterne gjør at de opplever konfrontasjon, verbal sjikanering og fysisk vold (Wathne et al., 2023). Eller som Knudsen (2020) viser til: «Vektere kommer ofte i kontakt med kriminelle i sitt arbeid og vil ofte være de første på stedet for å gripe inn mot ulike lovbrudd.» Samtidig har de tilsynelatende få virkemidler de kan ta i bruk (som håndjern) og må dermed velge å kun bruke egen kropp eller la vedkommende (for eksempel en butikktyv som har truet betjeningen), slippe unna (Knudsen, 2020). Det er derfor et ønske blant vekterne å få økt rettsbeskyttelse. Som en av deltakerne sa:

I motsetning til hva folk flest tror så er ikke vi maktkåte idioter som løper rundt og håper på å få lagt noen i bakken. Jeg kan gå hele arbeidsdagen min uten at det skjer noe og være fornøyd med det. Men det der at folk vet at det ikke er så farlig, «slår jeg til han vekteren så, en: det er ikke så farlig juridisk, og to: politiet bare henlegger det, det spiller ingen rolle, og tre: han har ikke noe han kan beskytte seg med».

Mange av vekterne fortalte om å havne i vanskelige situasjoner hvor de var nødt til å kontakte politiet, men ble bedt om å håndtere situasjonen på egen hånd på tross av å ikke ha hjemler til det. Gjentatte erfaringer med dårlig politiarbeid har også gjort at flere av vekterne vi snakket med har gått bort fra tanken om å søke seg inn på politihøyskolen selv.

En vekter forteller for eksempel om sin kollega som ble slått gjentatte ganger i ansiktet av en person på gata. Vekteren hadde da ringt til politiet som kom til stedet etter en stund, tok en prat med vedkommende og ga ham muntlig beskjed om 24 timers bortvisning fra sentrum. Noen dager senere skjedde akkurat det samme igjen, med samme personer og politiet ga igjen 24 timers bortvisning.

En annen vekter forteller om en kvinnelig kollega som observerte en slåsskamp. Ved siden av sto fire politimenn og snakket. Kollegaen hadde løpt inn og stoppet slåsskampen. Deretter hadde hun gått bort til politiet og spurt hvorfor de ikke grep inn. Politiet fortalte at de hadde viktigere ting å gjøre. Slåsskampen startet opp igjen, men politiet ble stående på sidelinja og se på.

²² Politiets vern er regulert i andre paragrafer, se f.eks. § 155 *Vold ... mot offentlig tjenesteperson*.

Her må det legges til at dette er vekternes fortellinger – vi har ikke politiets versjon av de samme hendelsene. Uansett synes det klart at dette er noe som farger deres opplevelse av egen arbeidshverdag og dermed også deres egne vurderinger av muligheten de har for bistand fra politiet – et politi som også fremover synes å få færre muligheter til å være tilgjengelig i situasjoner med mindre alvorlig kriminalitet:

Første fredagskveld etter påske ringer en rekke personer inn til operasjonssentralen i Vest politidistrikt. De er sjokkerte vitner til et slagsmål utendørs mellom minst fire personer i Nygårdsgaten i Bergen sentrum. Vitnene observerer både jernrør og en skarp gjenstand. [...] Bare hell i uhell gjør at ikke flere andre større hendelser skjer den samme kvelden og natta i Bergen sentrum. Hadde det vært tilfelle, er det ikke sikkert at politiet i Norges nest største by hadde hatt mannskaper nok til å rykke ut. Det sørger stramt politibudsjett for. Bare i år skal Vest politidistrikt redusere kostnadene med flere titalls millioner kroner (Aarseth, Politiforum, 2023).

Det blir videre bemerket på lederplass i Politiforum, at:

Det politiet og befolkningen imidlertid skal kunne forvente, er at politisk ledelse er tydelige på konsekvensene – altså en usminket innrømmelse av at mindre ressurser vil resultere i vanskelige prioriteringer, som igjen kan føre til dårligere polititjenester (Inderhaug, Politiforum, 2023).

Tilbake til vekterne vi har intervjuet, så forteller enkelte av dem om at de har tilgang på håndjern og at dette har vært et nyttig verktøy. Noen rapporterer om flere hendelser hvor folk har vært fysiske og at vekterne dermed har måttet sette på håndjern på vedkommende. Vekterne har så kontaktet politiet. Politiet igjen, bruker ifølge våre informanter lang tid på å ankomme stedet. I enkelte tilfeller kom ikke politiet i det hele tatt. Det fortelles om situasjoner der mindreårige har stjålet og blitt anholdt av vekteren. I situasjoner med mindreårige skal politiet alltid være til stede. Dette er noe flere snakker om som svært ubehagelig. En vekter sa for eksempel:

I mindreårige saker skal politiet være til stede, de skal ta over. Men det tar ofte veldig lang tid og da begynner man også tenke litt på hvor bra det egentlig er at vi sitter og holder på en 12-13 år gammel gutt og det er nå tredje time siden vi har tatt han for det tyveriet? Hvor bra er det egentlig at vi står og holder ham igjen?

Vekterne forteller også om mer alvorlige tilfeller, som drapstrusler, hvor politiet har blitt kontaktet av ansatte hos kunden og fått beskjed om at vekteren på stedet får håndtere situasjonen selv. En av vekterne sa: «Vi merker noen ganger at vi må minne politiet på deres ansvarsområder.»

Det er mange ting som nevnes når det snakkes om samarbeidet med politiet. Det fortelles at politiet kan ankomme raskt den ene dagen, men ikke komme i det hele tatt den neste. En av vekterne forteller at han har blitt oppringt av en patrulje som kom på vakt fordi den patruljen som egentlig skulle komme var ferdig på jobb, «så de hadde dratt inn på stasjonen, og så ser den patruljen som kommer på jobb at det er et oppdrag som venter. Og så ringer de og sier «hei trenger du fortsatt politiet? Jeg ser at i loggen at det skulle komme noen, men trenger dere egentlig politiet?» Fucks sake (ler) «Ja, for to timer siden.»»

Et av vekternes felles narrativ er at de ofte er de *eneste på stedet*. Selv om relasjonen til politiet er god, er problemet at politiet ikke er der. Det tar ofte lang tid før de kommer, eller så gir de beskjed om at vekterne skal håndtere situasjoner de ikke har juridisk handlingsrom til å utføre selv. Politiet har ikke ressurser til å utføre samfunnsoppdraget sitt, sier flere av de vi har intervjuet.

«Vi ringer jo politiet nesten hver dag, men det er ikke gitt at vi møter på en patrulje nesten hver dag.» er det en som sier. Faktum er at vekteren skal gi situasjoner som er utenfor deres hjemmel

over til politiet. Etersom vekteren ofte kommer i slike situasjoner, er det hyppig kontakt med politiet. Det er imidlertid varierende i hvilken grad politiet tar henvendelser på alvor, som en vekter sa: «Jeg skulle ønske at politiet hadde forståelse for at vi ikke ringer dem med mindre vi faktisk trenger dem. Ofte så er grunnen til at vi må ringe dem at vi ikke har hjemmel til å gjøre noe selv.»

Et viktig stikkord i denne sammenhengen er ressursmangel i politiet (se referansene til Inderhaug, 2023; Aarseth, 2023, over). Dette beskrives som svært problematisk av flere vektere vi har snakket med. En av vekterne fortalte:

Jeg har blitt slått i ansiktet, en kollega slått i halsen og en annen kollega sparka i foten foran politiet. Og personen fikk 24 timers bortvisning fra Oslo sentrum. Ble ikke innbragt. Altså hva er det politiet egentlig tenker om oss? Er det det at siden vi går i uniform så skal vi bare tåle det?

Igjen må det presiseres at vi her formidler vekternes syn på saken – deres erfaringer. Hadde det vært mulig, skulle vi gjerne også hatt mulighet å beskrive disse mange hendelsene med våre egne ord, basert på egne observasjoner. Vi har ikke grunn til å si at historiene ikke er gode situasjonsbeskrivelser, men som forskere kan det være et ideal å forsøke å kartlegge hendelsesforløp så godt som mulig (i tillegg til å ha best mulig innsikt i årsaksforhold), særlig om dette skal danne grunnlag for forslag til tiltak (se også den avsluttende diskusjonen i Mouratidis & Andersen, 2023). Vi avslutter dette underkapitlet med nok en beskrivelse av hva en av vekter fortalte oss at de i økende grad møter på jobb: «Slåsskamper med kniv er vanlig, og jeg møter på mange som har skytevåpen. De siste årene har det blitt mer konflikt [ute i det offentlige rom].» Selskapet denne vekteren jobbet for lot ikke de ansatte gå med håndjern, og det kan være grunn til å spørre om hvordan man som vekter, med et visst forventningspress om å gripe inn, har de verktøyene man burde ha.

7.2 En polisier virksomhet utenfor politiet

Private sikkerhetsfirmaer er å finne i mange land. I USA er det for eksempel ikke uvanlig med såkalte «gated communities», det vil si inngjerdede boligområder, ofte med en egen «vaktstyrke» (se f.eks. Low, 2003). Hansen Løfstrand (2021a) oppsummerer forskningen på private sikkerhetsfirmaer i Canada der selskapene tok på seg oppgaver som lignet på politiets, slik at «den kunstige todelingen en ser i [politiforskningen] mellom offentlig og privat polisier virksomhet blir utfordret» (Hansen Løfstrand, 2021a, s. 2, vår oversettelse). I 2018 publiserte Runhovde og Skjevraak kunnskapsoversikten *Kriminalitetsforebygging på norsk*. I kapitlet «Tilstedeværelse, 'hot spots' og områdeløft» viser de til at Lomell (2014) tar opp temaet «polisier virksomhet utenfor politiet» også i en norsk kontekst (Runhovde & Skjevraak 2018, s. 262). Lomell understreker vekteres økende tilstedeværelse og at privat polisier virksomhet vokser. Dette setter Lomell i sammenheng med politiets rolle og plass i samfunnet, og argumenterer for at det handler om grensedragninger mellom offentlig og privat, nasjonalt og internasjonalt. I artikkelen *Rekonfigurering av sikkerhet: Privat sikkerhet og globale sikkerhetskonstellasjoner* (Abrahamsen & Williams, 2011) beskrives også en utvikling av skjult privatisering av sikkerhet, der blant annet Storbritannia brukes som eksempel. I Storbritannia er det omtrent dobbelt så mange private sikkerhetspersonell som det er politifolk, og et av forfatterne poenger er at:

Sikkerhet befinner seg med andre ord i stadig større grad «utenfor» («beyond») staten, og dette har viktige følger for en rekke sakskomplekser, herunder den globale kapitalens virkemåte, utøvelsen av statsmakt og spørsmålet om hvem som gjøres sikre og usikre (Abrahamsen & Williams, 2011, sitert i Runhovde & Skjevraak 2018, s. 262).

Som nevnt over, blir det påpekt at polisier virksomhet endres i en retning der det i mindre grad er et statssentrert rammeverk rundt virksomheten, preget av politiets monopolistiske funksjon (Runhovde & Skjevrek, 2018). I Sverige har særlig Hansen Löffstrand forsket på den private sikkerhetsbransjen. Hun hevder at «den private sikkerhetsindustrien [har siden 1970-tallet spilt en stadig sterkere] rolle i Sverige. Vektene tar i økende grad førstelinjerollene som tidligere var politiets domene» (Hansen Löffstrand 2021a, s. 1, vår oversettelse).

I denne forbindelse kan man reise spørsmål om hvorvidt og på hvilke måter sikkerhet kan utvikles til å bli et gode for de som har økonomiske midler og ressurser. Når forebygging kan kjøpes, utfordrer det legitimitet og ansvarlighet selv om det åpner for nye muligheter for samarbeid. Begrepet «pluralisert policing» (Gundhus & Larsson, 2014, s. 285) kan brukes her for å vise til fordelingen og tilstedeværelsen av polisier virksomhet mellom og blant ulike aktører (se også Hansen Löffstrand, 2021b). Jones og Newburn (2006) antyder at fenomenet er blitt så vanlig internasjonalt, at dette begrepet, «pluralisert policing», er blitt et hverdagslig faguttrykk for kriminologer. Hansen Löffstrand (2021b, s. 900) advarer likevel mot å importere slike forklaringsmodeller eller begreper ukritisk inn i en nordisk kontekst. For med «pluralisert policing» vises det til at en på politisk hold vender seg bort fra ideen om en statssentrert politivirksomhet. Det synes ikke treffende for hverken Sverige eller Norge, begge samfunn med en «sterk» stat der det er bred politisk enighet om politiets viktighet. Med utgangspunkt i en norsk studie, hevder Nøkleberg (2022b, s. 154) det samme: «Den norske polisier-/politimodellen har ytt mer motstand mot å akseptere neolibérale perspektiver» (vår oversettelse). Det foreligger heller ikke, etter det vi vet, et bredere folkelig ønske om et annet system (enn det å ha et offentlig politi). Uansett, gitt at det ikke kun er politiet, men en mengde aktører som tilsynelatende bedriver «policing» – også i Norge – er det blitt foreslått å begrepsfeste forebyggings-, kontroll-, ordens- og reguleringsarbeidet som noe som utøves av «sikkerhetsnettverk» (Jones & Newburn, 2006, s. 1). Likevel synes ikke denne utviklingen å ha gått like langt i Norge som i en del andre land, inkludert da vårt naboland Sverige. Selv om en jurist hevdet i Politiforum at norske vektere kan «foreta narkobeslag» (Johansen, 2023).

Hansen Löffstrand (2021a) viser til at man i Sverige har tre ulike typer private sikkerhetsvakter. Vektene (kategori 1) som er ansatt i private sikkerhetselskaper og som får sin utdanning gjennom bransjeforeninger. Som i Norge er det i Sverige politiet som gir retningslinjer for utdanningen. I motsetning til i Norge, har vektere i Sverige et særskilt vern. I Sverige er det også vanlig at vektere er utstyrt med håndjern og batong. Ellers er deres hjemler og oppgaver parallelle til dem norske vektere har og utfører. «Trygghetsvektere» (også under kategori 1) er en tjeneste som de private firmaene tilbyr kommuner. Trygghetsvektene patruljerer offentlige byrom for å bidra til å opprettholde ro og orden. I kategori 2 finner vi de omtalte ordensvaktene. De kan både være ansatt i et selskap og bedrive freelancevirksomhet. Ordensvaktene er «oppnevnt, autorisert trent og kontrollert av politiet, med oppgave å opprettholde offentlig orden» (Hansen Löffstrand, 2021a, s. 4, vår oversettelse). De er også forpliktet til å rapportere til politiet og har som sagt begrenset politimyndighet. Ifølge Hansen Löffstrand, innebærer det at ordensvaktene kan nekte folk adgang, de kan holde på folk (også ved bruk av håndjern), og de kan bruke makt for å fjerne folk. Ordensvaktene er ansatt i private firmaer (også som freelance), men de kan beordres til å bistå politiet for eksempel under demonstrasjoner. Hansen Löffstrand bemerker at det er noe paradoksalt at ordensvaktene kan gjøre mye av det samme som politiet, men med en langt kortere utdanning. Mens man går to og et halvt år på skole for å bli politi, har ordensvaktene 80 timers kurs. I den tredje kategorien finner vi beskyttelsesvakter («skyddsvakter») som enten er ansatt i et sikkerhetsfirma eller i det svenske forsvaret. Også her er det politiet som legger opp utdanningen. Beskyttelsesvaktene har vide hjemler eller mye makt, blant annet rett til å ransake mennesker, beslaglegge objekter, med makt bortvise folk, med mer. Disse vaktene kan bruke

batong og håndjern, og de kan bære skytevåpen. De kan for eksempel settes til å bevokte utsatte bygninger som politistasjoner (Hansen Löffstrand, 2021a, s. 4).²³ Nøkleberg (2022b, s. 154) hevder så at i Norden kan vi samlet sett sies å se at «den tradisjonelle stat-sentriske polisizære-/politimodellen er under press fra en økende markedsorientering og privatisering» (vår oversettelse).

Tilstedeværelsen av offentlige og private sikkerhetsaktører inneholder både muligheter og utfordringer. Statens utgifter kan øke markant om målet eller det reelle behovet er langt flere politifolk. I hvilken grad det er hensiktsmessig å lære av Sverige for å motvirke en lignende utvikling eller for å utvide sikkerhetssektoren på tilsvarende vis, er et politisk spørsmål. Vi har et begrenset datamateriale å lene oss på, men finner få tegn til at det er et ønske om «svenske tilstander» på dette feltet i Norge. Om den norske sikkerhetssituasjonen vil forverres i fremtiden og nye behov kan tenkes å «tvinge seg frem», er ikke utenkelig. Det kan være hensiktsmessig om man i så fall ser hen til utredningen fra Beredskapskommisjonen.

Selv om det i forskningen ofte rettes et kritisk blikk på vekternes virksomhet, som i Kammersgaards (2021) studie av danske vekteres bruk av «myk makt» for å kontrollere det offentlige rom, er det også som i Nøkleberg (2016) mulig å se på et mer systematisk samarbeid om sikkerhetsarbeid mellom politiet og sikkerhetsbransjen, som samfunnsnyttig. Dessuten, som en av kundene vi intervjuet sa: «Det er et stort ansvar de er pålagt og de har en relativt kort opplæring, så her lener jo samfunnet seg på vektere i førstelinje. Det er store sko å fylle.» Det er ikke gitt av sikkerhetsbransjen alene har «tatt plassen», men at det også er blitt et «krav» om flere polisizære ressurser i det norske samfunnet.

På tross av at mange av vekterne forteller at de fleste kundene deres gir positive tilbakemeldinger på tjenesten de leverer, påpekes det av flere at mange misforstår hva som egentlig er vekterens jobb. Et eksempel som trekkes frem er kunder som slår alarm fordi det foregår en slåsskamp på gaten utenfor lokalet til kunden. Vekterne må derfor ofte håndtere slike situasjoner selv, som en vokter sa: «Det har blitt helt automatisk for meg å hoppe inn i en slåsskamp.» Arbeidet til vekterne er, som disse sitatene illustrerer, ofte konfliktfylt. Opplevelsen av å arbeide i gråsonen, slik en vokter omtalte det: «du er *damned if you do, damned if you don't*», står sentralt blant deltakerne i dette prosjektet. Om en vokter bidrar til å forhindre personskade, er dette nok et eksempel på et samfunnsbidrag den private sikkerhetsbransjen gir. Det kan her dog legges til at en eventuell «feil» håndtering av for eksempel en slåsskamp kan ha uønskede konsekvenser. Dette er også ting som burde vurderes eller som en med fordel kan være bevisst. Det kan nå være hensiktsmessig å se nærmere på relasjonen mellom vektere og politi.

²³ Fra Finland leser vi følgende om vektere/sikkerhetsbransjen: “**The powers of guards** are laid down in the Private Security Services Act. Such powers are exercised in the performance of guarding assignments. Under law, a guard has the right to remove a person from a guarded location or prevent a person from entering a location, apprehend an offender and perform a security search to ensure that apprehended persons do not have items or substances that pose a danger to themselves or others. Under certain conditions, guards may also use force when exercising their powers. **The powers of security stewards** are also laid down in the Private Security Services Act. Their powers differ to some extent from the powers of guards. These powers also depend on the area that the security steward is responsible for as provided by law. For example, security stewards may have powers related to preventing entry into a location, removing a person from a location, apprehending a person and performing a security search as well as the right to use force under conditions laid down by law.”
<https://intermin.fi/en/police/private-security-sector>

8 Samarbeid mellom sikkerhetsbransjen og politiet

I Norge står politiet i en særstilling som statens sivile maktapparat. Som det sies på nettsidene til Justis- og beredskapsdepartementet: «Politiets voldsmonopol, og rollen som døråpner til straffeapparatet stiller særlige krav til politiet».²⁴ Politiet har også andre oppgaver, som å utstede pass, som nok ikke forbindes med etatens voldsmonopol.²⁵ Likevel, er det kanskje slik at for mange av oss, så er «politiet» ensbetydende med en uniformert person som skal sørge for ro, orden og borgernes sikkerhet (se også Nøkleberg, 2022b, s. 142). Flere norske forskere har hevdet at vi ser et mønster, internasjonalt og i Norge, der andre, og ofte private, aktører trer inn på det som tidligere var rene politioppgaver (omtalt i Nøkleberg, 2022b, s. 143). En skal dog være varsom med for enkle epokale beskrivelser – at før var det kun X mens nå er det X og Y. Nøkleberg (2022b, s. 143) viser til at vi i Norge allerede så tidlig som 1905 finner etableringen av en privat vaktvirksomhet som senere ble del av firmaet Securitas.²⁶ Det var likevel ikke før på 1980-tallet bransjen ble regulert av det offentlige, og det etter ønske fra arbeidstakerorganisasjonene og sikkerhetsbransjen, samtidig som myndighetene selv (med unntak av noen politikere) ikke så ut til å se det samme reguleringsbehovet (Nøkleberg, 2022b, s. 143-144). Om en kun ser hen til årene etter 1980-tallet, kan man så si at sikkerhetsbransjen i økende grad synes å ta over politiets ordensoppgaver (slik det også er rapportert i Sverige). Det har videre skjedd betydelige endringer i oppgavemangfoldet som enkelte tjenestegrener innen vaktbransjen utfører. Forståelsen og anerkjennelsen av vekteres arbeid har også gjennomgått en endring i Norge de siste årene.

Som nevnt over, er det blitt hevdet at vi nå lever i et «risikosamfunn». I skrivende stund pågår det en storkrig i Ukraina der Norges naboland Russland daglig påfører det ukrainske samfunnet store lidelser. Dette er noe av bakgrunnen for at man også i Norge synes å ha blitt mer opptatt av samfunnssikkerhet og beredskap. Når det er sagt, kom det i 2020 en stortingsmelding med tittel «Samfunnssikkerhet i en usikker verden» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020). Her sies det at «[d]en sikkerhetspolitiske situasjonen er forverret» der det da er viktig å [styrke] det forebyggende arbeidet» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020, s. 8). På side 34 understrekes det at «[s]amfunnssikkerheten er avhengig av godt offentlig-privat samarbeid» og på siden 66 vises det til at «[s]iden private aktører eier en stor andel av de kritiske funksjonene som både forsvaret og det sivile samfunn er avhengig av, er det viktig å finne løsninger for å inkludere private virksomheter i planleggingen i tilfelle av kriser og væpnet konflikt», men den private sikkerhetsbransjen blir ikke nevnt eksplisitt. Som illustrert her:

Med offentlig-privat samarbeid menes her alle typer ordninger der det offentlige samhandler med det private for å løse oppgaver på samfunnssikkerhetsområdet. Flere private aktører har et vesentlig ansvar for samfunnssikkerheten, for eksempel ved at de forvalter kritisk infrastruktur. Private aktører har også en viktig rolle knyttet til forsyningsikkerheten, herunder kraftforsyning, ekom, matvareforsyning, drivstoff-forsyning, legemiddelforsyning og transport. Ulike ordninger for offentlig-privat samarbeid er derfor viktig (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020, s. 34).

²⁴ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/politi-og-rolleforstaelse/id2958426/?ch=9>

²⁵ Noen er bekymret for at dette prinsippet skal «kuthules» ved at vektere får utvidete fullmakter, se <https://www.nrk.no/ytring/vokt-deg-for-vekternes-makt-1.16122400>

²⁶ In the late 1940s, the total revenue of private security companies in Norway exceeded for the first time NOK 1 million. The total revenue increased from NOK 144 million in 1977 to NOK 270 million in 1981 (NOU, 1984), which indicates a considerable speed of growth within the industry (Nøkleberg, 2022b, s. 143, referanser utelatt).

For å bidra til at også private virksomheter skal vite hva som forventes av dem i en krisesituasjon, bør private virksomheter integreres som deltakere i militære-, sivile- og sivil-militære øvelser. Deltakelse i øvelser skaper gode relasjoner, nettverk og forståelse for hverandres roller, ansvar og myndighet. Øvelser kan også være et verktøy for å avdekke sårbarheter (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020, s. 66).

Selv om departementet så sier at man som del av totalforsvaret vil «[f]inne gode løsninger for å inkludere privat sektor i beredskapsarbeidet i hele krisespekteret» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020, s. 56),²⁷ er det ingen omtale av vektere eller den private sikkerhetsbransjen i Forsvarskommisjonens NOU som ble overlevert 3. mai, 2023 (Forsvarskommisjonen av 2021, 2023) – på tross da av konstateringer som dette: «Private virksomheter og sivilsamfunnet blir stadig viktigere i forsvaret av Norge» (Forsvarskommisjonen av 2021, 2023, s. 65).

Likevel, i våre intervjuer med ansatte i Politidirektoratet, ble det forklart at vekterbransjen fra det hold ses på som en del av totalberedskapen og totalforsvaret. Det ble understreket at «det skal anerkjennes at [vektebransjen] er en veldig viktig ressurs. Og så er vi jo da opptatt av, selvsagt, det prinsipielle: At vekteren skal ikke gjøre politioppgaver.» Her er det altså snakk om å trekke opp klare ansvarsområder/grenser, men også hvordan de private og offentlige aktørene kan utfylle hverandre. Som det slås fast i en masteroppgave i Risikostyring og Sikkerhetsledelse (ved Universitetet i Stavanger), så «[er ikke] politiet alene i stand til å løse alle sikkerhetsutfordringene Norge i dag står ovenfor» (Risa & Træe, 2021, s. III). Fra Politidirektoratet ble det gjort følgende refleksjoner:

Hva hvis det smeller nå? Forsvaret kan jo i større grad være opptatt med oppgaver høyere opp på kriseskalaen. Da kan kanskje ikke forsvaret kunne støtte sivile oppgaver. [Hva kan] vekterbransjens rolle være? Kan de inngå som en forsterkning for politiet?

Vektere er i dag viktige som sikkerhetsarbeidere på flyplasser, og de står for sikring av en rekke objekter: «Fra alarmstasjoner og ved hjelp av vekterinspeksjoner bevoktes industriforetak, kontorbygg, offentlige bygninger, kjøpesentre og private hjem ...» (NHO Service og Handel & Norsk Arbeidsmandsforbund, 2021, s. 15). Av sikkerhetshensyn, unnlater vi i denne rapporten å nevne mer konkrete eksempler på kritisk infrastruktur/objekter der vekterbransjen i dag har sikringsoppgaver.

På tross av dette, synes avstanden mellom det formelle og det faktiske nivået av anerkjennelse av sikkerhetsbransjens arbeid og innsats fremdeles å være stor. Vårt overordnede inntrykk er at bransjens funksjon for Norges beredskap synes å bli viet liten oppmerksomhet fra myndighetenes side, og det er uklart hvordan sikkerhetsbransjens ressurser kan nyttiggjøres. Vi er ikke de første til å observere dette. Her viser vi igjen til Risa og Træe som bemerker at

Terrorangrepet på regjeringskvartalet og Utøya er etter offentlig granskning fra NOU blant annet sett på som en hendelse som gav mektige utfordringer for det norske beredskapssystemet. At en enkelt person i og fra Norge kunne være i stand til å utføre så destruktive terrorhandlinger var nok vanskelig for de fleste å forestille seg. Det som i ettertid gjerne kan ses på som et paradoks er at offentlige vektere som arbeidet i Regjeringskvartalet og politiets innsats er inkludert, mens vektere fra privat virksomhet er utelatt i NOUs granskningsrapport (NOU, 2012). Dette på tross av at en forskningsrapport fra Fafo viste at 300 vektere fra det private hadde en aktiv rolle under terrorhendelsen (NRK, 2012). I samme rapport kommer det frem et ønske om

²⁷ «Totalforsvaret handler om at samfunnets samlede ressurser om nødvendig skal kunne benyttes i hele krisespekteret fra fred via sikkerhetspolitisk krise til væpnet konflikt. Det omfatter både Forsvarets støtte til det sivile samfunn ved kriser som rammer samfunnssikkerheten, og det sivile samfunnets støtte til Forsvaret i hele krisespekteret. (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020, s. 58).

en formalisering av samarbeidet mellom politiet og sikkerhetsbransjen på både kommunalt og nasjonalt plan (Risa & Træe, 2021, s. 3-4, referanser utelatt).

Også på Stortinget kom det til uttrykk en viss usikkerhet om hvordan samarbeidet mellom det offentlige og den private sikkerhetsbransjen var i dag, og utsagnet under fra en representant på den politiske venstresiden peker nok ikke mot at vekterbransjen ses på som en klar eller særskilt bidragsyter inn i totalberedskapen og totalforsvaret:

Mitt inntrykk er mange av aktørene i [den private sikkerhetsbransjen] har lokale beredskapsplaner i de bedriftene de jobber i. Som hvis brannalarmen går i et bygg, så vil jo det være opp til den interne organiseringen hvordan man [løser dette]. Så kan man diskutere om det sivile samfunnet skal involveres i det i beredskapsarbeidet. Det kan det være gode grunner til. Det er jo masse folk som ofte er i de situasjonene som vekterne. Det kan det være alt i fra de største beredskapsutfordringene vi har i Norge, som naturkatastrofer. Det er jo ikke unaturlig at man involverer de organisasjonene man har i de lokalsamfunnene som risikerer å bli berørt av det, om det er speidere eller vektere, men jeg ser ikke noe som i utgangspunktet setter vektere i en særstilling over andre aktører.

Selv om en høyrepolitiker nok var mer positiv til bransjens bidrag, var man også her opptatt av at det var klare skiller mellom politiet og forsvaret som offentlig myndighet, og vektere som tilhørte det private næringslivet. Det var avhengig av at næringslivet og de ansatte stilte opp, samt at det fortsatt var klare grenser mellom hva offentlige aktører og de private hadde myndighet til å gjøre:

I et totalforsvarsperspektiv, så vil de jo vekterbransjen gå inn i beredskapsplanleggingen. Vi har sett i andre land at forsvaret er opptatt og politiet er opptatt. Og da vil jo vekterbransjen være en reserve der. Det som er en [utfordring her], er at det ofte er dugnadsbasert, «alle mann til pumpene.»

Videre presiserte denne politikeren at det gikk en klar grense når det kom til statens maktutøvelse og voldsmonopolet. Dette var ikke et felt den private sikkerhetsbransjen kunne trekkes inn i. «Men alt som er på den andre siden av streken, om det er vektere eller andre som gjør det, det er ikke vi så nøye på». Hans vurdering var at partiene på den «rødgrønne siden» ville være mer skeptiske til en «privatisering» av det han omtalte som «ordenssystemet».

I et intervju med oss, sa en representant fra Politidirektoratet at 22. juli-hendelsene var noe av bakgrunnen for at man dermed ønsket å få et bedre samarbeid mellom den private sikkerhetsbransjen og politiet. Altså, vekterbransjen ser ut til å bli vurdert som å kunne bidra mer enn hva for eksempel en lokal speideravdeling kan gjøre (jmfør den ene politikeren sitert over). For i 2017 ble en intensjonsavtale mellom Politidirektoratet og NHO (signert i 2018). Avtalen skal sikre gjensidig kjennskap til virksomhetene, organisering, ressurser og kompetanse. Tilnærmingen i avtalen plasseres på nasjonalt nivå, hvor bedre ressursutnyttelse og bedre løsningskvaliteter ved oppgaver og oppdrag vektlegges.

Formålet med Intensjonsavtalen er nærmere beskrevet som:

Formålet med avtalen er å sikre at partene samhandler for å forebygge og forhindre kriminalitet, samt opprettholde sikkerhet, ro og orden. Dette vil også gjelde ved ekstraordinære hendelser og kriser. Politiet og sikkerhetsbransjen skal involvere hverandre i aktuelle planer, instruksjon, øvelser, evaluering og læring. Avtalen skal sikre kjennskap til aktørenes virksomhet, ressurser, kompetanse og organisering. Avtalen skal søke å bedre ressursutnyttelsen, og bedre kvaliteten i løsningen av partenes oppgaver og oppdrag. Avtalen skal sikre en nasjonal tilnærming (Intensjonsavtale mellom POD og NHO, 2017, s. 1).

Det er beskrevet i avtalen at revisjon skal gjøres ved behov, og etter avtale mellom partene POD og NHO. Intensjonsavtalen skulle så følges opp av lokale samarbeidsavtaler mellom de enkelte politidistriktene og vekterbransjen. I dag er status at «11 av 12 politidistrikt har slike samarbeidsavtaler.»

Under arbeidet med dette prosjektet (som har ledet til denne rapporten) har det vært mye snakk om disse avtalene, det vekterne ofte omtaler som «den berømte samarbeidsavtalen mellom politiet og vekterbransjen». Den lokale avtalen heter nærmere bestemt «Samarbeidsavtale mellom politidistrikt og sikkerhetsbransjen» (2017) og inngås mellom det enkelte politidistrikt og det godkjente lokale sikkerhetsselskapet. Denne avtalen går i større grad enn intensjonsavtalen inn på hvordan faste kontaktpunkter skal gjennomføres, og det blir beskrevet at partene skal ha jevnlig kontakt. Forankringen av ansvar for å sikre dette samarbeidet med hensyn til informasjonsutveksling, samarbeidsmøter, planverk, beredskap, øvelser og evaluering ligger i denne avtalen. Videre er avtalen beskrevet å tre i kraft ved signering, og vil være gyldig frem til en av partene sier den opp (Samarbeidsavtale mellom politidistrikt og sikkerhetsbransjen, 2017).

Vi siterer fra det som står under «Formål»:

Formålet med avtalen er å sikre at partene samhandler for å forebygge og forhindre kriminalitet, samt opprettholde sikkerhet, ro og orden. Dette vil også gjelde ved ekstraordinære hendelser og kriser. Avtalen skal utvikle samarbeidet mellom politidistriktet og sikkerhetsbransjen for å sikre den alminnelige tryggheten i samfunnet. Avtalen skal sikre kjennskap til aktørenes virksomhet, ressurser, kompetanse og organisering. Avtalen skal søke å bedre ressursutnyttelse og bedre kvalitet i løsning av partenes oppgaver og oppdrag mellom politidistriktet og den lokale sikkerhetsbransjen (Samarbeidsavtale mellom politidistrikt og sikkerhetsbransjen, 2017. s. 2).

Videre heter det under «Øvelser og evaluering»:

Politidistriktene og sikkerhetsselskapet kan gjensidig anmode hverandre om å delta på øvelser i regi av partene hvor dette er hensiktsmessig. Evaluering etter øvelsene gjennomføres for å sikre at læringspunkter ivaretas. Øvelser, evaluering og læringspunkter fra lokale øvelser skal følges opp og forankres hos lokal ledelse. Læringspunkter og oppfølging av øvelser videreføres i samhandling og planverk (Samarbeidsavtale mellom politidistrikt og sikkerhetsbransjen, 2017. s. 2).

En rekke konkrete oppgaver spesifiseres så:

Politidistriktene skal i samarbeid med sikkerhetsbransjen, vurdere behovet for å sikre rask tilgang til ressurser fra sikkerhetsbransjen ved ekstraordinære hendelser og kriser. Partene kan inngå en avtale som nærmere regulerer dette. Politiet kan avtale nærmere med sikkerhetsselskapet om utførelse av oppdrag. Eksempler på oppdrag kan være

- Trafikkdirigering
- Avsperringer
- Objekt- og områdevakthold
 - Mobile kameraløsninger
 - Mobile vaktboder
- Sikkerhetskontroll av personell og gods og/eller med teknisk utstyr [...]

Opplistingen av oppdragene etablerer i seg selv ikke et grunnlag for inngripende virksomhet. Oppgavene må baseres på eget selvstendig hjemmelsgrunnlag. (Samarbeidsavtale mellom politidistrikt og sikkerhetsbransjen, 2017, s. 3).

Etter at disse avtalene ble inngått, foregår det faste møter mellom representanter for politiet og sikkerhetsbransjen i de ulike distriktene i landet. Vekterne fra Oslo som vi intervjuet i dette prosjektet har imidlertid satt spørsmålsteget ved hvor matnyttig dette samarbeidet egentlig er. En av vekterne sa for eksempel: «Jeg skulle gjerne ønsket at vi hadde det [samarbeidet] på de laveste nivåene. Typ at vi som faktisk er i gata møter politifolk som er i gata.» Flere av vekterne etterlyste også muligheten til å delta på øvelser med politiet og at de (dermed) også var en del av politiets beredskapsplaner.

I tillegg til selve intensjonsavtalen og de lokale samarbeidsavtalene, er et tredje dokument relevant i denne diskusjonen: «Samhandlingsveileder mellom politiet og sikkerhetsbransjen» (2016). Dette er en veileder som ble begynt utarbeidet høsten 2014. Dette er en praktisk veileder med følgende hensikter: 1) Vise ansvarsfordelingen mellom politiets og sikkerhetsbransjens oppgaver, 2) være en veileder med forslag til tiltak for økt samhandling, og 3) tilrettelegge for et godt og effektivt samarbeid. Ifølge Risa og Træe (2021) henger disse tre avtalene eller dokumentene sammen, og bakgrunnen er som følger:

Med en målsetning om å bedre samarbeidet, forebygge kriminalitet, håndtere kriser, og for å bedre ressursutnyttelsen, ble det i Norge, som første land i Europa, signert en samhandlingsavtale mellom politiet og sikkerhetsbransjen i januar 2018. Samarbeidet startet i 2015 med utvikling av en praktisk veileder utformet av NHO Service og Handel og Oslo Politidistrikt, hvorav denne ble testet som et pilotprosjekt. En mer formalisert Intensjonsavtale ble inngått mellom NHO og POD. Denne avtalen formaliserer et tett samarbeid hvor både informasjonsutveksling, felles øvelser og krise- og beredskapsarbeid er inkludert. Avtalene er delt inn i tre, hvorav man har en:

Intensjonsavtale mellom POD og NHO

Samarbeidsavtale mellom politidistrikt og sikkerhetsbransjen

Samhandlingsveileder mellom politiet og sikkerhetsbransjen (Risa & Træe, 2021, s. 4-5).

Til sammen er altså disse tre dokumentene viktige for å løfte frem samarbeidet – tenkt eller reelt – mellom sikkerhetsbransjen og politiet. At sikkerhetsbransjen og politiet har ulik lovhjemmel – og det at politiet ikke kan delegere politimyndighet til vektere – ser ut til å påvirke og styre samhandlingen og den gjensidige aktiviteten som følge av Intensjonsavtalen.²⁸ På den ene siden utgjør politiet en viktig del av samfunnets maktapparat, og er en av veldig få yrkesgrupper som på lovlig vis kan utøve makt og myndighet (se f.eks. og den siterte høyrepolitikerens, over). Derfor er politiets virksomhet nøye lovregulert, som i Politiloven og Straffeprosessloven. På den andre siden står ikke sikkerhetsbransjens muligheter eller vekternes rettigheter i noen særlig særstilling utover den som gjelder den ordinære borger – ja, vektere kan synes å ha mindre handlingsrom, som ved bruk av håndjern (Knudsen, 2020). I hovedsak er det regler som nødverge, nødrett, sivil pågripelse, eierrådighet, selvtækt og samtykke som utgjør grunnlaget for vekternes mulighet til bruk av makt (Risa & Træe, 2021; Samhandlingsveileder Oslo Politidistrikt og NHO service, 2016). Stortingspolitiker Stensland hadde følgende refleksjoner i intervjuet med oss:

Føle seg tvunget til å gjøre ting som er politiets oppgave som å stoppe personer og anholde dem. Det er et evig dilemma for vekterbransjen. Hvis vekterne ser kriminelle ting eller avdekker slike, hvor går grensen mellom sivilrettslig vekterarbeid og politiet? Og politiets voldsmonopol, hvor går grensene for det?

²⁸ Da vi diskuterte hvordan Forsvaret bistod politiet på en flyplass som Gardemoen under pandemien, der flyplassvekerne samtidig ble permittert, bemerket en representant for politidirektoratet at man har en bistandsinstruks som gjør at politiet kan gi Forsvaret politimyndighet, det kan man ikke gi til sikkerhetsbransjen.

I hvilken grad den private sikkerhetsbransjen per i dag kan sies å effektivt tre inn som en handlende aktør i totalberedskapen og totalforsvaret, synes for oss uklart. Kanskje vil det være hensiktsmessig å se hen til Sverige, der den private sikkerhetsbransjen sies å være gjenstand for omfattende statlig regulering (Hansen Löffstrand, 2021a, s. 1).²⁹ Reguleringsendringer er ikke nødvendigvis noe som kan forutsi praksis. Hansen Löffstrand finner nemlig i sin studie av hverdagspraksisene til vekterne at noen går utenfor rammene som reguleringene gir hjemmel for, mens andre vektere holder enda mer igjen i den forstand at de ikke utnytter handlingsrommet lovverket åpner for. Ifølge Hansen Löffstrand kommer dette av hva kundene forventer, arbeidsgivers krav og nivået på utdanningen vekteren har (Hansen Löffstrand, 2021a, s. 1). Uansett, i hvilken grad intensjonsavtalen (inkludert tilhørende samarbeidsavtaler) er blitt fulgt opp i praksis, synes også å ha fått liten oppmerksomhet. Som en stortings- og justispolitiker sa: «Den avtalen er ikke jeg veldig godt kjent med. Og hvordan den er fulgt opp, det vet jeg ikke.»

Kanskje hadde da en leder i sikkerhetsbransjen et poeng da vedkommende oppfordret politikerne til å «ta inn over seg den rollen sikkerhetsbransjen har i Norge i dag. Se det større samfunnsikkerhetsbilde og anerkjenne bransjen for den jobben de gjør [for samfunnet].»

Anerkjennelse er likevel én ting, bransjens virksomhet og mulige samfunnsbidrag er også strukturert, regulert eller begrenset (se også høyrepolitikerens refleksjoner, over). Ser man på mulighetene for å dele informasjon, så ser vi hvordan dette setter begrensninger på hvor effektiv samhandlingen mellom politiet og sikkerhetsbransjen kan være i praksis. For regelverket som regulerer dette er omfattende, og ulikt for de to aktørene. Mens politiet som hovedregel kan motta informasjon fra sikkerhetsbransjen, så er det ikke en problemfri informasjonsflyt den andre veien. Etter at den første samhandlingsveilederen ble utformet, ble samarbeidet mellom vekterbransjen og politiet evaluert. Her påpekes det noen betydningsfulle utfordringer om målet nettopp er reelt samarbeid:

Sikkerhetsbransjen har *ikke konsesjon* til å behandle sensitive personopplysninger gitt av politiet – selv om politiet har hjemmel til dette. Dette er en situasjon som bidrar til å svekke samfunnets muligheter til å avverge og oppklare lovbrudd. Under evaluering har det vært flere hendelser hvor politiet har hatt informasjon om aktive kriminelle nettverk (bilde og kjøretøy), uten å kunne sende fra seg denne type informasjon eksempelvis til alarm- og vaktentraler i utsatte områder. Noe som har gjort det vanskelig å forebygge og avverge forventet kriminalitet (Samhandlingsveileder Oslo Politidistrikt og NHO service, 2016).³⁰

Igjen minner vi om hvorfor NHO og politiet har inngått samarbeidsavtaler: *For å forebygge og forhindre kriminalitet*, men dette arbeidet «i felt» synes altså å støte på juridiske hindringer. Det er

²⁹ Svenske vektere er for eksempel pålagt å ta hånd om veldig berusede/rusede personer for deretter å overlevere dem til politiet (Hansen Löffstrand, 2021a, s. 4).

³⁰ Lov om behandling av opplysninger i politiet og påtalemyndigheten (Politiregisterloven, Justis- og beredskapsdepartementet, 2018) regulerer både politiets og påtalemyndighetens behandling av opplysninger. Mange av opplysningene som politiet behandler må anses som sensitive, og politiets ansatte er dermed underlagt taushetsplikt jfr. § 23. I begrenset grad kan informasjon deles når situasjonen krever det, og taushetspliktens regler tillater det (Samhandlingsveileder Oslo Politidistrikt og NHO service, 2016, s. 12-14).

Lov om behandling av personopplysninger (Personopplysningsloven, Justis- og beredskapsdepartementet, 2018) ble endret som følge av at ny personvernlovgivning (GDPR) for hele EU og EØS trådte i kraft i 2018. Dette la grunnlag for et forpliktende, internasjonalt samarbeid mellom datatilsynsmyndighetene i de ulike medlemsstatene (Datatilsynet, 2021, 12. oktober). For sikkerhetsbransjen reguleres informasjonshåndteringen hovedsakelig av denne loven, som også er gjeldende for all privat og offentlig virksomhet. For behandling av sensitive personopplysninger foreligger det et tilleggskrav i loven om konsesjon fra Datatilsynet. Dette begrenser i hvilken grad sikkerhetsbransjen kan motta og behandle sensitive opplysninger fra politiet. Det er derimot få begrensninger for når sikkerhetsbransjen kan gi informasjon til politiet, «[m]en det er samtidig viktig å presisere at sikkerhetsbransjen håndterer sikkerhetsgradert informasjon for en del kunder, samt har oppdrag på objekter (eks. vakthold på legevakt) hvor det er lovpålagt taushetsplikt (Samhandlingsveileder Oslo Politidistrikt og NHO service, 2016, s. 14).

med andre ord ikke lett å omsette teori (eller visjoner) til praksis. Det er også relevant at Nøkleberg (2016, s. 75) dokumenterte hvordan informasjonen gikk fra vekterfirmaene til politiet i Bergen, og at politiet virket lite interessert i å dele sin informasjon – dette var dog i 2013 og 2014, før Intensjonsavtalene ble til.

For å illustrere dette, kan vi bevege oss bort fra dokumentene og den virkeligheten vekterne har beskrevet for oss. De får med jevne mellomrom beskjed direkte fra politiet om å holde øynene åpne for etterlyste personer. Informasjon om hva personen er etterlyst for gis imidlertid ikke til vekterne. En av vekterne vi møtte fortalte om en slik hendelse sommeren 2022. Da var han blitt bedt om å se etter en etterlyst mann, uten at vekteren fikk beskjed om hva den etterlyste skulle ha gjort. Det kom senere frem at mannen ble tiltalt for drap. Dette var informasjon vekteren gjerne skulle ha hatt mens han var på utkikk etter den etterlyste. I utgangspunktet, har vekterne vi har snakket med god forståelse for at politiet ønsker denne formen for bistand (å se etter folk politiet vil ha tak i, er noe Nøkleberg, 2016, s. 68 også beskriver gjennom en konkret og alvorlig hendelse i Bergen). Som en av vekterne sa: «Vi kjenner jo veldig mange kjeltringer». Likevel kan vekterne tenkes å komme opp i situasjoner de ikke er trent for, ikke har utstyr for (som håndjern og i hvert fall ikke voldsmidler), ei heller har de et klart hjemmelsgrunnlag for å handle (Knudsen, 2020). I tillegg kjenner mange vektere på at de ikke er ekstra «beskyttet» siden de er ekskludert fra den listen av yrkesgrupper som ble funnet verdig fra lovgivers side (som §286 i straffeloven). Situasjoner der politiet ber vektere spesifikt om å finne personer som er etterlyst for grov kriminalitet, reiser dermed spørsmål om hva som vil kunne komme til å skje når vekteren faktisk finner og eventuelt kommer i kontakt med vedkommende. Uten å gå inn på det, kan vi se for oss tilvarende vanskelige situasjoner skulle vekterne bli en del av den totale beredskapen, som for eksempel POD gir uttrykk for.

8.1 Manglende implementering av avtalene

Når man skal vurdere risiko og trusler, er det en rekke mulige hendelser en kan trekke inn. Alt fra jordskjelv og andre naturkatastrofer via pandemier til sabotasje- og terrorhandlinger (samt krig i ytterste konsekvens). I 2016 ble det sagt at trusselbildet i Norge i stor grad er knyttet til ondsinnede handlinger, slik som terrorisme eller krig (Engen et al., 2016), og relateres til hva, hvem, hvordan og når en uønsket handling eller angrep vil finne sted. I skrivende stund viser den nyeste trusselvurderingen særlig til fremmede staters etterretningsvirksomhet. Sabotasjeaksjoner blir sett på som lite sannsynlig, mens politisk motivert vold og terrorhandlinger synes å være «mulig» (PST, 2023, s. 6). Videre påpeker KRIPOS for eksempel hvordan gjengkriminalitet med røtter utenfor Norges grenser, kan sette et større merke på kriminalitetssituasjonen i Norge (Kripos, 2023).

Også aktuelt for denne rapporten (jamfør omtalen av vektere i det offentlige rom, på jobb hos Nav med mer, over³¹), er at politiet dessuten fremhever at

det er meget sannsynlig at vold begått av personer med alvorlige psykiske lidelser og problematisk rusmiddelbruk vil fortsette å utgjøre en betydelig trussel, hvor enkelte hendelser vil medføre tap av liv (Kripos, 2023, s. 9).

Uansett, etter terrorhandlingene 22. juli 2011 ble det mer oppmerksomhet rundt beredskap og samvirke knyttet til det vi kan omtale som samfunnsrystende handlinger. Da uttrykte

³¹ En vekter bemerket for eksempel at i Oslo sentrum «møter du mange mennesker som er rusa og psykotiske. Det er veldig vanskelig å snakke med disse personene når de er i den tilstanden.» Det hendte også at man havnet i en konflikt – også fysisk – med personer med (antatt) psykiske lidelser.

sikkerhetsbransjen at den ønsket å bli inkludert i det nasjonale beredskapsarbeidet (NRK, 2012). Som nevnt over, vurderte Politidirektoratet dette som strategisk. Politiet har også tidligere vært åpne om at de har behov for bistand fra vektere for å løse truslene det norske samfunnet står ovenfor (Foss, 2012). Funnene i vår studie underbygger dette delvis – særlig da vi intervjuet enheten med ansvaret for selve intensjonsavtalen (altså, Politidirektoratet). Også en av politilederne i et distrikt bemerket at man samarbeidet. Da vi spurte en politiker om i hvilken grad vekterbransjen burde ha et samarbeid med politiet, så var svaret at «det må de jo. Det forventer jeg at de gjør. Og det gjør de jo også.» Samtidig understreket denne politikeren at vedkommende selv hadde lite erfaring med implementeringen av de formelle avtalene: «Politidirektoratet har inngått avtaler med bransjen, det vet jeg. Det er ikke så veldig lenge siden. Det var litt oppmerksomhet rundt det, men jeg kjenner avtalen for lite, den er vel ganske overordnet.» Interessant nok, og her finner vi gjenklang hos Nøkleberg (2016), er kanskje ikke samarbeidsviljen eller samarbeidsbehovet jevnt fordelt innad i politiet. Noe som med Nøkleberg (2022b, s. 153 – se også kap. 1 over) kan tolkes i lys av at politiets arbeid motiveres av at de er en del det offentlige myndighetsapparatet og ikke alltid har felles interesser med det private næringslivet.

Uansett, ved spørsmål om behovet for å innlemme sikkerhetsbransjen som en del av politiets beredskapsplanlegging i krisesituasjoner, svarte en politileder:

Jeg ser på det som helt, helt uaktuelt. I den grad man har behov for en økt beredskap så er det forsvaret og sivilforsvaret som politiet ønsker å ty seg til. Der det er en fast samhandling, fast trening og fast samarbeid. Så jeg kan ikke se på noen måte at vi ønsker å innlemme vekterbransjen i de scenarioene som er såpass alvorlige da.

Ifølge Risa og Træe (2021, s. III) så er den nasjonale beredskapen «utformet i et hierarkisk system, men inkluderer ikke sikkerhetsbransjen.» Vår gjennomgang blant annet av rapporten til Forsvarskommisjonen peker i samme retning. Samtidig fikk vi i intervju med Politidirektoratet signaler om at politiet likevel anså sikkerhetsbransjen som del av samfunnets beredskap. Vi snakket blant annet om «omverdensbildet» for politiet:

Politileder: Det vi ser rundt oss er ikke spesielt optimistisk med tanke på hva vi tror vi må stå i og jobbe med fremover. Så dette med totalberedskap, at vi må tenke alle samfunnets ressurser som kan bidra i beredskap og totalforsvaret vil være viktigere fremover. Og da er også private aktører og vekterbransjen en del av det. Alle må litt opp i nettopp sikkerhets- og beredskapstenkning [...] Vi som offentlig myndighet har en del å gå på med hensyn til hvordan vi trekker inn private ressurser i beredskapsarbeid.

Forsker: Hvordan konkret ser du for deg det?

Politileder: Hvis man ser for eksempel på Finland, så har de gjort det på en helt annen måte. I deres beredskapsstruktur har de trukket de private tett inn. Så det å finne noen arenaer der man har en tettere dialog enn det vi har klart. Vi prøver jo i litt ulike typer strukturer, men hvis du kommer opp på direktorats- og departementsnivå så er det jo ikke noe spesielt systematisk samspill mellom private aktører og myndighet.

I samarbeidsavtalen (som vi redegjorde for over) står det at «politidistriktet og sikkerhetsselskapet skal benytte faste kontaktpunkter. Kontaktpunktene skal ha jevnlig kontakt, og vil ha ansvaret for at samarbeid og informasjonsutveksling mellom partene fungerer etter formålet» (Samarbeidsavtale mellom politidistrikt og sikkerhetsbransjen, 2018). Dette understøttes av begrepet «samstyring» – et samarbeid som vektlegger gjensidig avhengighet, der private og offentlige aktører målrettet arbeider sammen for å oppnå noe i fellesskap (Engen,

et al., 2016). Intensjonsavtalen med samarbeidsavtalene underbygger ideen om et formalisert samarbeid om et felles prosjekt, nemlig hverdagsorden og samfunnssikkerhet. Flere av vekterne vi snakket med, etterlyste deltakelse i felles øvelser med politiet, noe som kan tyde på at slike øvelser ikke skjer hyppig. Her er det dog også en utfordring som politiet ikke kan lastes for, og det er at mens politiet kan øve i arbeidstiden, hevder vekterne vi har snakket med at de ikke kan delta på øvelser på samme måte. For de har ikke «lønnet treningstid» som politiet eller de andre nødetatene. Vi belyser dette mer inngående i underkapitlet «9.1 Sikkerhet og beredskap handler om samvirke», under (se også følgende avsnitt). I hvilken grad andre formelle avklaringer må foretas før samtrening kan skje, er noe man i så fall må vurdere – kan det for eksempel være at vektere da må gjennom en mer omfattende sikkerhetsklarering? Vi har ikke hatt mulighet til å gå nærmere inn i en slik diskusjon her, men under tar vi opp spørsmål knyttet til henholdsvis maktutøvelse og informasjonsutveksling.

Selv om man fra Politidirektoratets side var positive til å trekke inn vekterbransjen, kan den siterte politilederen fra et av distriktene tolkes som om at dette ikke har gått helt etter intensjonen – vedkommende sa blant annet at det var helt uaktuelt «å innlemme sikkerhetsbransjen som en del av politiets beredskapsplanlegging». En annen politileder virket heller ikke helt overbevist at sikkerhetsbransjen kunne inngå i beredskapsplanene eller at vektere skulle øve med politiet. Vektere kunne likevel ha mer enkle oppgaver under en krise eller en alvorlig hendelse:

Etter 22. juli og den skytingen ved London pub [i Oslo, sommeren 2022], så tror jeg det at det ligger en ... Jeg aner ikke hvordan vekternes arbeidskontrakter er utformet, men samtrening i krise? Dette er politiets oppgave å håndtere, punktum. Når vi kommer i en slik situasjon, så bruker vi jo [vekerne] som er i området [og] som kan utføre et stykke arbeid, men det skal vi ha kontroll på. Vi skal redde liv. Og det er fordi at vi har innarbeidete rutiner med de andre nødetatene, vi har et samfunnsoppdrag som er helt tydelig, det er lovregulert. Det er ikke lovregulert for vekterbransjen å gjøre det, men det er lovregulert for politi, helse og brann. Og det er vi som er de definerte nødetatene. Så tror jeg det at den samhandlingen i sånne situasjoner, det avgjør den som er innsatsleder til enhver tid i den gjeldende situasjonen. Om det dreier seg om at en vekter kan stå i trafikksperring eller dra et sperrebånd for [politiet] et sted, så er det en del av totalinnsatsen, men jeg tror ikke vi trenger å samtrene på det av den grunn

Funnene fra en tidligere kvalitativ studie av Intensjonsavtalens innvirkning på samarbeidet mellom politiet og Sikkerhetsbransjen i Sør-Vest politidistrikt (Risa & Træe, 2021) styrker påstanden om at Intensjonsavtalen ikke er godt nok iverksatt. Dette gjelder både opplæringen som gis, beredskapsarbeidet og praktisk drift (ibid.). Denne studien konkluderer med at Intensjonsavtalen har vist seg å kun være en god intensjon som man ikke har lykkes med å omsette i praksis. Samlet sett lander vil vi hevde at det her er snakk om både samvirke- og «styringsutfordringer» innenfor dette feltet (Askim et al., 2017, s. 10). Det er også relevant å vise til at når Risa og Træe spurte politiansatte i Sør-Vest om nyutdannede hadde hørt om Intensjonsavtalene da de studerte ved Polithøgskolen, var det heller ingen tegn til det Risa & Træe, 2021, s. 47).

Det er heller ikke tegn til omtale av Intensjonsavtalen i politiets årsrapporter for 2019 (Politiet, 2020), 2020 (Politiet, 2021), 2021 (Politiet, 2022) eller 2022 (Politiet, 2023). I beskrivelse av beredskapsplanlegging og eksternt samarbeid i rapporten fra 2022, blir sikkerhetsbransjen ikke nevnt: «Politiet skal også være en pådriver for godt samarbeid mellom nødetatene og øvrige beredskapsaktører i forbindelse med beredskapsplanlegging, øvelser, krisehåndtering og læring» (Politiet, 2022, s. 13). I rapporten fra 2022, sies det blant annet at politiet «[erkjenner at man] må lære mer i fellesskap med andre aktører. Dette kan motvirke negative effekter av sektorprinsippet, og gi oss bedre krisehåndtering og beredskapsutvikling i et bredere

samfunnsperspektiv (Politiet, 2023, s. 19). Likevel er ikke den private sikkerhetsbransjen, «vektere» eller Intensjonsavtalene nevnt under overskriften «Forebyggende samarbeid med kommuner og andre lokale aktører» (ibid., s. 32), eller i andre steder i rapporten.

Årsrapportene er ment å gi et bilde av politiets samfunnsoppdrag, trusselbildet i Norge, hvilke aktiviteter som er gjennomført og resultatene av disse. At implementering av avtalen ikke vises i noen av de gjennomgåtte rapportene kan tolkes som en mangel på samarbeid og samvirke, samt tolkes som en manglende anerkjennelse av hva dette innebærer. Når det er sagt, har vi ikke intervjuet forfatterne av rapportene og kan dermed ikke utelukke at det er helt andre, og kanskje mer praktiske årsaker, til at årsrapportene ikke tar opp intensjonsavtalen og dens (manglende) iverksetting

Men hvem er ansvarlig for det som ser ut til å være en mangelfull implementering av Intensjonsavtalen mellom sikkerhetsbransjen og politiet?

Først, Intensjonsavtalen er ikke formelt sett bindende, og innlemmes dermed ikke i krav om internkontroll. Det betyr derimot ikke at prinsippet om internkontroll ikke kan benyttes for å bidra til å sikre en god implementering av avtalen, eller evaluere hvorvidt man har oppnådd positive effekter av den. I intervju med en representant for Politidirektoratet ble det først forklart at man der ikke hadde oversikt over:

hvor mye liv det er i det daglige samarbeidet [mellom politiet og sikkerhetsbransjen]. For vi har ikke brukt mye tid på å sjekke ut dette [...] Politimesterne [i de enkelte distriktene har jo et sterkt autonomt ansvar for sitt område. Så hvor mye vi går inn og sjekker Vi har ikke et system som gjør at vi [i POD] går inn og sjekker [om Intensjonsavtalen/ samarbeidsavtalene er fulgt opp. Politidistriktene] rapporterer ikke på dette til oss.

For det andre, kommer frem det avvik mellom politiet og sikkerhetsbransjen om hvor kjent avtalen er. Risa og Træe (2021, s. 47) har vist at sikkerhetsbransjens kjennskap til avtalen er bedre enn hos politiet. I deres studie hadde ingen av informantene fra politiet i Sør-Vest politidistrikt kjennskap til Intensjonsavtalen. Som nevnt synes heller ikke avtalen å være del av utdanningen politistudentene får (se også ibid.), samtidig er avtalen derimot en del av læreplanen for den nasjonale grunnutdanningen for vektere (Politidirektoratet, 2019).

Dette indikerer en ubalanse som kan være med på å vanskeliggjøre hvor stor grad aktørene velger å være pådrivere for felles målrettede aktiviteter som for eksempel faste møtepunkter, informasjonsutveksling og felles øvelser (Samarbeidsavtale mellom politidistrikt og sikkerhetsbransjen, 2018). Her må vi legge til at ifølge vektere vi har snakket med, er også manglende tilrettelegging fra arbeidsgiver en mulig barriere her: Vekterne får ikke betalt for å eventuelt øve med politiet.

Vedrørende manglende kjennskap, så var det heller ikke tydelige tegn til at de justispolitikere vi intervjuet hadde noen spesiell kjennskap til Intensjonsavtalen.

For det tredje, er alle virksomheters drift regulert av lover og regler, utformet i et hierarki (Engen, et al., 2016), og disse setter rammene for hva som er lovlig og lovstridig for virksomhetens drift. Lovgivningen kan dermed forstås å være til hinder for god implementering av Intensjonsavtalen, spesielt med hensyn til sikkerhetsbransjens mulighet for maktutøvelse og med hensyn til informasjonsutveksling mellom politiet og vekterfirmaene (Samhandlingsveileder Oslo Politidistrikt og NHO service, 2016). Politiet har et klart større mulighetsrom for informasjonsinnhenting og -behandling enn det sikkerhetsbransjen har. Dette kan derfor være med på å skape et inntrykk av

at Politidirektoratet og politiet bør kunne tillegges større ansvar enn NHO og sikkerhetsbransjen for å gjennomføre en vellykket implementering av Intensjonsavtalen (sett da bort fra det å legge til rette for at vektere faktisk kan delta i eventuelle øvelser som del av deres lønnede arbeidstid). Vi tenker her særlig på det som står under punkt 4 og 5:

Det skal utarbeides lokale samarbeidsavtaler mellom politidistriktene og sikkerhetsbransjen. Innholdet i disse avtalene bør inneholde [i]nformasjonsutveksling, blant annet innenfor områdene:

- Orden og sikkerhet
- Etterretning
- Forebygging
- Etterforskning

Politiet og sikkerhetsbransjen skal sammen benytte en hensiktsmessig teknisk løsning for informasjonsutveksling mellom partene. Løsningen bør bidra til at informasjon, bilder og video kan utveksles på en effektiv og sikker måte innenfor gjeldende regelverk (Politidirektoratet & Næringslivets hovedorganisasjon, 2017).

8.2 Samvirke og ulik rolleforståelse

Fra Politidirektoratet ble det konstatert at ved større kriser, vil det være behov for å trekke på mange ressurser, det vil da også si etater, aktører og instanser utenfor politietaten. Ulike deler av forsvaret, men også de andre nødetatene og Sivilforsvaret er blant disse. I tillegg kommer frivillig sektor, som Røde Kors eller andre med ekspertise på søk og redning. Men også sikkerhetsbransjen ses altså på som en relevant partner her: «Vektere har en verdi for samfunnets trygghet. Og de er en viktig del av totalberedskapen» (intervju med POD). Et begrep som da dukker opp, er «samvirke»:

Kriser eller ulykker blir ikke håndtert av enkeltpersoner, derfor er det sentralt at man opparbeider kompetanse innen teamarbeid og samvirke. For at arbeidet skal være effektivt må de involverte kunne samarbeide og koordinere aktiviteter gjennom felles forståelse av tilgjengelige ressurser, kompetanse, og hvilke rammer, mål og hensikt man står ovenfor (Sommer, et al., 2020) [...] Forberedelser i fellesskap i form av planer, trening, øvelser, evaluering og læring står sentralt innenfor prinsippet om samvirke (Njá, et al., 2020) (Risa & Træe, 2021, s. 22).

Samvirke innebærer i vår kontekst ikke rollebytte – som representanten fra Politidirektoratet (POD) sa det: «Vi er opptatt av maktmonopolet [og at politiet har en] lang utdanning. [Det må ikke det bli en] misforståelse om hvem som kan bruke makt [også når vi snakker om] totalberedskapen.» Videre reflekterte POD-representanten rundt det at «det kan være veldig vanskelig for private aktører å finne sin vei. Om hvordan skal man samarbeide med offentlige myndigheter på alle nivåer. Det må vi jobbe med, fordi vi trenger de totale musklene når det virkelig smeller.» Interessant nok ble det understreket at «intensjonen er jo å fortsette på den linjen som vi la oss på med Intensjonsavtalen.»

Spørsmål som kan melde seg her, er hvordan politiet burde bruke vektere? Hvilke virkemidler kan vektere ha sett opp mot politiets rolle? Hvordan forstår vektere sin rolle i samvirke med politiet? Og hvordan forstår politiet sin rolle i samvirke med vektere? I etterkant av lansering av rapporten «Sikkerhet og trygghet i vekterarbeidet» (Wathne et al., 2023) ble det en debatt om at vektere kunne oppfattes som politi. Likefullt er ikke dette noe som alltid skjer. Som en av våre vekterinformanter oppfattet det da vi var med «ut i felt».

Vi [er] ved det rusmiljøet utenfor Gunerius i Oslo sentrum. Klokken er litt over 11:00, men det er allerede titalls personer som står her. Det er ganske hyggelig tone mellom vekter og de andre folkene. Vekteren vi er med, sier til oss at det er veldig viktig å snakke hyggelig til folk. Hun sier også at hun er på fornavn med mange av dem.

Plutselig har nesten alle personene gått vekk, og plassen står nesten tom. Så kommer to uniformerte politibetjenter for å gå på butikken bak oss. De hilser vennlig på oss før de går inn. Vi spør om det var derfor alle plutselig hadde dratt og hun sier «ja, de gjør alltid det når politiet kommer».

Vekteren forteller at personene som er i rusmiljøet her ved Brugata er vant til, og kjent med, vekterne. De hilser hver dag, kan navnene til flere og har også hyggelige samtaler og møter. Politiet er en helt annen kategori. Vekteren sier også at slik hun oppfatter det, så er det mange andre også, «den vanlige mannen i gata», som synes det er lettere, mer lavterskel, å ta kontakt med en vekter enn med politiet (noe redigert fra feltnotater).

At det er klare skiller selv om man eventuelt burde samvirke og samhandle mer, synes åpenbart for så å si samtlige informanter vi har snakket med. Høyres stortingsrepresentant så for eksempel for seg at vektere kunne få ansvar for visse oppgaver som fangetransport, mens andre områder som grensekontroll, måtte forbeholdes det offentlige gjennom politiet eller forsvaret (se også Nøkleberg, 2022b om hvordan offentlige aktører tar et hovedansvar for sikkerhetsarbeidet ved norske havner og flyplasser). At den private sikkerhetsbransjen skulle få noe som ligger opp mot «begrenset politimyndighet», slik ordningsvakter har i Sverige,³² var det ulike meninger om blant de vi snakket med – det er likevel ikke et tema vi har undersøkt systematisk, så vi omtaler det ikke videre her.

Å gi politimyndighet til andre aktører utenfor politiet er uansett omstridt, og kan for noen representere en problematisk privatisering av det som burde være offentlige oppgaver.³³ Det er imidlertid ikke en nødvendighet at vektere skal få tildelt begrenset politimyndighet for at sikkerhetsbransjen og politiet skal skape et godt samvirke. Grunnlaget for dette vil blant annet bygge på en felles forståelse og kunnskap om hverandres ressurser, utdanning, kompetanse, organisering og kultur (Risa & Træe 2021). Slik vil oppgaver kunne delegeres og ressurser utnyttes bedre (se St. meld. Nr 10, 2016-2017). Videre vil felles øvelser og bedre systemer for informasjonsutveksling være en fordel om målet er bedre samvirke (se også Nøkleberg, 2016).

I offentlig lovregulering legges grunnlaget for hvem som kan håndtere truslene samfunnet står overfor, samt premissene for utførelsen av håndteringen (Engen et al., 2016). En problemstilling som var kjent før Intensjonsavtalen (iverksatt fra 2018) er at dagens lovverk på enkelte punkter hindrer et godt samvirke mellom sikkerhetsbransjen og politiet. For eksempel dersom lovreguleringer brytes for å løse et tjenesteoppdrag slik at en vekter gjøres strafferettslig ansvarlig for maktutøvelse (se også Knudsen, 2020), eller dersom politiansatte deler personopplysninger til ansatte i sikkerhetsbransjen (Se Engen et al., 2016). Dette innebærer at mulighetene for at politi og sikkerhetsbransjen forhandler og diskuterer fram gode beslutninger seg imellom vanskelig gjøres (ibid.). I forlengelse av dette, kan en se for seg at slike samhandlingsvansker kan bidra til økt risiko. Om for eksempel etterlyste individer eller kriminelle nettverk ikke bli gjort kjent for sikkerhetsbransjen, så kan det utgjøre en fare for vektere, bransjens kunder og publikum (Risa & Træe 2021).

³² F.eks. <https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/mann-dod-i-sverige-etter-at-ordningsvakter-grep-inn/14981220/>

³³ F.eks. <https://frifagbevegelse.no/nyheter/lotillitsvalgte-mot-privat-fangetransport-hva-skal-en-vekker-gjore-hvis-fangen-rommer-ringe-politiet-6.158.712773.39dfaf0d96> Og <https://www.parat.com/parat24/nyheter-2137-406899/arbeidsgruppe-skal-sikre-vektene> Samt <https://www.aftenposten.no/norge/i/1nrBK/politiet-vi-trenger-hjelp-av-vektene>

Vi vil hevde at problemstillinger rundt manglende samvirke og samarbeid slik de vi har belyst her, burde bli gjenstand for offentlig debatt, diskuteres mellom partene (bransjen og politiet/POD) samt løftes opp på et politisk nivå (departement og i Stortinget). Kanskje vil i så fall Intensjonsavtalen få en større innvirkning på det samarbeidet som uansett skjer i dag? Kanskje vil også den private sikkerhetsbransjen mer realistisk da kunne trekkes mer inn i tankegangen om totalforsvar- og totalberedskap? Utfordringer knyttet til agenda, ressurser samt verdier og prioriteringer fra politisk hold, melder seg alle her (se også Engen et al., 2016).

I dette prosjektet har vi stilt spørsmål om hva vekterne ville sagt dersom de fikk muligheten til å snakke med dagens politikere som har ansvar for å regulere sikkerhetsbransjen. Ida, en av vekterne vi fulgte på jobb, svarte dette: «Jeg har veldig mye jeg gjerne skulle tatt opp med dem». Hun forteller at det aller viktigste for politikerne er å skjønne hvor mye vekterne gjør: «Hadde de bare visst, eller vært villig til å finne ut av det, ville vi hatt en helt annen anerkjennelse». Anerkjennelse, eller den opplevde mangelen av anerkjennelse, er noe samtlige vektere vi har snakket med er opptatt av. En annen vekter vi møtte sa for eksempel: «Vi gjør utrolig mye forebyggende arbeid, men ingen vil ha innsyn i våre journaler. Arbeidet vårt er usynlig, men hvis vi ikke hadde gjort denne jobben ville det vært ille ute i gatene».

Vi stilte også HR-sjefen i et større vaktsselskap i Norge spørsmål om hva beskjeden hans ville vært til politikerne. Han svarte «Hvor lang tid har vi?» og utbroderte deretter med:

For det første ville jeg sagt at dere må ta inn over dere den rollen sikkerhetsbransjen har i Norge i dag i det litt større samfunnsikkerhetsbildet, og så må dere anerkjenne bransjen for den jobben den gjør, anerkjenne de guttene og jentene som står og gjør den jobben og da er med på å trygge våre andres hverdag i forskjellige sammenhenger hele tiden. Gi [vektene] den rettsbeskyttelsen de fortjener og sørg for å legge til rette for at de får bygd den best mulige grunnkompetansen før de slipper ut i jobb.

Det kan skytes inn at det neppe er kontroversielt at mange vil tenke på en vekter som en som først og fremst jobber med å kontrollere folk, reisende eller objekter for en arbeidsgiver. At vektere kan slukke branner og redde liv – der dette også kan være emosjonelt belastende (Snertingdal, 2005, s. 125), er også del av vekterhverdagen. I hvilken grad en mer helhetlig forståelse vil påvirke hvordan vektere blir vurdert, har vi ikke belegg for å si noe om. Det Snertingdal (ibid.) og vi finner, er uansett en opplevelse blant vektere å bli vurdert negativt av mange.

Ellers ble det fra kundehold påpekt at vekterne er «en sensor for de andre blålysetatene» – at vektere observerer for eksempel en brann og kontakter brannvesenet. Kammersgaard (2021, s. 119) trekker frem en parallell fra USA. Her har ikke vektere myndighet i det offentlige rom, men har en kontrolleffekt ved at de varsler politiet om det som vekternes kunder kan anse som uønsket atferd, et tenkt eksempel er urinering på et fortau utenfor en restaurant. En forståelse av mangel på anerkjennelse for denne «sensor-funksjonen» kommer tydelig fram blant kundene vi snakket med. Som en annen kunde sa:

Der tror jeg blålysetatene, spesielt politiet, har en vei å gå med tanke på å faktisk anerkjenne vekterbransjen og benytte seg av den. Du må huske at det finnes veldig mange operasjonssentraler rundt omkring som styres av vaktsselskapene. Du så det for eksempel under Pride. Vaktssentralene til et eller annet vaktsselskap kan i sånne tilfeller faktisk bidra til å gi et oppdatert bilde i en pågående hendelse. Og jeg vet ikke hvor gode politiet er til å utnytte det. I

min verden, hvis man fant en sånn operasjonssentral som man vet har et bilde på en situasjon som skjer, så burde jo politiet brukt det ASAP. Så der tenker jeg at det er et potensiale for å både anerkjenne og benytte seg av de ressursene som et vaktelskap har.

I dette sitatet er det en faktisk anerkjennelse av sikkerhetsbransjens ressurser for den totale beredskapen i Norge. Sikkerhetsbransjens kunder var forente om denne anerkjennelsen, og flere kunder omtalte sikkerhetsbransjen som «uvurderlig.»

Flere av de vi intervjuet var inne på at man som vekter ikke fikk anerkjennelse for det man gjorde. En vekter vi ble med ut på feltarbeid, Kristian, reflekterte også over dette: «Vekteres arbeid anerkjennes ikke nok i Norge. Fordi her handler alt om *verdiskaping*, og vektere driver ikke med verdiskaping, det er en jobb som minimerer *verditap*.» For å underbygge dette argumentet fortalte Kristian om brannslukningsanlegg som spylers ut store mengder med vann dersom de går av. På et kjøpesenter kan dette medføre milliontap. En vekter kan derimot raskt stoppe vanntilførselen dersom det er falsk alarm og slik spare kunden for store summer. Noen av vekterne opplevde også en mangel på anerkjennelse fra politiets side, som en av dem sa:

«Det er viktig at politiet og politikere og andre ser hvor mye vi gjør. Hvis det hadde blitt skrevet ned eller anerkjent av dem ville vi også kunne fått en mye mer omfattende opplæring som hadde gjort at vi var bedre forberedt på å håndtere de tingene vi gjør.»

9 Sikkerhetsbransjens ressurser og total beredskap

Det er viktig å understreke at politiet ikke har kapasitet og ressurser til å utøve alle de operative oppgavene mange, inkludert folk i politiet, kan se ut til å ønske. Som for eksempel å være en synlig, forebyggende aktør ved å patruljere til fots ute, å etterforske sykkeltyverier eller være dem som ordner opp i slåsskamper på offentlig sted eller på et lokale der det arrangeres en bygdefest (det er dog grunn til å anta at ikke alle ønsker at politiet skal blande seg inn i slike hendelser). Sikkerhetsbransjen i Norge har derfor i økende grad gått inn i rollen som «forebygger» (se også Nøkleberg, 2016). Vi har tidligere vist til at det ikke er politisk enighet om at sikkerhetsbransjen burde ha en slik rolle. Tilbake i 1981 het det i en NOU at det at politiets ressurser var begrensede, måtte ikke være et argument *for* at vektere skulle opprettholde lov og orden. Mens vektere kunne passe på – inne på – privat eiendom, så skulle de ikke operere i det offentlige rom (Nøkleberg, 2022b, s. 144).

Om man utelukker slike politiske hensyn og tar som utgangspunkt at situasjonen nå er at politiet ikke kan gjøre alt, og sikkerhetsbransjen er og vil forbli en aktør, så kan følgende spørsmål melde seg: Hvordan bidrar politiet og myndighetene til å sette sikkerhetsbransjen i stand til å håndtere slike oppgaver operativt? Som forrige kapittel viste setter Intensjonsavtalen (2018) et slikt samvirke i fokus. At denne avtalen tilsynelatende har blitt glemt av flere eller ikke fulgt opp i full grad, tyder videre på at man ikke fullt ut deler et syn om viktigheten av samtrening og samarbeid – eller det vitner om en manglende anerkjennelse av sikkerhetsbransjens forebyggings- og beredskapspotensiale. I dette kapitlet vil vi ta opp dette, og understreker at beredskap og sikkerhet handler om nettopp samvirke. Vi vil diskutere realiteten i at politiet ikke har ressurser til å utføre sitt fulle samfunnsoppdrag, og hva man kan gjøre for å sikre at sikkerhetsbransjen kan ta over deler av det på en god måte og innlemmes i det totale beredskapsarbeidet i Norge.

Når det gjelder beredskap og krisehåndtering har Regjeringen satt opp noen hovedprinsipper om ansvar, likhet, nærhet og samvirke: Ansvarsprinsippet går i korthet ut på at den organisasjon som har ansvar for et område til vanlig også har ansvar for «beredskapsforberedelser». Likhetsprinsippet er definert som at «[d]en organisasjon man opererer med under kriser, skal i utgangspunktet være mest mulig lik den organisasjon man har til daglig.» Nærhetsprinsippet defineres som at «[k]riser skal organisatorisk håndteres på lavest mulig nivå», mens samvirkeprinsippet forklares slik: «Myndigheter, virksomheter og etater har et selvstendig ansvar for å sikre et best mulig samvirke med relevante aktører og virksomheter i arbeidet med forebygging, beredskap og krisehåndtering» (Regjeringen, 2022). I Norge organiseres beredskap ved at Regjeringen har det øverste ansvaret, Justis- og beredskapsdepartementet er fast lederdepartement under sivile nasjonale kriser, Kriserådet ivaretar og sikrer strategisk koordinering, Justis- og beredskapsdepartementet sørger for koordinering av kriser på departementsnivå, og Krisestøtteenheten støtter til sist lederdepartementene (Regjeringen, 2019).

Politidirektoratet, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, samt andre særorganer finnes på operasjonelt nivå, mens politidistriktene er plassert på taktisk nivå. Politiet har tidligere innrømt at de ser det som nødvendig å få hjelp fra den private sikkerhetsbransjen for å løse noen av sikkerhetsutfordringene Norge står ovenfor (Foss, 2012). Det har også politiledere i vårt datamateriale uttrykt. Som da vi spurte en fra Politidirektoratet:

Hva er politiets syn på vekterbransjen? Er sikkerhetsbransjen inkludert i beredskapsplanleggingen? Så var svaret: «Der tenker jeg jo 'ja', jeg vil si at vekterne er en del av

totalberedskapen i samfunnet.» Da denne rapporten så å si var ferdig for produksjon, ble Totalberedskapskommisjonens NOU offentliggjort. I NOU-en *Nå er det alvor – Rustet for en usikker fremtid* brukes det mye plass på å understreke at næringslivet burde «integreres i den formelle beredskapsstrukturen». Også fordi samfunnet står overfor et nytt «utfordringsbildet» og med «strammere økonomiske rammer ... Når næringslivets kapasiteter regnes med, er beredskapsressursene i samfunnet betydelige» (s. 194, se ellers hele kap. 12). Det kan så synes noe paradoksalt at vekterbransjen ikke er nevnt her, men kun i et senere kapittel om politiet. Her opptrer ordet «vektere» tre ganger (s. 365 og 366). Selv om det sies at «private aktører som vektere» kan bistå sammen med Sivilforsvaret og Heimevernet i krisesituasjoner der politiets kapasiteter alene ikke er tilstrekkelig, gis det ingen grundig vurdering av sikkerhetsbransjen og hva den, basert på dagens oppgaver, kan bistå med. Vi finner ellers få tegn til at sikkerhetsbransjen er inkludert i den nasjonale beredskapen i ulike dokumenter og gjennom faktisk samhandling (med da særlig politiet).

Ettersom beredskap innebærer en proaktiv tilnærming til håndtering av uønskede hendelser og kriser (NOU 2000: 24), er det behov for å ta i bruk kompetansen hos både offentlige, private og frivillige organisasjoner som samhandler gjennom felles arbeidsmetodikker (se Lunde, 2014). I dette arbeidet bør derfor sikkerhetsbransjen være en sentral aktør, enten som offentlig eller privat. Med det volumet sikkerhetsbransjen har til disposisjon – ca. 8 000 årsverk, mens politiet har 10 000 (Wathne et al., 2023, s. 11) – kan man se for seg at en innlemmelse i Norges totale beredskapsarbeid kunne lettet opp for andre aktører som for eksempel politiet, som å kontrollere bygg, infrastruktur med mer. At sikkerhetsbransjens beredskapspotensiale allerede har blitt anerkjent i forkant av Intensjonsavtalen, og kommer til syne med det formål å bidra til å sikre at sikkerhetsbransjen er en del av den totale beredskapen i Norge (Politidirektoratet & Næringslivets hovedorganisasjon, 2017),³⁴ står imidlertid i sterk kontrast til realitetsbildet i dag.

9.1 Sikkerhet og beredskap handler om samvirke

Trusselbildet i Norge har endret seg de senere årene. Etter terrorangrepet 22. juli 2011, skytingen på London-pub under Pride-helgen juli 2022 og krig i Europa, kan det synes som om trusler og risiko for uønskede eller ondsinnede handlinger blir mer og mer diskutert (Forsvarskommisjonen av 2021, 2023; PST, 2023). I hvilken grad «tryggheten» i Norge øker eller reduseres – eller er relativt stabil – går vi ikke inn på her, men i en kritisk analyse av Politiets trusselvurdering (PVT) hevdes det i hvert fall at «trekk ved PTV er at den konsekvent påpeker en negativ utvikling innen alvorlig kriminalitet. Gjennom dette konstrueres en utvikling mot at samfunnet blir mer utrygt» (Bahonjic, 2021, s. 58).

Uansett, Engen og kolleger (2016) skriver at risikoen for ondsinnede handlinger innebærer stor usikkerhet og derfor er vanskelig å sikre seg mot. For å sikre god beredskap kreves derfor innsats fra flere aktører som sammen kan avdekke og forebygge slike handlinger. I dag er ikke politiet i stand til å gjøre dette på egenhånd, og argumentet vi legger frem her handler dermed om at sikkerhetsbransjen trolig har mye å bidra med, særlig med tanke på kunnskap om (og vakthold rundt) infrastruktur og samfunnsfunksjoner. Både i normalsituasjoner og i eventuelle kriser (A),

³⁴ | denne avtalen står det blant annet at «[d]et er [...] ønskelig fra et samfunnssikkerhetsperspektiv å utvikle gode former for samarbeid for å sikre at partene utnytter ressurser og kompetanse best mulig.»

kan den private sikkerhetsbransjen tenkes å avlaste politiet (og ved A også Forsvaret) med oppgaver som blant annet ikke krever politimyndighet eller våpenbruk. Vi tolker vår informant i Politidirektoratet slik:

Forsker (F): Tenker du at politiet i større grad kan gjøre det som er politiets primæroppgaver ved at man har en vekterbransje?

Politi (P): Ja, det tenker jo. Jeg tenker jo at de åpenbart har en forebyggende effekt. Det tror jeg absolutt, uten at jeg har noe forskning på det, men det er jo en grunn til å tro det.

F: Jeg vil ikke tro politiet har ressurser til å være på alle steder som er av interesse i Norge hele tiden?

P: Nei, det vil vi jo aldri ha. Så da må vi sette sammen de ressursene vi har. Men det er jo heller ikke sånn at vi kan legge myndighetsutøvelse og overvåking til vekterne. Det vil jo kreve en enorm kompetanse og ressurser. La oss si for eksempel det å håndtere dette med droner, med det enorme regelverket vi må håndtere for dette. Så vi kan ikke forenkle det. Om det er lett å gjøre teknisk [så er det også mye annet som må tas hensyn til i en slik vurdering].

Behovet om samvirke mellom politiet og sikkerhetsbransjen kommer også fram i Intensjonsavtalen. Det innebærer imidlertid felles trening og øving mellom aktørene. Vekterne vi snakket med i studien problematiserte dette fra sitt ståsted:

Det som er den største utfordringen for samtrening er jo at politiet har trening i sine budsjetter og sine lønnsavregninger og alt mulig. Vekterbransjen har ikke det. Hvis vi skal trene må jo folkene våre ha lønn, og hvis de skal ha lønn må vi ha en inntekt som dekker det. Så det betyr at hvis en som driver butikk ønsker at disse vekterne skal trene på å finne personer i et røykfyllt rom, kan jeg si «vi kan godt trene på det, men da må du lønne for at han er der å trener». Fordi hele bransjen er lagt opp sånn økonomisk nå at vi tjener ikke ufattelige store penger. Vi må i utgangspunktet ha en inntekt på det. Så hvis politiet hadde sagt at «det skal samtrenes med vekterbransjen, så vi skal kjøre en plvo-øvelse, altså pågående-livstruende-vold, i Oslo sentrum, og her tenker vi at vekterne skal ha en stor funksjon». Hvis de retter den henvendelsen til meg så blir det sånn «har jeg folk som skylder timer på kontrakt? Eller som står på disp? Som jeg likevel må lønne», så kan jeg bruke dem. Hvis ikke, så er det sånn «ja, jeg må fakturere tre timer per av de vekterne du skal ha da». Så sier politiet «hæ? Fakturere oss for det? Det gidder vi ikke». Det er liksom det som er realiteten dessverre. De marginene vi opererer på er ikke store nok til å gi det handlingsrommet.

Som dette sitatet og våre andre funn peker mot, synes øvelser i felleskap å være (så å si) fraværende, et inntrykk som forsterkes gjennom funnene til Risa og Træe:

Samtlige av informantene fra politiet og sikkerhetsbransjen er tydelige på at de i liten eller ingen grad deltar sammen på beredskapsøvelser. I kun ett nevnt tilfelle har begge aktørene vært involvert sammen i en stor-skala øvelse, men da i regi av kommunen. Det fremkommer at sikkerhetsbransjen ikke arrangerer egne beredskapsøvelser, men at de kun deltar på øvelser arrangert av kunder. Informantene fra Sør-Vest politidistrikt kan ikke huske at sikkerhetsbransjen har blitt inkludert i politiets egne beredskapsøvelser, eller i beredskapsøvelser de har hatt sammen med de andre nødetatene. Samtidig presiserer flere av informantene at felles øvelse og trening er nødvendig for god beredskap og et godt samvirke (Risa & Træe, 2021, s. 50).

Oppsummert ser vi at sikkerhetsbransjen ikke gjennomfører egne beredskapsøvelser, men deltar kun i øvelser dersom de initieres av kunder. Samtrening med politiet ser kun ut til å ha skjedd et fåtall ganger, øvelsene har vært mer tilfeldige og vært i regi av en tredje aktør. At formålet med Intensjonsavtalen ikke synes å bli fulgt opp, understreker ytterligere behovet for mer organisert og systematisert felles beredskapsplanlegging som inkluderer sikkerhetsbransjen. Forutsetningene

for å håndtere uønskede hendelser vil på den måten kunne forbedres. Det er noe flere av vekterne vi har snakket med også tar opp, en vekter sa det slik:

Å delta på felles øvelser tror jeg hadde vært fruktbart, fordi vektere er jo en samfunnsressurs og er det såne store terroraksjoner så er vi definitivt en ressurs som bør være tilgjengelig og vi bør kunne vite hva som forventes av oss og hva vi kan bidra med i de situasjonene. For igjen, det er også en forventning vil jeg anta at folk tenker at her må dere (vektere) også kunne hjelpe til med noe. Og nå er det vel mer Heimevernet og politiet som tar den rollen, men det tar jo også tid å få mobilisert militæret i de situasjonene. Vi er jo til stede [når det skjer], og vi vil jo bli brukt selvfølgelig hvis politiet ser at her er det vektere tilgjengelig, men det er veldig kjekt om vi vet hva vi skal gjøre og hva som forventes av oss. Så her tror jeg vi er bedre tjent med at vi får en felles forståelse av hva som kan forventes av oss i krisesituasjoner. Og at vi også er en ressurs som faktisk kan brukes.

Samtidig er det en forutsetning at beredskapsplanverk til enhver tid skal være oppdatert og gjeldende med hensyn til dagens trusselbilde, tilgjengelige ressurser, kompetanse og tilpasset utstyr for å håndtere ulike hendelser (Lunde, 2014). En beredskapsplan kan sammenlignes med et slikt planverk som Intensjonsavtalen representerer. Avtalen har ikke blitt revidert siden den ble signert i 2018. Den stiller heller ikke krav om gitte revisjoner. I avtalen står det at revisjoner skal gjøres ved behov, men hva som ligger i «behov» defineres ikke.

Som tidligere nevnt var en av politilederne vi har intervjuet av den oppfatning at det var «helt, helt uaktuelt» å innlemme sikkerhetsbransjen som en del av politiets beredskapsplanlegging for kriser og større uønskede hendelser som for eksempel terror. Samtidig sa den samme politilederen at han skulle ønske at sikkerhetsbransjen var en større resurs for politiet.

En mulig faktor for at samtrening mellom politi og sikkerhetsbransjen ikke gjøres, kan skyldes økonomiske årsaker, men også andre ting. Økonomi og organisatoriske forhold og forankring har stor betydning for hvordan slike planer utarbeides og følges opp, hvor mye oppmerksomhet og midler som gis, og dermed også motivasjon og aktivitetsnivå for beredskapsarbeidet (se også Sommer et al., 2020). I Norge mottar politiet sitt budsjett gjennom bevilgninger fra Regjeringen. I for eksempel 2020 var politiets samlede budsjett på 20,3 milliarder kroner (dfo.no, 2021). Sikkerhetsbransjen må derimot stå for egen inntjening, som del av privat næringsliv. Med det i betraktning kan økonomiske vurderinger minske viljen til å prioritere et slik beredskapsarbeid (se også Nøkleberg, 2016 om hva slags interesser vekterfirmaene har). At politiets bevilgninger vokste med 2,5% under pandemien (2019-2020), mens sikkerhetsbransjen ble unnlatt kompensasjonsordningen som Stortinget vedtok på bakgrunn av Covid-19 (Kaltenborn, 2020) synliggjør de økonomiske konsekvensene av politiske prioriteringer. At utfordringene også kan tillegges organisatoriske forhold, ble nevnt av noen vi intervjuet. Både fra politisk hold og fra ansatte i politiet ble reformen politiet har vært gjennom trukket frem som en mulig grunn til at man ikke hadde fått til mer samarbeid mellom sikkerhetsbransjen og politiet.

Uansett, om det fortsatt er et ønske å trekke vekterbransjen mer inn i ulike former for sikkerhetsarbeid (i regi av det offentlige) og beredskapsplanlegging, synes det å være hensiktsmessig at man 1) mer systematisk utreder barrierer, 2) utforsker hva som er det reelle mulighets- og handlingsrommet og 3) finner konkrete måter å løse særlig de juridiske og økonomiske begrensningene for at «samvirke» skal la seg realisere.

10 Kan sikkerhetsbransjens gi et økt samfunnsbidrag?

Formålet med denne rapporten har vært å undersøke sikkerhetsbransjens verdi og samfunnsbetydning i Norge. Vi mener å ha vist både at bransjen utfører en rekke viktige oppgaver for kunder og samfunnet – også ubetalt – for samfunnet og dets borgere, og at det er rom for forbedringer, eller i hvert fall endringer, for å dra nytte av bransjen med tanke på samfunnsnytte.

En av kundene sa «vi ligger dårlig an uten vekterne». En annen kunde sa: «Vi ville ikke ha fått det til å fungere uten den tjenesten vekterne leverer». Et ord som gikk igjen i kundenes beskrivelser av vektertjenesten de kjøper er «uvurderlig». Det er slående at de som har et bevisst forhold til vekterne forklarer vekternes arbeid og innsats på den måten. Det er likevel ikke bare næringslivet som vurderer bransjen positivt. Vi har vist til både politikere og politirepresentanter over. La oss illustrere poenget igjen med hvordan en politileder vurderte sikkerhetsbransjen:

Jeg tror at i det totale samfunnet så har de en veldig viktig rolle. Både for å avdekke, avverge og skape trygghet. Men ja, den totale verdien av vekterbransjen er samfunnet godt tjent med for verne, men også for å kontrollere eller ha en ekstra overvåkning – i form av en synlig og en usynlig tilstedeværelse. Og så tror jeg at de har en trygghetsskapende funksjon ved at man ser noen som er uniformert. Vi har jo et syn på folk som er uniformert om at de har en oppgave på en eller annen måte, og det gir en trygghet, så det tror jeg er viktig for trygghetsfølelsen. Så det at de har en plass, det er det ingen tvil om.

Forebygging er her et nøkkelord, og da passer det med å gi ordet til en av sjefene i et av Norges største vaktsekskaper. Han vurderte vekterbransjens samfunnsbidrag på denne måten:

Det er betydelig. Uten tvil. Et eksempel jeg kan gi er jo sikkerhetsbransjens fire store godkjente alarmsentraler. Det er bare fire som er godkjent sånn sikkerhetsmessig og EU-messig, som er på private hender. Og det er Securitas sin, Avarn sin, Sector sin og det er Verisure sin. Disse håndterer 15 millioner utløste alarmsignaler i året. Knyttet til brann, ran, innbrudd, overfall, heis, kjøøl/frys. Og av de 15 millioner utløste alarmsignalene har de rutiner for å avdekke falske alarmer eller andre ting, at det er fugl eller teknisk feil eller brukerfeil, så ender det altså opp med litt over 100 000 utrykninger hvert eneste år hvor det er en vekter som reiser ut fysisk på et sted for å sjekke hvorfor alarmen har gått. Og av de cirka 100 000, er det 12-13 000 skarpe hendelser, som betyr at det er en uønsket hendelse som pågår når vekter ankommer. Det er knyttet til brann, overfall, innbrudd og annet. Så når du setter deg fast i heisen og du er alene, er det pålagt at det skal være toveis kommunikasjon så du kan snakke med noen i andre enden. Og da vil du i ni av ti hendelser oppleve at det er en vekter som kommer, ikke brannvesenet. Så det er en rolle som er betydelig knyttet til det store samfunnsmessige bilde. Og her ligger også alarmsignaler knyttet til [her lister informanten opp en rekke konkrete industrianlegg]. Disse er det et ekstremt farepotensial knyttet til.

Informanten sa videre at om noe skulle skje der, så ville naboer/nærområdet være i stor fare, og presiserte at hvis for eksempel «brannalarmen går der, så er det vaktsekskapene som håndterer det først.» Også vi ser hvordan sikkerhetsbransjen er en viktig ressurs for en etat som politiet, men også for helse (blant annet ved å redde liv, se over) og brann (blant annet ved å oppdage og slukke eller varsle branner). Både Nøkleberg (2016) og vi har gjennom intervjuer fått høre hvordan vektere brukes av politiet for å finne personer etterlyst for alvorlig kriminalitet. Da tjener bransjen ikke kundene direkte, men storsamfunnet. Med andre ord kan sikkerhetsbransjen sies å bidra til å støtte opp under politiets arbeid med alvorlig kriminalitet, særlig gjennom de mange folkene de har ute som dermed fungerer som politiets forlengede blikk (Nøkleberg, 2016, s. 68).

Om det er politisk ønskelig, ser vi det som mulig at vekterbransjen kan spille en større rolle i et samfunnsberedskapsperspektiv. Basert på de fortellingene vi har hørt, så er vår vurdering at den enkelte vekter i så fall vil ønske både en større anerkjennelse for den jobben de (allerede) gjør og at de også skal bli regnet som en særskilt utsatt yrkesgruppe. Det er også vår vurdering at mer systematisk samtrening med nødetatene og andre vil være en viktig forutsetning om sikkerhetsbransjen skal kunne trekkes inn som «beredskapsaktør» i bredere forstand enn i dag.

La oss legge til at det er politiske konfliktlinjer, også med en forhistorie. På 1980-tallet kom ulike offentlige utvalg med ulike anbefalinger med hensyn til grensene mellom det som kun burde være politioppgaver og hva sikkerhetsbransjen kunne gjøre/ha ansvar for. Da som nå, ser det ut til å være noe uklart akkurat hvor man politisk vil trekke grensene for hva vekterne kan gjøre eller bidra med (Nøkleberg, 2022b, s. 144-145). I den forbindelse er vekterutdanningen et sentralt element. Dagens relativt korte kurs kan ikke sammenlignes med den kompetansen politiet opparbeider seg gjennom en treårig utdanning. Ei heller synes vekterne å ha samme mulighet til å trene i arbeidstiden som politi og brannfolk. Dette, (og annet som vi har omtalt i rapporten, som utveksling av informasjon), kan stå i veien for ytterligere samarbeid eller samvirke med blant annet politiet. Kort sagt er det flere faktorer som ser ut til være barrierer for at vekterbransjens samfunnsbidrag – som ble understreket av Vaktvirksomhetslovutvalget i 1997 (Nøkleberg, 2022b, s. 145) – blir enda tydeligere.

I metodekapitlet konstaterte vi at kvalitativ forskning som en hovedregel ikke kan generaliseres empirisk utover det innhentede datamaterialet (Andersen & Skrede, 2023). Det må dermed understrekes at vi i all hovedsak lener oss på et slikt datasett. For å ta et eksempel, så vil nok forskere om sender en spørreundersøkelse til landets politikere og får svar fra de på Stortinget, i regjeringen/departementer, i fylker og kommuner, med større sikkerhet kunne si noe om norske politikere, samlet sett, vurderer vekterbransjen som en viktig støtteressurs for politiet. Det er viktig å ta disse forbeholdene med seg også når en vurderer de tiltakene vi foreslår under. Når det er sagt, har vi i vårt prosjekt også lent oss på andre rapporter, foreliggende forskning og egne dokumentanalyser. Vi mener derfor det er gode grunner til å støtte Nøklebergs (2016, s. 76-77) utsagn, som dog var basert på en studie fra Bergen: Det synes å være et uutnyttet potensial for samarbeid mellom politiet og sikkerhetsbransjen, herunder som politiets ekstra «øyne» ute, samt at politiet burde dra på den kunnskapen og de analysene vekterbransjen sitter på.

10.1 Forslag til tiltak

Vi avslutter denne rapporten med noen anbefalinger for hvordan sikkerhetsbransjens samfunnsbidrag kan bli enda tydeligere og anbefalinger som kan bidra til å øke bransjens anerkjennelse.

Vektene bør bli ansett som en utsatt yrkesgruppe

Som det fremkommer i denne rapporten, er det flere vektere som ønsker et bedre vern. Fra politisk hold var det mer blandete signaler. Likefullt mener vi at 1) gitt vekternes faktiske oppgaveløsninger; 2) sett hen til hvor utsatt denne yrkesgruppen er; 3) om sikkerhetsbransjen skal bli integrert i samfunnets beredskapsstrategier og -planer, er det gode grunner til at vektere nevnes eksplisitt i Straffelovens § 286. *Vold mot særskilt utsatte yrkesgrupper* og § 265. *Særskilt vern for enkelte yrkesgrupper*.

Gjennomgang av lovverket

Vi vil også anbefale at andre lover, forskrifter og reguleringer gjennomgås. Er det for eksempel hensiktsmessig at en butikkansatt kan bære håndjern mens det for en vekter må vurderes strengere? Jamfør Knudsen (2020). I hvilken grad er det hensiktsmessig at vektere får tilbakeholdelsesrett, og at man dermed legger seg mer på linje med hva vektere kan gjøre i land som Sverige og Finland? Vi har ikke utredet fordeler og ulemper her – og særlig ikke drøftet dette i lys av mulige rettsikkerhetsutfordringer. Vi foreslår heller at dette tas opp til offentlig og politisk debatt. Videre, i hvilken grad er ulike bestemmelser en hindring for effektiv kommunikasjon og informasjonsutveksling mellom politiet og vektere? En bedring av informasjonsutvekslingen vil trolig medvirke til at samarbeid og samvirke mellom politiet og sikkerhetsbransjen fungerer bedre enn det som er situasjonen i dag. I og med at forfatterne av denne rapporten ikke er jurister, går vi ikke i dybden i denne tematikken her.

Sikkerhetsbransjen bør få en formell anerkjennelse for sitt samfunnsbidrag

Denne anbefalingen går på behov for at sikkerhetsbransjen får en større formell anerkjennelse for det faktiske arbeidet de bidrar med i det norske samfunnet.

Et argument som kan underbygge denne anbefalingen er manglende implementering av Intensjonsavtalen. Denne avtalen fra 2018 anerkjenner sikkerhetsbransjen som en konkret ressurs for politiet, noe også Politidirektoratet ga klart uttrykk for.

I intervjuer med stortingspolitikere, ble det tydelig at de selv mente de ikke hadde så god kjennskap til bransjen. Videre ble det hevdet at andre politikere nok hadde begrenset kjennskap til vekternes kompetanse/utdanning. I hvilken grad det bredere publikum har et riktig bilde av hva sikkerhetsbransjen bidrar til, har vi ikke studert. Likevel gir i hvert fall de vekterne vi har snakket med uttrykk for at de ikke er så vel ansett. En informasjonsstrategi, koblet sammen med både økt vekt på formell kursing samt et høyere lønnsnivå, kan tenkes å bidra til å styrke bransjens anseelse.

Dette kan igjen tenkes å bidra til enda bredere rekruttering til utdanning/yrket, yrkesstolthet og ønske om å bli værende i stillingen. Om vektere blir inkludert i kategorien «særskilt utsatt yrkesgruppe» i Straffeloven (se over), vil også dette kunne tenkes å bidra til at vekterbransjen får en økt anseelse i samfunnet. En større formell anerkjennelse av sikkerhetsbransjen kan potensielt bidra til å styrke politiets ønsker om å bruke sikkerhetsbransjen der det er passende, og senke terskelen for at politiet inviterer vektere med på samtrening/øvelser.

Sikkerhetsbransjen bør integreres mer i samfunnets sikkerhetsarbeid

Denne anbefalingen hviler på den forrige, men går mer spesifikt ut på viktigheten av et bedre samarbeid mellom vekterbransjen, nødetatene – også på et lavere nivå – og Forsvaret.

Vekterne som har deltatt i dette prosjektet har diskutert hvor matnyttig det egentlig er med de lokale møtene mellom politiet og bransjen. De etterspør mer kontakt på lavere nivå, og ønsker at politiet skal anerkjenne dem som en ressurs på gatenivå. Vi og tidligere forskning (Nøkleberg, 2016) viser hvordan vektere kan bli brukt av politiet også ved alvorlige hendelser, men at flere barrierer vanskeliggjør arbeidet.

Sikkerhetsbransjens journalføringer, rapporter, kunnskap, analyser og de menneskelige ressursene ute på gaten, kan trolig i større grad være nyttige for politiet å benytte.

I en tid med stadig mer oppmerksomhet om samfunnssikkerhet og beredskap, er det interessant at mens Politidirektoratets representant sa at «vektene er en del av totalberedskapen i samfunnet», finner vi ellers få tegn til at sikkerhetsbransjen er inkludert i den nasjonale beredskapen (dokumenter, planer, øvelser med mer). Det anbefales at dette ses nærmere på, og at både myndigheter og bransjen diskuterer hva som kan gjøres for at dette skal bli en realitet. Vi vurderer det dit hen at man også må løse det problemet som er at vektere i dag ikke kan trene/øve i arbeidstiden, da ingen kunder betaler for dette. Hvordan dette skal løses økonomisk, har vi ikke utredet.

Forsvarskommisjonen bemerket at

Beredskapsundersøkelsen for 2021 viser at 8 av 10 bedrifter ikke kjenner til konseptet totalforsvaret, og bare 1 av 5 bedrifter anser seg for å ha en kritisk samfunnsfunksjon. Dette tilsier at kompetansen og bevisstheten rundt totalforsvaret må økes. Det er en utfordring at privat sektor ikke er inkludert i fora der man diskuterer og samhandler i totalforsvarssammenheng. Næringslivet opplever at det ikke er noen steder de kan koble seg på for å få informasjon og støtte til å videreutvikle planverk. Næringslivets beredskapsinnsats bør intensiveres på egnet vis. Det er også behov for å øke bevisstheten om betydningen den enkelte borger har for nasjonens beredskapsevne (Forsvarskommisjonen av 2021, 2023, s. 65).

I den forbindelse anbefales det at den private sikkerhetsbransjen integreres i forståelsen/definisjonen av begrepet «totalforsvaret» og dermed også inkluderes i planer og øvelser.

Evaluere samarbeidet mellom politiet og sikkerhetsbransjen

Basert også på funnene til Risa og Træe (2021, s. 46), vil vi anbefale at det utføres en evaluering av samarbeidet mellom politiet og sikkerhetsbransjen, slik dette samarbeidet er omtalt i Intensjonsavtalen og de respektive samarbeidsavtalene. Etter det vi kan se, foreligger det per dags dato ingen slik evaluering, og det faktiske samarbeidet synes ikke å leve opp til intensjonene i avtalene. Således har kanskje ikke Intensjonsavtalen bedret det fragmenterte eller lite systematiske samarbeidet mellom politiet og sikkerhetsbransjen som Nøkleberg (2016) observerte i sin studie fra Bergen i 2013 og 2014, altså før Intensjonsavtalen ble formulert og signert. Man kan her også se hen til Sverige, der svensk politi har etterspurt enda mer samarbeid med vekterbransjen (se Hansen Löffstrand, 2021a, s. 5). I en slik evaluering burde også juridiske spørsmål drøftes, da det ser ut til å være en del juridiske hindringer for at samarbeidet skal fungere bedre (se over). Det synes for oss nyttig om representanter for politiet og bransjen (inkludert arbeidsgiverorganisasjonen og arbeidstakerorganisasjoner) inngår i evalueringen, enten som «medforskere» eller som rådgivere. Evalueringen burde ellers ledes av uavhengige forskere for å styrke troverdigheten til analysene (se Andersen & Brattbakk, 2020, s. 138).

Styrke utdanningen

Selv om vekterutdanningen har blitt mer omfattende, finner vi at det fortsatt er en del kritiske oppgaver som mange vektere selv vurderer at de ikke har tilstrekkelig kompetanse til å mestre før de har opparbeidet relativt omfattende arbeidserfaring. Videre synes det som om mange vektere kommer opp i skremmende eller belastende hendelser, og det kan være hensiktsmessig å vurdere om dagens utdanning gir vekterne de mentale verktøyene som vil gjøre dem best mulig rustet når de kommer opp alvorlige trusselsituasjoner eller redder liv. Her kan det tenkes at utdanningen får flere løp, der de som for eksempel skal jobbe i resepsjoner eller museer ikke må

ha alle de samme kursene som de som skal jobbe på flyplasser eller kjøpesentre. Mulig kan man se hen til tredelingen og de ulike kursene som man i dag har i Sverige. Det er videre verdt å drøfte om det er realistisk med en offentlig utdanning, kanskje kan Tollutdanningen være en modell.³⁵ I den grad sikkerhetsbransjen trekkes tettere inn i myndighetenes beredskapsplaner og forebyggende arbeid (se også Nøkleberg, 2016) virker en mer omfattende grunnutdanning å være strategisk.

³⁵ <https://blitoller.no/bachelorutdanningen/om-bachelorutdanningen>

Referanser

- Aase, Marthe (2008). Privatisering av justissektoren. En fare for rettsstaten? I *Stat & Styring*, 04 (18).
- Abrahamsen, R., & Williams, M. C. (2011). Rekonfigurering av sikkerhet: Privat sikkerhet og globale sikkerhetskonstellasjoner. *Internasjonal Politikk*, 69(03), 471-481.
- Andersen, B. (2013, September 5). *Using and Visiting the Oslo Waterfront The Right to the City*, Oslo Museum.
- Andersen, B. (2014). *Westbound and Eastbound. Managing Sameness and the Making of Separations in Oslo*. Universitetet i Oslo.
- Andersen, B. (2019). Marginality and banality in the segregated city: Reflections on the 'riots' in Oslo. *Ethnicities*, 19(6), 1121-1137. <https://doi.org/10.1177/1468796819866334>
- Andersen, B., & Ander, H. E. (2018). Oslos byrom som arenaer for kos, konflikt og kommers. *Plan*, 50(2), 34-41.
- Andersen, B., Ander, H. E., & Skrede, J. (2021). The directors of urban transformation: The case of Oslo. *Local Economy*, 35(7), 895-713. <https://doi.org/10.1177/0269094220988714>
- Andersen, B., & Brattbakk, I. (2020). Områdesatsinger i Norge. Et skjørt kunnskapsgrunnlag for strategier og tiltak. *Tidsskrift for boligforskning*, 3(2), 130-147. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-5988-2020-02-03> ER
- Andersen, B., Brattbakk, I., Dalseide, A. M., Mæhle, Y. M., & Ruud, M. E. (2018). *Hverdagsstedet Vestli. Sosiokulturell stedsanalyse av Vestli i Bydel Stovner*. AFI: Oslo.
- Andersen, B., Nygaard, M. O., Dalseide, A. M., Mæhle, Y. M., Breistrand, H., Ruud, M. E., & Brattbakk, I. (2018). *Fellesskapets utfordringer på Bjørnerud. Sosiokulturell stedsanalyse av Bjørnerud i Bydel Søndre Nordstrand*. AFI: Oslo
- Andersen, B., & Skrede, J. (2022). By eller forstad? En diskusjon av barnefamiliers flyttemotiver. *Nordic Journal of Urban Studies*, 2(1).
- Andersen, B., & Skrede, J. (2023). *Intervju som metode*. Cappelen Damm Akademisk.
- Andersen, B. & Gerell, M. (2019). Kriminalitetsforebygging: Vi vet lite om hva som fungerer. *Dagsavisen* (3. november). Lastet ned fra <https://www.dagsavisen.no/debatt/2019/11/03/vi-vet-lite-om-hva-som-funker/>
- Andersen, B. & Lorenzen, S. B. (2021). Ballens uforutsigbare vei mot mål: Medvirkning som maktspill. I A. L. Hagen & B. Andersen (red.), *Ung medvirkning: Kreativitet og konflikt i planlegging* (s. 223-246). Oslo: Cappelen Damm Akademisk/NOASP.
- Arbeidsmiljøloven <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-62>
- Askim, J., Kolltveit, K., & Røe, P. G. (2017). Veier til bedre politikk og styring. In J. Askim, K. Kolltveit, & P. G. Røe (Eds.), *En smartere stat. Veier til bedre politikk og styring* (pp. 9-30). Universitetsforlaget.
- Bahonjic, D. (2021). Etterretning og virkelighetskonstruksjoner: En kritisk diskursanalyse av politiets åpne trusselvurdering [Politihøgskolen]. Oslo. <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/handle/11250/2828460>

- Bayley, D. H. (2006). What do the police do? I T. Newburn (red.), *Policing Key Ridings* (s. 141–179). Portland, Oregon: Willan publishing.
- Beck, U. (1992). *Risk Society. Towards a New Modernity*. SAGE Publications Ltd.
- Bergkvist, J. (2023, 26. mars). Storbrannen som moderniserte Christiania. *Dagsavisen*. <https://www.dagsavisen.no/oslo/2023/03/26/storbrannen-som-moderniserte-christiania/>
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press.
- Brattbakk, I., Andersen, B., Hagen, A. L., Ruud, M. E., Ander, H. E., Breistrand, H., Skajaa, J., & Dalseide, A. M. (2017). *På sporet av det nye Grønland Sosiokulturell stedsanalyse av Grønland i Bydel Gamle Oslo*. AFI: Oslo
- Brattbakk, I., Hagen, A. L., Rosten, M. G., Sæter, O., Osuldsen, J., Andersen, B., Thorstensen, E., & Bratseth, K. (2015). *Hva nå, Tøyen? Sosiokulturell stedsanalyse av Tøyen i Bydel Gamle Oslo*. AFI: Oslo
- Datatilsynet. (2021, 12. oktober). *Om personopplysningsloven med forordning og når den gjelder*. Datatilsynet. Lasted ned 26. april, 2023 fra: <https://www.datatilsynet.no/regelverk-og-verktoy/lover-og-regler/om-personopplysningsloven-og-nar-den-gjelder/>
- Dinobord. (2023). <https://dinobord.eu>
- dfo.no. (2021, 05 21). Hentet 06 07, 2021 fra Direktoratet for forvaltning og økonomistyring: <https://dfo.no/rapporter-og-statistikk/rapporter/evaluering-av-naerpolitireformen-2020/status-for-gjennomforing-av-reformen/3-1-oktebudsjetter-men-vekst-i-personell-og-eba-pavirker-etatens-handlingsrom>
- Drange, I, E.Falum og C.T. Watne (2020), *Styring, ledelse og tillit. Medbestemmelsesbarometeret 2020*. AFI/OsloMet.
- Ellefsen, B., & Larsson, P. (2014). Skandinavisk politihistorie. In I. P. Larsson, H. O. I. Gundhus, & R. Granér (Eds.), *Innføring i politivitenskap* (pp. 29-52). Cappelen Damm.
- Elster, J. (2007). *Explaining Social Behavior. More Nuts and Bolts for the Social Sciences*. Cambridge University Press.
- Engen, O., Kruke, B., Lindøe, P., Olsen, K., o, Olsen, O., & Pettersen, K. (2016). *Perspektiver på samfunnssikkerhet* (Vol. 2017). Oslo: Cappelen Damm.
- Eski, Y. (2016), *Policing, Port Security and Crime Control: An Ethnography of the Port Securityscape*. London: Routledge.
- Eski, Y. (2020), 'Customer is King: Promoting Port Policing, Supporting Hypercommercialism', *Policing and Society*, 30: 153–68.
- Fafo-rapport fra 2012, *Først på stedet: Vakt- og sikkerhetsbransjens rolle 22. juli 2011*,
- Finstad, L. 2013). *Politiblikket*. [Tredje utgave]. Oslo: Pax.
- Fjeldavli, A. (2020, 13. juli). Velkommen til risikosamfunnet. *Morgenbladet*. <https://www.morgenbladet.no/ideer/kronikk/2020/07/13/velkommen-til-risikosamfunnet/>
- Forskrift om vaktvirksomhet (vaktvirksomhetsforskriften), (2011). https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-03-28-337#KAPITTEL_7

- Foss, A. B. (2012, 10 18). *Aftenposten*. Hentet 03 07, 2021 fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/1nrBK/politiet-vi-trenger-hjelp-av-vektene>
- Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Cultures*. Selected Essays. New York: Basic Books.
- Gundhus, H.O.I. og Larsson, P (2007) Policing i et norsk perspektiv. I: Gundhus. Larsson og Myhrer (red.). *Polisiær virksomhet: Hva er det hvem gjør det*. Oslo: Politihøgskolen.
- Gundhus, H., & Larsson, P. (2014). Fremtidens politi? I P. Larsson, H. Gundhus, & R. Graner (red.), *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Hagen, I. M. & Jensen, R. S. (2022). *Kjønnsperspektiv på arbeidsmiljøutfordringer og HMS-Arbeid i kommunal sektor*. Fafo-rapport 2022:06.
- Halvorsen, Sara H. (2021). Et politi(blikk) for alle? En teoretisk oppgave. (Bacheloroppgave) Politihøgskolen. Oslo. <https://hdl.handle.net/11250/2755145>
- Hansen Löfstrand, C. (2021a). "The everyday reality of private security work in Sweden: negotiations at the front line of public order maintenance." *Policing and Society*: 1-16.
- Hansen Löfstrand, C. (2021b). "Marketization in a state-centred policing context: The case of Sweden." *European Journal of Criminology* 18(6): 899-917.
- Hellstrøm, U. P. (2010, 15. juni). Streiken stopper flyplasser. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/norge/i/7KJQo/streiken-stopper-flyplasser>
- Helsedirektoratet (04.03.2020). Nasjonal dugnad: Sammen redder vi liv 2017-2020. https://www.helsedirektoratet.no/brosjyrer/sammen-redder-vi-liv-2017-2020/Sammen%20redder%20vi%20liv%20-%20bokm%C3%A5l.pdf/_attachment/inline/8f05ca8a-3b5c-466a-9781-2d1525bec814:68eff50d8699a38bd26570a16fe9df70725d999a/Sammen%20redder%20vi%20liv%20-%20bokm%C3%A5l.pdf
- Holgerson, S., & Knutsen, J. (2020). *Hva gjør egentlig politiet?* PHS forskning (4). Oslo: Politihøgskolen.
- Inderhaug, E. (2023, 3. mai). Et politi med sparekniven på strupen. *Politiforum*. Retrieved 4. mai from <https://www.politiforum.no/leder/et-politi-med-sparekniven-pa-strupen/239894>
- Intensjonsavtale mellom POD og NHO. (2018, januar). Hentet fra: <https://www.nhosh.no/contentassets/9947d68d207349f2aadeea53196e3bb8/intensjonsavtlae-pod-nho-endelig-1.12.17.pdf>
- Johansen, E. (2023, 28. mars). Advokat: Vektene kan foreta narkobeslag. *Politiforum*. Retrieved 28. mars from <https://www.politiforum.no/politijuss/advokat-vektene-kan-foreta-narkobeslag/238119>
- Jones, T., & Newburn, T. (2006). Understanding plural policing. In T. Jones & T. Newburn (Eds.), *Plural Policing: A Comparative Perspective*. Routledge.
- Kadasia, V. N. I., Andersen, B., & Dalseide, A. M. (2020). Trivsel og usikkerhet på Tøyen: En studie av foreldrebilder av et løftet byområde. *Tidskrift for boligforskning*, 3(2), 164-179. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-5988-2020-02-05>
- Kaltenborn, A.-C. (2020, 11 02). *E24.no*. Hentet 06 07, 2021 fra <https://e24.no/naeringsliv/i/bnnoz/daarlig-sikring-av-sikkerhetsbransjen>

- Kammersgaard, T. (2021). "Private security guards policing public space: using soft power in place of legal authority." *Policing and Society* 31(2): 117-130.
- Karlsen, K. (2007, 19. desember). Lær av svenskene. *Dagbladet*.
<https://www.dagbladet.no/nyheter/laer-av-svenskene/66419655>
- Knudsen, Ø. (2020, 27. februar). *Håndjern til besvær*. <https://www.aktuellsikkerhet.no/fagartikkel-handjern/handjern-til-besvaer/580733>
- Kripos. (2023). *Politiets trusselvurdering 2023*. Politiet. <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/politiets-trusselvurdering-ptv/politiets-trusselvurdering-2023.pdf>
- Kusenbach, M. (2003). Street Phenomenology: The Go-Along as Ethnographic Research Tool. *Ethnography*, 4(3), 455-485. <https://doi.org/10.1177/146613810343007>
- Kvale, S. (2002). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lilleåsen, L. R. (2017, 10 19). *Politiforum*. Hentet 06 06, 2021 fra <https://www.politiforum.no/asker-og-baerum-beredskap-legevakt/legevaktenleier-inn-vektene---mener-reponstiden-til-politiet-er-for-darlig/140340>
- Lomell, H. M. (2014). Polisier virksomhet utenfor politiet. I P. Larsson, H. I. Gundhus, & R. Granér (red.), *Innføring i politivitenskap* (ss. 255 – 272). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Low, S. M. (2003). *Behind the Gates: Life, Security, and the Pursuit of Happiness in Fortress America*. New York, Routledge.
- Low, S. M., Taplin, D., & Scheld, S. (2005). *Rethinking Urban Parks: Public Space and Cultural Diversity*. The University of Texas Press.
- Lunde, I. K. (2014). *Praktisk krise- og beredskapsledelse* (1. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Mouratidis, K. & B. Andersen (2023). "What makes people stay longer in the densifying city? Exploring the neighbourhood environment and social ties." *Housing Studies*: 1-22.
- Microdata.no
- Myhrer, T.-G. (2011). Sentervekternes polisiare fullmakter: Grunnlag og grenser. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap*, 98(2).
- Myhrer, T.-G. (2012). *Bastet og bundet: Rettslige rammer for bruk av handjern*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nader, L. (1973). Up the Anthropologist: Perspectives Gained From Studying Up. In D. Hymes (Ed.), *Reinventing Anthropology* (284–311). Random House.
- NHO Service og Handel, & Norsk Arbeidsmandsforbund. (2021). *Vekterfaget. Lovpålagt nasjonal vekteropplæring*. Fagbokforlaget.
- Nielsen, T. H. (2023). *Ulrich Beck*. snl.no. http://snl.no/Ulrich_Beck
- NHO Service og Handel (2018). Politi og vektere formaliserer samarbeid. Nyhet, Næringspolitikk, *Sikkerhetsbransjen*. Hentet fra: [www.nhosh.no/bransjen/sikkerhet-og-beredskap/nyheter-sikkerhet/2018/POLiti og vekter/](http://www.nhosh.no/bransjen/sikkerhet-og-beredskap/nyheter-sikkerhet/2018/POLiti%20og%20vekker/)
- NHOSH. (2018). Hentet fra: https://www.nhosh.no/contentassets/0f127e6eef90488fb55cf3051ac17fd2/statistikk-og-trender_sikkerhet2018.pdf

NOU 2000: 24. *Et sårbart samfunn. Utfordringer for sikkerhets-og beredskapsarbeidet i samfunnet*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.

NOU 2023: 17 *Nå er det alvor – Rustet for en usikker fremtid*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.

NRK. (29.05.2012). Hentet fra: <https://www.nrk.no/osloogviken/vekerne-22.-juli-er-oversett-1.8161398>

NRK. (2023). *Vektene istedet for politi* [TV]. NRK. <https://tv.nrk.no/serie/dagsnytt-atten-tv/202304/NNFA56041723/avspiller>

NTB. (2023, 2. mai). *Svensk politisjef: - Stor voldskapital*. Politiforum. Retrieved 4. mai from <https://www.politiforum.no/kortnytt/svensk-politisjef-stor-voldskapital/239839>

Nøkleberg, M. (2016). "Security Governance – An Empirical Analysis of the Norwegian Context." *Nordisk politiforskning* 3(1): 53-82.

Nøkleberg, M. (2022a). Expecting the exceptional in the everyday: Policing global transportation hubs. *Security Dialogue*, 53(2), 164-181. <https://doi.org/10.1177/09670106211007066>

Nøkleberg, M. (2022b). Plural Policing in Norway: Regulation, Collaboration, and the Public Interests. *Plural Policing in the Global North*. N. Hirschmann, T. John, F. Reichl and J. A. Garand, Springer Cham: 137-158.

Nøkleberg, M. (2022c). Policing Global Hubs: Balancing the Imperatives of Security and Trade. *The British Journal of Criminology*. <https://doi.org/10.1093/bjc/azac060>

Ot.prp.nr.54 (1999-2000). Om lov om vaktvirksomhet Ot.prp. nr. 54 (1999-2000) [Regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)

Politiet. (2020). *Politiets årsrapport 2019*. Oslo. Hentet fra: <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/rapporter/politiets-arsrapport-2019.pdf>

Politiet. (2021). *Politiets årsrapport for 2020*. Hentet fra: <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/rapporter/politiets-arsrapport-2020.pdf>

Politiet. (2022). *Politiets årsrapport 2021*. Hentet fra: <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/rapporter/politiets-arsrapport-2021.pdf>

Politiet. (2023). *Politiets årsrapport 2022*. Hentet fra: <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/rapporter/politiets-arsrapport-2022.pdf>

Politidirektoratet (2012). *Politiets omverdensanalyse (POD publikasjon nr. 2012/10)*. Hentet fra: https://www.politi.no/vedlegg/rapport/Vedlegg_1900.pdf

Politidirektoratet. (2019). *Læreplan Nasjonal grunnutdanning for vektere, versjon 3*.

Politidirektoratet. Hentet fra <https://www.politiet.no/globalassets/02-tjenester68admin/vaktvirksomhet/lareplan---nasjonal-grunnutdanning-for-vektene-versjon-3.pdf>

PST. (2023). *Nasjonal trusselvurdering 2023*. Hentet fra: <https://www.pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/ntv-2023/>

Regjeringen. (2022, 11 01). *Regjeringen.no*. Lastet ned den 5. mai, 2023 fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/samfunnssikkerhet-ogberedskap/innsikt/hovedprinsipper-i-beredskapsarbeidet/id2339996/>

Reiner, R. (2013). Who Governs? Democracy, plutocracy, science and prophecy in policing. I *Criminal Justice* 13(2), 161-180. Doi: 10.1177/1748895812474282

- Risa, J. E., & Træe, A. L. V., (2021). *En studie av Intensjonsavtalens innvirkning på samarbeidet mellom politiet og sikkerhetsbransjen*. Masteroppgave i risikostyring og sikkerhetsledelse 2021. Universitetet i Stavanger
- Runhovde, S. R., & Skjervrak, P. E. (2018). *Kriminalitetsforebygging på norsk*. PHS Forskning 2018:3. Politi høgskolen, Oslo.
- Ruud, M. E., Andersen, B., Berge, S., Dalseide, A. M., Staven, H. D., Mamelund, S.-E., & Skogheim, R. (2019). *Spenninger og harmoni - Sosiokulturell stedsanalyse for Furuset*. NIBR: Oslo.
- Samarbeidsavtale mellom politidistrikt og sikkerhetsbransjen. (2018, Januar). *nhosh.no*. Hentet fra: <https://www.nhosh.no/contentassets/9947d68d207349f2aadeea53196e3bb8/samarbeidsavtale.pdf>
- Samhandlingsveileder Oslo Politidistrikt og NHO service. (2016, Oktober 26). *Samhandlingsveileder mellom politiet og sikkerhetsbransjen*. Hentet fra: [www.nhosh.no: https://www.nhosh.no/contentassets/da588b676b104161b3edd1327e4c4ce3/veilederpolitioigsikkerhetsbransjen.pdf](https://www.nhosh.no/contentassets/da588b676b104161b3edd1327e4c4ce3/veilederpolitioigsikkerhetsbransjen.pdf)
- Sandvik, G. (2023). Vekter - eldre tid i. *Store norske leksikon*. https://snl.no/vekker_-_eldre_tid
- Shearing, C. & Stenning, P. (1981), 'Modern Private Security: Its Growth and Implications', *Crime and Justice*, 3: 193–245.
- Skrede, J. & Andersen, B. (2022, 2022/02/01). The emotional element of urban densification. *Local Environment*, 27(2), 251-263. <https://doi.org/10.1080/13549839.2022.2034769>
- Small, M. L., & Calarco, J. M. (2022). *Qualitative Literacy. A Guide to Evaluating Ethnographic and Interview Research*. University of California Press.
- Snertingdal, M. I. (2005). *Vekternes arbeidshverdag: Et spenningsfelt av kryssende forventninger. K-serien*. Oslo, Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Universitetet i Oslo
- Spurkland, K., Myhrer, T.-G., & Bunass, R. (2013). *Juss for vektere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- St. meld. nr. 10. (2016-2017). *Risiko i et trygd samfunn*. Justis- og beredskapsdepartementet. Hentet 09 08, 2021 fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/00765f92310a433b8a7fc0d49187476f/no/pdfs/stm201620170010000dddpdfs.pdf>
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 3 utgave. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Trygstad, S. C., Alsos, K., Andersen, R. K., Bråten, M., Gagen, I. M., & Jensen R. S. (2021). *Arbeidstakeres medbestemmelse og medvirkning*. Fafo-rapport 2021:10
- Undhjem, A. (2020). <https://www.parat.com/parat24/redder-liv-for-26-kroner-i-tillegg-2137-496094>
- Vaktvirksomhetsloven (2001). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-01-05-1?q=vaktvirksomhetsloven>
- Valverde, M. (2011), Questions of Security: A Framework for Research, *Theoretical Criminology*, 15: 31–22. doi:10.1177/1362480610382569.
- Waddington, P. A. J. (2007). Plural Policing: A Comparative Perspective. *The British Journal of Criminology*, 48(1), 111-113. <https://doi.org/10.1093/bjc/azm065>

Wathne, C. T., Hagen, I. M., Haugland, I., & Gundhus, H. O. I. (2023). *Sikkerhet og trygghet i vekterarbeid. Vekteres vilkår for oppgaveløsning*. AFI: Oslo

Aarseth, O. (2023). "Budsjettkrisen i politiet: Kan måtte kutte over 500 stillinger i politidistriktene." 3. Mai: <https://www.politiforum.no/politibudsjettet-2023/budsjettkrisen-i-politiet-kan-matte-kutte-over-500-stillinger-i-politidistriktene/239453>.

POSTADRESSE:

Arbeidsforskningsinstituttet AFI
OsloMet – storbyuniversitetet
Stensberggata 26
Postboks 4, St. Olavs Plass
0130 Oslo

E-POST:

postmottak-afi@oslomet.no